

МИНИСТЕРСТВО ОБРАЗОВАНИЯ И НАУКИ
ДОНЕЦКОЙ НАРОДНОЙ РЕСПУБЛИКИ

ДОНЕЦКИЙ ИНСТИТУТ ПОСЛЕДИПЛОМНОГО
ПЕДАГОГИЧЕСКОГО ОБРАЗОВАНИЯ

**ПРОГРАММЫ
ОСНОВНОГО ОБЩЕГО
ОБРАЗОВАНИЯ**

УКРАИНСКИЙ ЯЗЫК

5-9 классы

*Программа для общеобразовательных организаций
с обучением на украинском языке*

Донецк
2015

*Рекомендовано
Министерством образования и науки
Донецкой Народной Республики
(приказ № 408 от 18.08.2015г.)*

*Утверждено на заседании
научно-методического совета
Донецкого ИППО
(протокол № 4 от 08.06.2015г.)*

Составители:

Ткачук Т.В., методист отдела украинского языка и литературы Донецкого облИППО
Левашова О.Н., методист Харьковского городского методического кабинета
Борисова А.А., методист Амвросиевского районного методического кабинета
Петровская И.И., заместитель директора, учитель украинского языка и литературы
Донецкой специализированной физико-математической школы №17

Научно-методическая редакция:

Полякова Л.П., министр образования и науки ДНР, доктор наук по государственному
управлению
Чернышев А.И., ректор Донецкого ИППО, кандидат педагогических наук

Рецензенты:

Кудрейко И.А., и.о. заведующего кафедрой украинской филологии и прикладной
лингвистики ДонНУ, кандидат филологических наук
Могила Н.Н., старший преподаватель кафедры украинской филологии и прикладной
лингвистики ДонНУ
Зарицкая В.Г., проректор, доцент кафедры общественно-гуманитарных дисциплин и
методики их преподавания Донецкого облИППО, кандидат филологических
наук
Лупандина Л.А., и.о. директора, учитель украинского языка и литературы Донецкого УВК
№1
Латышева С.А., учитель украинского языка и литературы Макеевской ОШ №57

Ответственные за выпуск:

Симонова И.В., заместитель министра образования и науки ДНР
Зарицкая В.Г., проректор Донецкого ИППО, кандидат филологических наук

Технический редактор, корректор:

Шевченко И.В., методист центра издательской деятельности Донецкого ИППО

**Украинский язык : 5-9 кл. : программа для общеобразоват.
организаций с обучением на укр. яз. / сост. Ткачук Т.В., Левашова
О.Н., Борисова А.А., Петровская И.И. ; ДИППО. – Донецк: Истоки,
2015. – 78 с.**

СОДЕРЖАНИЕ

ПОЯСНЮВАЛЬНА ЗАПИСКА.....	4
Критерії оцінювання навчальних досягнень учнів 5-11 класів з української мови.....	10
5 клас.....	25
6 клас.....	36
7 клас.....	48
8 клас.....	59
9 клас.....	69
СПИСОК РЕКОМЕНДОВАНИХ УЧЕБНИКОВ.....	78

ПОЯСНЮВАЛЬНА ЗАПИСКА

Програма з української мови для загальноосвітніх організацій ДНР відповідає Державному освітньому стандарту основної загальної освіти на 2015-2017рр., затвердженому наказом Міністерства освіти і науки Донецької Народної Республіки № 327 від 17.07.2015р., та Базисному навчальному плану загальноосвітніх організацій Донецької Народної Республіки на 2015-2016 навчальний рік, затвердженому наказом Міністерства освіти і науки Донецької Народної Республіки № 314 від 16.07.2015р.

Компетентність сьогодні вважається передумовою успішної самореалізації випускника в суспільстві й передумовою розвитку самого суспільства, адже компетентнісний підхід передбачає активну участь школярів у процесі навчання, зокрема, широке використання самостійної роботи, а також роботу в парах, невеликих групах, проектну діяльність, тобто спрямування освітнього процесу на формування й розвиток *ключових і предметних компетентностей* особистості.

Навчальний предмет «Українська мова» посідає особливе місце серед шкільних предметів у загальноосвітніх навчальних закладах, у яких викладання здійснюється українською мовою, бо є не лише об'єктом вивчення, а й засобом навчання, а отже, і потребує рішучішого переорієнтування процесу оволодіння учнями знаннями про мову й формування мовних, мовленнєвих умінь і навичок до повноцінного засвоєння всіх ліній змісту мовної освіти – мовленнєвої, мовної, соціокультурної і діяльнісної (стратегічної). Саме ці лінії формують *комунікативну компетентність* особистості, сприяють розвиткові самосвідомості, патріотичному, морально-етичному та естетичному вихованню учнів. Відповідно до цього в 5-9-х класах формуються **мовна, мовленнєва, соціокультурна й діяльнісна компетентності** як складники комунікативної компетентності.

На відміну від інших шкільних предметів, для яких комунікативна компетентність є ключовою, для мовних курсів вона є водночас і *ключовою*, і *предметною*, що формується в школярів у процесі навчання мови, зокрема української, і передбачає сформованість в учнів умінь в усіх видах мовленнєвої діяльності (аудіювання, читання, говоріння, письмо).

Результатом такого процесу є формування загальної компетентності людини, що є сукупністю ключових компетентностей, інтегрованою характеристикою особистості, яка має сформуватися в процесі навчання й містити знання, уміння, ставлення, досвід діяльності та особистісні поведінкові моделі. Визначальною ознакою цього підходу є зміщення акцентів на готовність учня **застосовувати здобуті знання й набуті вміння й навички для розв'язання проблем, що виникають у реальному житті**.

У програмі враховано статус української мови, її суспільні функції, взято до уваги специфіку навчального предмета, що має виразні інтегративні функції, здатність справляти різнобічний навчальний, розвивальний і виховний впливи на учнів, сприяти формуванню особистості, готової до активної, творчої діяльності у всіх сферах життя суспільства, формувати навички самостійної навчальної діяльності, самоосвіти й самореалізації; ураховано сучасні організаційні форми, методи й технології навчання української мови в загальноосвітніх навчальних закладах.

Основна **мета** навчання української мови полягає у формуванні свідомої, духовно багатой мовної особистості, яка володіє вміннями й навичками вільно, комунікативно доцільно користуватися засобами української мови – її стилями, типами, жанрами в усіх видах мовленнєвої діяльності (аудіювання, читання, говоріння, письмо), тобто забезпечує належний рівень комунікативної компетентності. Зазначена мета передбачає здійснення навчальної, розвивальної й виховної функцій освітнього змісту навчального предмета.

Відповідно до поставленої мети головними **завданнями** навчання української мови в основній школі є:

- виховання стійкої мотивації до вивчення української мови;

- формування в школярів компетентностей комунікативно доцільно й виправдано користуватися засобами мови в різних життєвих ситуаціях і сферах спілкування, дотримуючись норм етикету;
- ознайомлення з мовною системою й формування на цій основі базових лексичних, граматичних, стилістичних, орфоепічних і правописних умінь і навичок; здатності учня до аналізу й оцінки мовних явищ і фактів;
- формування вмінь розрізняти, аналізувати, класифікувати мовні факти, оцінювати їх з погляду нормативності, відповідності ситуації та сфері спілкування; працювати з текстом, здійснювати пошук інформації в різноманітних джерелах, здатності передавати її в самостійно створених висловлюваннях різних типів, стилів і жанрів;
- формування духовного світу учнів, цілісних світоглядних уявлень, загальнолюдських ціннісних орієнтирів, тобто прилучення через мову до культурних надбань українського народу і людства загалом.

Пріоритетною ідеєю курсу української мови в основній школі є забезпечення інтенсивного мовленнєвого та інтелектуального розвитку учнів; володіння українською мовою, уміння спілкуватися, домагатися успіхів у процесі комунікації.

Навчальний матеріал основної школи розподіляється відповідно до курсів української мови для 5, 6, 7, 8 і 9 класів разом з вимогами до рівнів мовленнєвої, мовної, соціокультурної й діяльнісної компетентностей учнів зазначених класів.

Кожен із курсів для певного класу складається з чотирьох змістових ліній (*мовленнєвої, мовної, соціокультурної й діяльнісної, або стратегічної*), які подаються у формі таблиць. У мовленнєвій і мовній змістових лініях основними є три колонки: в одній з них подано зміст навчального матеріалу, а в двох інших відповідно – вимоги до рівнів мовленнєвої, мовної, соціокультурної й діяльнісної компетентностей учнів і кількість годин, що виділяється на вивчення певної теми.

Зміст **мовленнєвої** змістової лінії викладається за принципом структурної систематичності, що передбачає поступове ускладнення й поглиблення мовленнєвознавчих понять і формування на їх основі вмінь і навичок у всіх видах мовленнєвої діяльності (*аудіативних, читацьких, текстотворчих*).

Зміст **мовної** змістової лінії подається за лінійним принципом, що доповнюється реалізацією системи міжпредметних і внутрішньопредметних зв'язків, які зумовлюють систематичне й різнобічне збагачення словникового запасу й граматичної будови мовлення учнів лексико-фразеологічними, граматичними, стилістичними засобами, удосконалення мовних і мовленнєвих умінь і навичок, умінь користуватися різними лінгвістичними словниками.

Зазначені **дві змістові лінії (мовленнєва й мовна)** є основними, які визначають безпосередній **предмет навчання**, його структуру, супроводжуються вимогами до рівня мовленнєвої й мовної компетентностей учнів, кількістю годин, що виділяються на їх засвоєння, а дві інші (**соціокультурна й діяльнісна (стратегічна)**) є **засобом** досягнення *основної освітньої мети* навчання української мови в основній школі.

Вимоги до засвоєння змісту мовленнєвої й мовної змістових ліній є спеціальними. Саме вони містять критерії, за якими визначається рівень навчальних досягнень учнів з предмета. А вимоги до соціокультурної й діяльнісної змістових ліній мають загальний характер, що підпорядковуються освітнім завданням перших двох змістових ліній, тому їх виконання контролюється опосередковано, через вимоги до засвоєння мовного й мовленнєвого компонентів змісту програми. Водночас володіння цими загальними вміннями й навичками є важливою умовою формування в учнів соціокультурної, діяльнісної компетентностей, які є одними зі складників комунікативної компетентності, умовою й показником загального особистісного розвитку школярів.

Комунікативно-функційний підхід, що лежить в основі навчання української мови, пріоритетним передбачає розвиток умінь і навичок мовленнєвої діяльності, а робота над мовною теорією, формування знань і вмінь з мови підпорядковується завданням розвитку

мовлення. Тому зміст програмового матеріалу в кожному класі розпочинається мовленнєвою змістовою лінією.

Отже, призначення **мовленнєвої** змістової лінії полягає в забезпеченні цілеспрямованого формування й удосконалення вмінь і навичок в усіх видах мовленнєвої діяльності – аудіюванні, читанні, говорінні, письмі на основі засвоєння мовленнєвознавчих понять, визначених у рубриці «Відомості про мовлення», оволодіння базовими вміннями й навичками використання мови в життєво важливих для певного віку сферах й ситуаціях спілкування (рубрика «Види робіт») (*мовленнєва компетентність*).

Реалізація її змісту здійснюється як на спеціальних уроках з розвитку мовлення, так і на уроках засвоєння основ науки про мову, що дає змогу зробити процес формування мовленнєвої компетентності учнів ефективнішим.

Призначення **мовної** змістової лінії здійснюється в процесі засвоєння учнями системних знань про мову й формування на їх основі відповідних умінь як засобу пізнання, спілкування, самовираження людини (*мовна компетентність*).

Соціокультурна змістова лінія є засобом опанування культурних і духовних цінностей, нормами, які регулюють стосунки між поколіннями, статями, націями, сприяють естетичному й морально-етичному розвитку особистості, органічному входженню її в соціум. Змістове наповнення цієї змістової лінії здійснюється на основі відбору соціокультурних відомостей освітніх галузей «Мови і літератури», "Суспільствознавство", "Мистецтво", а також інших освітніх галузей. Ця змістова лінія передбачає добір, опрацювання й конструювання тематично й стилістично орієнтованих текстів, що забезпечать розвиток комунікативних умінь і навичок (*соціокультурна компетентність*). *Окремо години на реалізацію цієї змістової лінії не виділяються.*

Роль **діяльнісної (стратегічної)** змістової лінії виявляється у формуванні мотивації навчання, здатності організовувати свою працю для досягнення результату, дає змогу вибудувати цілеспрямовану лінію поведінки для успішного виконання певного завдання; удосконаленні загальнонавчальних умінь, оволодінні **творчими, естетико-етичними вміннями**, які визначають успішність мовленнєвої діяльності. Загальнонавчальними вміннями передбачено: **загальнопізнавальні вміння** (зокрема інтелектуальні, інформаційні), наприклад, виділення в об'єктах ознак і властивостей, знаходження серед них основних, другорядних; порівняння й зіставлення, аналіз, синтез, узагальнення, оцінювання, класифікація; здійснення бібліографічного пошуку, уміння здобувати інформацію з різноманітних джерел, робота з текстом тощо; **організаційно-контрольні** (володіння способами організації навчальної діяльності (планування, розподіл роботи над певним завданням на етапи, оцінювання проміжних і кінцевих результатів, здійснення відповідних корективів тощо) (*діялісна компетентність*).

Реалізація цієї змістової лінії відбувається у процесі роботи над опрацюванням навчального матеріалу мовної, мовленнєвої й соціокультурної змістових ліній, а також використання засвоєного інтелектуально-операційного й ціннісного змісту інших навчальних предметів. *Окремо години на реалізацію діялісної змістової лінії теж не виділяються.*

Особливістю змісту пропонованої програми є систематичне використання в процесі опрацювання мовної змістової лінії **внутрішньопредметних зв'язків**: 1) з лексикою, фразеологією, прислів'ями й крилатими висловами; 2) з граматиною (морфологією й синтаксисом); 3) з культурою мовлення й стилістикою; 4) з текстом. **Реалізація саме цих зв'язків визначає спрямування мовленнєвого розвитку школярів.**

Здійснення практично на кожному уроці внутрішньопредметного зв'язку із лексикою й фразеологією, прислів'ями, приказками й крилатими висловами забезпечує можливість послідовно збагачувати мовлення учнів цими необхідними засобами. Важливе значення має також послідовне урізноманітнення граматичної будови мовлення школярів на рівні слова, словосполучення й речення. Загальновизнаною є й потреба в тому, щоб мовлення учнів було правильним не лише в правописному аспекті, а й стилістичному, а також в аспекті

мовленнєвої культури. При цьому всі означені рівні та аспекти розвитку мовлення школярів можуть повноцінно реалізуватися лише за умови, якщо вони актуалізуються на найвищому рівні – рівні тексту. Саме на цьому рівні здійснюється вдосконалення вмінь досягати комунікативних цілей, тобто того, що має безпосередній вихід на мовленнєву практику.

Не менш важливим у навчанні мови є застосування **міжпредметних зв'язків**. Вони забезпечують інтеграцію мови з іншими предметами, активно впливають на розвиток інтелектуальних і моральних якостей особистості, її свідомості й мислення, комунікативних умінь і навичок.

У зв'язку з цим структурування змісту навчання української мови, як на рівні навчальних програм, так і підручників, з урахуванням зазначених внутрішньо- і міжпредметних зв'язків дає змогу нейтралізувати недоліки традиційної лінійної систематизації й викладу навчального матеріалу в програмах і підручниках, забезпечує можливість систематичного й різнобічного мовленнєвого розвитку учнів протягом усього періоду навчання в загальноосвітньому навчальному закладі.

Добір навчального матеріалу й організація вивчення української мови в основній школі здійснюється на основі застосування й поєднання основоположних дидактичних і методичних принципів, що наводяться нижче.

Зокрема *принцип взаємозв'язку навчання, виховання й розвитку* передбачає наявність у змісті й процесі навчання української мови таких елементів, які забезпечують гармонійну реалізацію визначених цим принципом основних загальноосвітніх функцій навчального предмета.

Принцип демократизації й гуманізації навчання мови полягає в здійсненні методики партнерського співробітництва вчителя й учня задля досягнення визначеної програмою й прийнятої обома суб'єктами навчання освітньої мети. Це означає, що вчитель буде стосунки з учнями й учні між собою на *основі толерантності, взаємної довіри, теплоти, сердечності*, високо поцінує й заохочує щирі прояви інтелектуальної й емотивної діяльності школяра, що знаходять відображення у таких категоріях, як *самостійність, потяг до істини, до прекрасного, душевність, людяність, добротворча спрямованість, вірність заповітам предків, любов до природи тощо*, які виявляються не лише на словах, а й підкріплюються відповідними вчинками. Дотримання цього принципу утворює якісні світоглядні, морально-етичні, духовні зрушення в освітній культурі суспільства.

Принцип особистісної орієнтації навчання передбачає забезпечення вчителем оптимальних умов для різнобічного мовленнєвого розвитку кожного учня, урахування його індивідуальних особливостей, пізнавальних потреб, інтересів, прагнень, заохочення до самостійності у вивченні української мови, самопізнання й саморозвитку. З цією метою вчитель заохочує й надає допомогу у визначенні індивідуальної навчальної мети, плануванні й організації роботи над її досягненням учням у міру їх готовності до самостійної пізнавальної діяльності. Найбільш сприятливими для реалізації цього принципу є такі методи та організаційні форми роботи, як дискусія, рольова гра, групова робота, керовані дослідження, проекти, самостійні дослідження, самооцінювання тощо.

Принцип урахування життєвої перспективи, суть якого полягає в презентації інформації, що дає змогу розв'язувати життєві завдання, зокрема відомості із риторики, стилістики й культури мовлення.

Принцип текстотворчості (текстоцентризму) передбачає засвоєння мовних знань і формування мовленнєвих умінь і навичок на основі текстів, усвідомлення структури тексту й функцій мовних одиниць у ньому, формування вмінь сприймати, відтворювати чужі й створювати власні висловлювання, здійснювати міжпредметний зв'язок української мови й інших предметів.

Комунікативно-діяльнісний принцип означає вивчення мови як засобу спілкування і здійснюється у процесі взаємопов'язаного й цілеспрямованого вдосконалення чотирьох видів мовленнєвої діяльності учнів – аудіювання, читання, говоріння й письма. Цей принцип

передбачає широке застосування інтерактивних методів навчання, оптимальне поєднання фронтальної, групово-парної та індивідуальної форм організації навчального процесу.

Важливість навчання учнів таких видів мовленнєвої діяльності, як аудіювання (слухання і розуміння) і читання зумовлена постійним зростанням потоку інформації й потребою орієнтуватися в ній, життєвою необхідністю формування в учнів мовленнєвої компетентності в процесі сприймання усних і письмових висловлювань як важливого складника комунікативної компетентності.

Так, чільне місце у формуванні й розвитку мовленнєвих умінь і навичок займає вдосконалення **аудіювання** (слухання-розуміння), що передбачає регулярне використання спеціально підготовлених, цілеспрямованих завдань із розвитку вмінь слухати й розуміти, аналізувати й оцінювати усне висловлювання (його зміст, особливості побудови й мовного оформлення тощо), добір із прослуханої інформації тих її елементів, які необхідні для розв'язання комунікативних завдань. У кожному класі на формування життєво необхідних аудіативних умінь виділяються окремі години. Учні практично знайомляться з різновидами аудіювання (ознайомлювальне, вивчальне, критичне). На основі прослуханих текстів інструктивного характеру доцільно застосовувати завдання, що передбачають короткі відповіді на запитання за змістом тексту, складання плану прослуханого, вибір правильної відповіді з декількох запропонованих, спостереження за мовними виражально-зображувальними засобами; використовувати на уроках тексти художнього, публіцистичного, наукового (науково-навчального, науково-популярного різновидів) та інших стилів для диктантів, переказів, складання діалогів, читання вголос і мовчки, спостережень за мовними засобами, списування тощо.

Важливим аспектом навчання мови є формування навичок **читання мовчки**, практичне ознайомлення з його різновидами (ознайомлювальним, вивчальним, переглядовим). Школярі повинні навчитися читати мовчки незнайомий текст швидше, ніж уголос, розуміти й запам'ятовувати після одного прочитання його фактичний зміст, логічні відношення, закладені в тексті, розуміти його основну думку, позицію автора, сприймати зображувально-виражальні засоби прочитаного твору. Робота з читання також спрямовується на формування інтересу до читання художніх, науково-популярних, публіцистичних текстів на уроках української мови, обсяг яких повинен збільшуватися з класу в клас. Під час читання вголос важливо передбачати комунікативний аспект цього виду мовленнєвої діяльності й розвивати в учнів вміння орієнтувати швидкість читання, чіткість вимови, виразність, інтонаційну правильність на можливості, інтереси й потреби слухача, виробляти вміння виражати за допомогою темпу, тембру, гучності читання особливості змісту, стилю тексту, авторського задуму тощо. У кожному класі на формування життєво необхідних умінь з цього виду мовленнєвої діяльності виділяються також окремі години.

Говоріння як вид мовленнєвої діяльності передбачає формування й розвиток умінь і навичок діалогічного й монологічного мовлення.

Формування вмінь і навичок говоріння здійснюється в процесі заучування учнями невеликих текстів, віршів, загадок, прислів'їв, приказок, матеріалів для рольових ігор тощо; складання відповідей на основі почутого або прочитаного тексту, усних повідомлень і відповідей на лінгвістичну тему тощо; переказування почутого або прочитаного (докладно, стисло, вибірково) текстів різних типів, стилів і жанрів мовлення; складання діалогів і монологічних висловлювань різних типів, стилів і жанрів мовлення.

Навчання української мови передбачає розвиток навичок **письма**, написання робіт творчого характеру, серед яких усні й письмові перекази й твори різних типів, стилів і жанрів мовлення. При чому оцінюється зміст і мовне оформлення (грамотність). Перекази й твори виступають підготовчими вправами до оволодіння учнями життєво необхідними жанрами мовлення (конспект, реферат, доповідь, виступ на зборах, під час дискусії, рецензія тощо). Для активізації мовленнєвої діяльності школярів відповідно до соціокультурної змістової лінії передбачено надавати перевагу таким темам для створення самостійних висловлювань, які були б пов'язані з життєвим досвідом учнів, зацікавлювали б їх, викликали

інтерес, прагнення поділитися думками, зближували реальну й навчальну мовленнєву діяльність, мали б чітке виховне спрямування тощо.

Заняття з української мови треба будувати так, щоб кожен із проведених видів робіт виконував свою роль у формуванні певного комунікативного вміння, щоб учні успішно оволодівали і монологічним, і діалогічним мовленням, спираючись на знання про текст, види мовленнєвої діяльності, стилі, типи, жанри мовлення, ситуацію спілкування, набували культури мовлення й спілкування.

Комунікативна діяльність має здійснюватися в ході розв'язання учнями системи усних і письмових мовленнєвих завдань, розташованих у порядку наростання їх складності. Для надання школярам більше можливостей спілкуватися, висловлювати власні думки й почуття, необхідно, зокрема, ширше впроваджувати групову форму проведення занять, індивідуалізувати й диференціювати систему письмових робіт.

Соціокультурний принцип вимагає вивчення мови на основі оригінальної і яскравої культури, відображеної в міфології, традиціях і звичаях, усній народній творчості, у творах красного письменства, а також акумульованої в перекладних літературних творах, трансформація учнем відомостей з мови, літератури, історії та інших предметів, власного життєвого досвіду, що здійснюється у процесі підготовки усних і письмових творів, під час виконання творчих робіт інших жанрів, у власний погляд на життя, переконання, світоглядні настанови, ідеали, у знання культурних реалій, які забезпечують органічне входження в суспільство, визначення свого місця в ньому, реалізацію потенційних можливостей особистості. З цією метою ретельно добираються, конструюються й систематизуються тексти з виразним виховним спрямуванням і відповідна тематика творчих робіт, що передбачає формування морально-етичних, екологічних та інших переконань і естетичних смаків.

Принцип органічного поєднання навчання мови й мовлення як засобу й способу мовленнєвої діяльності, її змісту й форми означає, що вивчення мовних понять, правописних правил, орфоепічних норм є не самоціллю, а засобом досягнення основної освітньої мети. Тому вивчення мовних понять, явищ, закономірностей, норм, по-перше, має здійснюватися не ізольовано від мовлення, а на основі тексту (висловлювання) як результату мовленнєвої діяльності, по-друге, передбачати застосування вивченого в мовленнєвому процесі. По-третє, формування мовленнєвої компетентності повинно здійснюватися в ході аналізу актуальних навчальних і життєвих проблем, у розв'язанні яких учні бачать особистісний сенс, унаслідок чого формуються їхні пізнавальні мотиви щодо вивчення мови. Дотриманням цього принципу долається формальний характер мовної освіти.

Принцип здійснення поліфункціональності української мови в процесі навчання – комунікативної, пізнавальної, культурноносної, експресивної, естетичної, креативної тощо – засвідчує й реалізує, за умови вмілого його використання, невичерпні потенційні освітні можливості її, які визначають виняткову роль цього навчального предмета. Тому для реалізації цього принципу необхідний *комплект навчальних засобів*, який задовольняв би освітні потреби школярів, *різнобічна система завдань і вправ*, що передбачає актуалізацію й реалізацію зазначених функцій мови, а також *високий професійний рівень учителя*, спроможного керувати процесом здійснення зазначеного принципу.

Принцип практичної спрямованості навчання знаходить вияв зокрема в різнобічному й систематичному збагаченні мовлення учнів лексичними, фразеологічними, граматичними, стилістичними та іншими виражальними засобами мови, що мають здійснюватися в процесі реалізації міжпредметних, внутрішньопредметних зв'язків і забезпечити стабільний приріст та розширення лексичного запасу учнів, урізноманітнення граматичної будови їхнього мовлення, удосконалення вправності учнів у слововживанні, доборі найдоцільніших синонімів на рівні лексеми, словосполучення, фразеологізму, речення в конкретному контексті й ситуації спілкування тощо. Окрім того, передбачається цілеспрямоване використання вивчених мовних понять, явищ, норм у сконструйованих реченнях, мікротекстах і текстах, щоб забезпечити формування комунікативних умінь і навичок.

Велике значення надається самостійності учнів у виборі тем висловлювань, вираженню особистого ставлення до предмета висловлювання.

У програмі подано орієнтовний розподіл годин і резерв годин для використання на розсуд учителя, який має змогу за потреби вносити деякі корективи (години можуть використовуватися на засвоєння недостатньо вивченого або забутого, проведення консультацій, індивідуальних занять з учнями тощо).

КРИТЕРІЇ ОЦІНЮВАННЯ НАВЧАЛЬНИХ ДОСЯГНЕНЬ УЧНІВ 5-11 КЛАСІВ З УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ

Оцінювання результатів навчання української мови здійснюється на основі функціонального підходу до шкільного мовного курсу, який насамперед має забезпечити учням уміння ефективно користуватися мовою як засобом пізнання, комунікації; високу мовну культуру особистості.

Функціональний підхід передбачає таке співвідношення мовної теорії та мовленнєвої практики, за якого пріоритетним є розвиток навичок мовленнєвої діяльності: аудіювання, говоріння, читання, письма. Робота над мовною теорією, формуванням знань про мову підпорядковується інтересам розвитку мовлення.

Практична мовленнєва орієнтація шкільного курсу мови та оцінювання результатів навчання особливо актуальні з огляду на те, що одним із найважливіших завдань сучасної школи є розвиток творчих здібностей, ініціативності, пізнавальної самостійності школярів, їх уміння працювати з інформацією, критично оцінювати її, застосовувати для розв'язання життєвих проблем.

Оцінювання результатів навчання мови здійснюється на основі:

- а) урахування основної мети, що передбачає різнобічний мовленнєвий розвиток особистості;
- б) освітнього змісту навчального предмета, який розподіляється на чотири елементи: знання, уміння й навички, досвід творчої діяльності і досвід емоційно-ціннісного ставлення до світу;
- в) функціонального підходу до шкільного мовного курсу, який передбачає вивчення мовної теорії в аспекті практичних потреб розвитку мовлення.

Об'єктами оцінювання мають бути:

- мовленнєві вміння й навички з чотирьох видів мовленнєвої діяльності;
- знання про мову й мовлення;
- мовні вміння та навички;
- досвід творчої діяльності;
- досвід особистого емоційно-ціннісного ставлення до світу.

ОЦІНЮВАННЯ РЕЗУЛЬТАТІВ МОВЛЕННЄВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

I. АУДІЮВАННЯ (слухання – розуміння)

1. Перевіряється здатність учня сприймати на слух незнайоме за змістом висловлювання із одного прослуховування:

а) розуміти:

- мету висловлювання;
- фактичний зміст;
- причинно-наслідкові зв'язки;
- тему і основну думку висловлювання;
- виражально-зображувальні засоби прослуханого твору;

б) давати оцінку прослуханому.

Перевірка аудіювання учнів здійснюється фронтально за одним із варіантів.

Варіант перший: учитель читає один раз незнайомий учням текст, а потім пропонує серію запитань з варіантами відповідей. Школярі повинні мовчки вислухати кожне

запитання, варіанти відповідей до нього, вибрати один із варіантів і записати лише номер запитання, а поряд літеру обраної відповіді: (наприклад: 1) б; 2) г, де цифри «1», «2» – номери запитань, а літери «б», «г» – варіанти обраних відповідей): для всіх класів пропонується 6 запитань з чотирма варіантами відповідей та одне завдання творчого характеру).

Варіант другий: учні одержують видрукувані запитання та варіанти відповідей до них і відзначають галочкою правильний, на їхню думку, варіант (для всіх класів пропонується 6 запитань з чотирма варіантами відповідей та одне завдання творчого характеру).

2. Матеріал для контрольного завдання: зв'язне висловлювання (текст) добирається відповідно до вимог програми для кожного класу.

Орієнтовний обсяг тексту і тривалість звучання

Для шкіл і класів з українською мовою навчання

Клас	Художній стиль		Інші стилі	
	кількість слів	тривалість звучання (хв)	кількість слів	тривалість звучання (хв)
5	400-500	4-5	300-400	3-4
6	500-600	5-6	400-500	4-5
7	600-700	6-7	500-600	5-6
8	700-800	7-8	600-700	6-7
9	800-900	8-9	700-800	7-8
10	900-1000	9-10	800-900	8-9
11	1000-1100	10-11	900-1000	9-10

Для шкіл і класів з російською мовою навчання

Клас	Художній стиль		Інші стилі	
	кількість слів	тривалість звучання (хв)	кількість слів	тривалість звучання (хв)
5	350-450	4-5	250-350	3-4
6	450-550	5-6	350-450	4-5
7	550-650	6-7	450-550	5-6
8	650-750	7-8	550-650	6-7
9	750-850	8-9	650-750	7-8
10	900-1000	9-10	800-900	8-9
11	1000-1100	10-11	900-1000	9-10

3. Одиниця контролю: відповіді учнів на запитання за прослуханим текстом, одержані в результаті виконання тестових завдань і завдання творчого характеру.

4. Оцінювання: аудіювання перевіряється таким чином: після прочитання вчителем тексту (згідно з таблицею «Орієнтовний обсяг тексту і тривалість звучання») учні відповідної паралелі повинні виконати завдання репродуктивного характеру: (12 завдань по 1б.= 12 б. – орієнтовно 12 хв.).

Оцінка «5» виставляється за бездоганно виконану роботу (12 набраних балів), а також за наявності 10-11 набраних балів, «4» – за наявності 7-9 набраних балів, «3» – за наявності 4-6 набраних балів, «2» – за наявності 2-3 набраних балів, «1» – за наявності 1 набраного бала чи в разі відсутності правильної відповіді.

II. ГОВОРІННЯ ТА ПИСЬМО (діалогічне та монологічне мовлення)

Під час перевірки складених учнями висловлювань (діалогів, усних і письмових переказів та творів) ураховується ступінь повноти вираження теми, міра самостійності виконання роботи, ступінь вияву творчих здібностей, особистого ставлення до змісту висловлювання.

Діалогічне мовлення

Усне діалогічне мовлення перевіряється в 5-11 класах.

1. Перевіряється здатність учнів:

- а) виявляти певний рівень обізнаності з теми, що обговорюється;
- б) демонструвати вміння:
- складати діалог відповідно до запропонованої ситуації й мети спілкування;
 - самостійно досягати комунікативної мети;
 - використовувати репліки для стимулювання, підтримання діалогу, формули мовленнєвого етикету;
 - дотримуватися теми спілкування;
 - додержуватися правил спілкування (не перебивати співрозмовника, заохочувати його щодо висловлення власної думки, зацікавлено й доброзичливо вислуховувати його, уміти висловити незгоду з позицією так, щоб не образити його тощо);
 - дотримуватися норм літературної мови;
 - демонструвати певний рівень вправності в процесі діалогу (стислість, логічність, виразність, доречність, винахідливість тощо);
- в) висловлювати особисту позицію щодо теми, яка обговорюється;
- г) аргументувати висловлені тези, ввічливо спростовувати помилкові висловлювання співрозмовника.

Зазначені характеристики діалогу є основними критеріями при його оцінюванні.

Перевірка рівня сформованості діалогічного мовлення здійснюється таким чином: учитель пропонує двом учням вибрати одну із запропонованих тем чи мовленнєвих ситуацій (теми чи ситуації пропонуються різного рівня складності), обдумати її й обговорити із товаришем перед класом у формі діалогу протягом 3 –5 хвилин. Оцінка ставиться кожному з учнів.

2. Матеріал для контрольних завдань добирається з урахуванням тематики соціокультурної змістової лінії чинних програм, рівня підготовки, вікових особливостей та пізнавальних інтересів учнів.

3. Одиниця контролю: діалог, складений двома учнями.

Обсяг діалогу

Для шкіл і класів з українською мовою навчання		Для шкіл і класів з російською мовою навчання	
Клас	Орієнтовна кількість реплік для двох учнів	Клас	Орієнтовна кількість реплік для двох учнів
5	6-7	5	6-7
6	7-8	6	7-8
7	8-10	7	8-10
8	10-12	8	10-12
9	12-14	9	12-14
10	14-16	10	14-16
11	16-20	11	16-18

Примітка. Під час оцінювання діалогу необхідно диференціювати репліки на розгорнуті (складаються з двох і більше речень) і нерозгорнуті (виражені одним реченням). Якщо репліки розгорнуті, то їх кількість зменшується. До вказаної кількості не зараховуються слова, що належать до мовленнєвого етикету (звертання, привітання, прощання тощо).

4. Оцінювання.

Критерії оцінювання діалогічного мовлення

Для шкіл і класів з українською мовою навчання

<i>Бали</i>	<i>Характеристика складених учнями діалогів</i>
1	В учня виникають значні труднощі щодо підтримання діалогу. Здебільшого він відповідає на запитання лише «так» чи «ні» або аналогічними уривчастими реченнями ствердного чи заперечного характеру.
2	Учень відповідає на елементарні запитання короткими репліками, що містять недоліки різного характеру, або бере участь у діалозі за найпростішою за змістом мовленнєвою ситуацією, формулює деякі запитання для співрозмовника, проте допускає чимало помилок у доборі слів, побудові речень, їх інтонуванні тощо. Школяр комунікативної мети не досягає або досягає частково.
3	Учень бере участь у діалозі за нескладною за змістом мовленнєвою ситуацією, додержується елементарних правил поведінки в розмові, загалом досягає комунікативної мети, проте допускає відхилення від теми, мовлення його характеризується стереотипністю, недостатньою різноманітністю й потребує істотної корекції тощо. Припускається певної кількості помилок у мовному оформленні реплік.
4	Учень самостійно складає репліки до діалогу, загалом вправно бере участь у бесіді за ситуацією, що містить певну проблему, демонструючи достатній рівень культури мовлення, досягаючи комунікативної мети. Висловлює судження і певною мірою аргументує їх за допомогою загальновідомих фактів. У діалозі використовує елементи оцінних характеристик, узагальнень. Припускається певних мовленнєвих помилок.
5	Учень складає репліки до діалогу відповідно до запропонованої учителем теми для обговорення або обраної разом із співрозмовником проблеми, переконливо й оригінально аргументує свою позицію, зіставляючи різні погляди на той самий предмет, розуміючи можливість інших підходів до обговорюваної проблеми. Виявляє повагу до думки іншого, готовність уважно та доброзичливо вислухати співрозмовника, даючи можливість висловитися; додержується правил мовленнєвого етикету. Структура діалогу, мовне оформлення реплік відповідає нормам, проте за одним із критеріїв можливі певні недоліки.

Для шкіл і класів з російською мовою навчання

<i>Бали</i>	<i>Характеристика складених учнями діалогів</i>
1	Учень неспроможний підтримувати діалог навіть за наявності зразка, відповідаючи на запитання «так» чи «ні» або аналогічними уривчастими реченнями ствердного чи заперечного характеру.
2	Учень не досягає комунікативної мети або досягає її частково, обмежуючись двома-трьома малоінформативними репліками, допускаючи значну кількість помилок різного характеру.
3	Учень бере участь у діалозі за нескладною за змістом мовленнєвою ситуацією, додержується елементарних правил поведінки в розмові, загалом досягає комунікативної мети, проте допускає відхилення від теми, не враховує належним чином ситуацію й мету спілкування; мовлення школяра характеризується стереотипністю, недостатньою різноманітністю й потребує істотної корекції тощо. Учасник діалогу припускається чималої кількості помилок у мовному оформленні реплік.
4	Учень самостійно складає репліки до діалогу, загалом вправно бере участь у бесіді за ситуацією, що містить певну проблему, демонструючи достатній рівень культури мовлення, досягаючи комунікативної мети. Висловлює судження й певною мірою аргументує їх за допомогою загальновідомих фактів. У діалозі наявні елементи оцінних характеристик, узагальнень, проте допускаються певні недоліки за кількома критеріями (2,3,4-ма).

5	Учень складає репліки до діалогу відповідно до запропонованої учителем теми для обговорення або обраної разом із співрозмовником проблеми, переконливо й оригінально аргументує свою позицію, зіставляючи різні погляди на той самий предмет, розуміючи можливість інших підходів до обговорюваної проблеми. Виявляє повагу до думки іншого, готовність уважно та доброзичливо вислухати співрозмовника, даючи можливість висловитися; додержується правил мовленнєвого етикету. Структура діалогу, мовне оформлення реплік відповідає нормам, проте за одним із критеріїв можливі певні недоліки.
----------	--

Мовне оформлення оцінюють орієнтовно, спираючись на досвід учителя і не підраховуючи помилок (зважаючи на технічні труднощі фіксації помилок різних типів в усному мовленні).

Примітка. Під **мовним оформленням** тексту діалогу слід розуміти наявність/відсутність порушень лексичних, фразеологічних, граматичних (морфологічних, синтаксичних), стилістичних, орфоепічних, акцентологічних, інтонаційних норм української літературної мови, а також соціальних норм мовленнєвого етикету.

Монологічне мовлення

Говоріння (усні переказ і твір), письмо (письмові переказ і твір)

1. Перевіряється здатність учня:

- а) виявляти певний рівень обізнаності з теми, що розкривається (усно чи письмово);
- б) демонструвати вміння:
- будувати висловлювання певного обсягу, добираючи та впорядковуючи необхідний для реалізації задуму матеріал (епізод із власного життєвого досвіду, прочитаний або прослуханий текст, епізод із кінофільму, сприйнятий (побачений чи почутий) твір мистецтва, розповідь іншої людини тощо);
 - урахувати мету спілкування, адресата мовлення;
 - розкривати тему висловлювання;
 - виразно відображати основну думку висловлювання, диференціюючи матеріал на головний і другорядний;
 - викладати матеріал логічно, послідовно;
 - використовувати мовні засоби відповідно до комунікативного завдання, дотримуючись норм літературної мови;
 - додержуватися єдності стилю;
- в) виявляти своє ставлення до предмета висловлювання, розуміти можливість різних тлумачень тієї самої проблеми;
- г) виявляти певний рівень творчої діяльності, зокрема:
- трансформувати одержану інформацію, відтворюючи її докладно, стисло, вибірково, своїми словами, змінюючи форму викладу, стиль тощо відповідно до задуму висловлювання;
 - створювати оригінальний текст певного стилю;
 - аргументувати висловлені думки, переконливо спростовувати помилкові докази;
 - викладати матеріал виразно, доречно, економно, виявляти багатство лексичних і граматичних засобів.

Організація контролю здійснюється за одним із двох варіантів. *Варіант перший:* усі учні виконують роботу самостійно. *Варіант другий:* учні складають висловлювання на основі диференційованого підходу.

Перевірка здатності **говорити** (усно переказувати чи створювати текст) здійснюється індивідуально: учитель пропонує певне завдання (переказати зміст матеріалу докладно, стисло, вибірково; самостійно створити висловлювання на відповідну тему) і дає учневі час на підготовку.

Перевірка здатності **письмово** переказувати та створювати текст здійснюється фронтально: учням пропонується *переказати текст* чи інший матеріал для переказу,

самостійно прочитаний або прочитаний учителем (за традиційною методикою), чи то самостійно *написати твір*.

2. Матеріал для контрольного завдання.

а) Переказ. Переказ із творчим завданням

Матеріалом для переказу (усного/письмового) може бути: текст, який читає вчитель, або попередньо опрацьований текст; самостійно прочитаний матеріал із газети, журналу, епізод кінофільму чи телепередачі, розповідь іншої людини про певні події, народні звичаї тощо. Якщо пишеться переказ із творчим завданням, учням пропонується, окрім того, також завдання, що передбачає написання творчої роботи, обов'язково пов'язаної зі змістом переказу.

У тому разі, коли матеріал читається безпосередньо перед контрольною роботою, обсяг тексту орієнтовно визначається так:

Для шкіл і класів з українською мовою навчання		Для шкіл і класів з російською мовою навчання	
Клас	Кількість слів	Клас	Кількість слів
5	100-150	5	90-125
6	150-200	6	125-175
7	200-250	7	185-240
8	250-300	8	240-290
9	300-350	9	300-350
10	350-400	10	350-400
11	350-450	11	350-450

Обсяг тексту для стислого чи вибіркового переказу має бути у 1,5 – 2 рази більшим за обсяг тексту для докладного переказу.

Якщо для контрольної роботи використовуються інші джерела, то матеріал добирається так, щоб обсяг переказу міг бути в межах пропонуваніх для певного класу норм.

Тривалість звучання усного переказу – 3-5 хвилин.

Обсяг творчого завдання до переказу, виконаного письмово:

Для шкіл і класів з українською мовою навчання		Для шкіл і класів з російською мовою навчання	
Клас	Кількість сторінок	Клас	Кількість сторінок
5	0,3-0,5	5	0,3
6	0,3-0,5	6	0,3-0,5
7	0,5-0,75	7	0,5-0,6
8	0,5-0,75	8	0,5-0,6
9	0,75-1,0	9	0,6-0,75
10	0,75-1,0	10	0,75-1,0
11	1,0-1,5	11	1,0-1,5

б) Твір

Матеріалом для твору (усного/письмового) можуть бути: тема, сформульована на основі попередньо обговореної проблеми, життєвої ситуації, прочитаного та проаналізованого художнього твору; а також пропонувані для окремих учнів допоміжні матеріали (якщо обирається варіант диференційованого підходу до оцінювання).

3. Одиниця контролю: усне/письмове висловлювання учнів.

Обсяг письмового твору, складеного учнем, орієнтовно визначається так:

Для шкіл і класів з українською мовою навчання		Для шкіл і класів з російською мовою навчання	
Клас	Кількість сторінок	Клас	Кількість сторінок
5	0,5-1,0	5	0,5-0,75
6	1,0-1,5	6	0,75-1,25
7	1,5-2,0	7	1,25-1,75

8	2,0-2,5	8	1,75-2,0
9	2,5-3,0	9	2,0-2,5
10	3,0-3,5	10	2,5-3,0
11	3,0-3,5	11	3,0-3,5

4. Оцінювання.

У монологічному висловлюванні оцінюють його зміст і форму (мовне оформлення). За усне висловлювання (переказ, твір) ставлять одну оцінку – за зміст, а також якість мовного оформлення (орієнтовно, спираючись на досвід учителя і не підраховуючи помилок, зважаючи на технічні труднощі фіксації помилок різних типів в усному мовленні).

За **письмове** мовлення виставляють також одну оцінку: на основі підрахунку допущених недоліків за зміст і помилок за мовне оформлення, ураховуючи їх співвідношення.

Критерії оцінювання усного/ письмового монологічного висловлювання

Для шкіл і класів з українською мовою навчання

Оцінка	Зміст виконаної роботи	Грамотність Орфографія і пунктуація	Грамотність Лексична, граматична, стилістична
«5»	Учень самостійно будує послідовний, повний (у разі переказу – з урахуванням виду переказу) текст, урахує комунікативне завдання, висловлює власну думку, зіставляє її з думкою автора або однокласників, певним чином аргументує різні погляди на проблему. Зміст роботи повністю відповідає темі. Фактичні помилки відсутні. Зміст викладається послідовно (за сформульованим планом або без нього). Робота відзначається багатством словникового запасу, точністю слововживання, стилістичною єдністю, граматичною правильністю та різноманітністю, розмаїттям використаних морфологічних категорій і синтаксичних конструкцій (з урахуванням обсягу вивчених граматичних відомостей та відомостей із стилістики). Досягнута стильова єдність і виразність тексту. <i>За одним із критеріїв може бути допущено недолік.</i>	1	3
«4»	Учень самостійно будує послідовний, повний (у разі переказу – з урахуванням виду переказу), логічно викладений текст, урахує комунікативне завдання, висловлює основну думку, добирає лексичні засоби (у разі переказу – використовує авторські засоби виразності, образності мовлення). Зміст роботи в основному відповідає темі, достовірний, однак припускається наявність окремих недоліків (до чотирьох), наприклад: відхилення від теми, порушення послідовності викладу матеріалу, основна думка не аргументується тощо.	1+1 негруба; 2; 3; 4	4–6
«3»	За обсягом висловлювання наближається до норми, у цілому є завершеним; тема значною мірою розкрита, але трапляються недоліки за низкою показників (до семи), наприклад: характеризується неповнотою й	5– 10	7– 8

	поверховістю в розкритті теми; порушенням послідовності викладу; не розрізняється основна та другорядна інформація; добір слів не завжди вдалий (у разі переказу – не використано авторську лексику).		
«2»	Учень будує лише окремі фрагменти висловлювання, за обсягом робота складає менше половини від норми; лексика і граматична будова збіднені, характеризуються одноманітністю.	11– 14	9 – 10
«1»	Учень будує лише окремі, не пов'язані між собою речення; лексика висловлювання дуже бідна.	15 і більше	10 і більше

Для шкіл і класів з російською мовою навчання

<i>Оцінка</i>	<i>Зміст виконаної роботи</i>	<i>Грамотність Орфографія і пунктуація</i>	<i>Грамотність Лексична, граматична, стилістична</i>
«5»	Учень самостійно будує послідовний, повний (у разі переказу – з урахуванням виду переказу) текст, ураховує комунікативне завдання, висловлює власну думку, зіставляє її з думкою автора або однокласників, певним чином аргументує різні погляди на проблему. Зміст роботи повністю відповідає темі. Фактичні помилки відсутні. Зміст викладається послідовно (за сформульованим планом або без нього). Робота відзначається багатством словникового запасу, точністю слововживання, стилістичною єдністю, граматичною правильністю та різноманітністю, розмаїттям використаних морфологічних категорій і синтаксичних конструкцій (з урахуванням обсягу вивчених граматичних відомостей та відомостей із стилістики). Досягнута стильова єдність і виразність тексту. За одним із критеріїв може бути допущено недолік.	1 + 1 негруба	3
«4»	Учень самостійно будує послідовний, повний (у разі переказу – з урахуванням виду переказу), логічно викладений текст, ураховує комунікативне завдання, висловлює основну думку, добирає лексичні засоби (у разі переказу – використовує авторські засоби виразності, образності мовлення). Зміст роботи в основному відповідає темі, достовірний, однак припускається наявність окремих недоліків (до чотирьох), наприклад: відхилення від теми, порушення послідовності викладу матеріалу, основна думка не аргументується тощо.	2 – 6	4 – 7
«3»	За обсягом висловлювання наближається до норми, у цілому є завершеним, тема значною мірою розкрита, але трапляються недоліки за низкою показників (до семи), наприклад: характеризується неповнотою й поверховістю в розкритті теми; порушенням послідовності викладу; не розрізняється основна та другорядна інформація; добір слів не завжди вдалий	7 – 12	8 – 9

	(у разі переказу – не використано авторську лексику).		
«2»	Учень будує лише окремі фрагменти висловлювання, за обсягом робота складає менше половини від норми; лексика та граматична будова збіднені, характеризуються одноманітністю.	13– 16	10 – 11
«1»	Учень будує лише окремі, не пов'язані між собою речення; лексика висловлювання дуже бідна.	17 і більше	11 і більше

*Окрім того, оцінюючи усне висловлювання, ураховують наявність відхилень від орфоепічних норм, правильність інтонування речень; у письмових висловлюваннях – наявність: 1) орфографічних та пунктуаційних помилок, які підраховуються сумарно, без диференціації (перша позиція); 2) лексичних, граматичних, стилістичних (друга позиція). Загальну оцінку за мовне оформлення виводять таким чином: до бала за орфографію та пунктуацію додають бал, якого заслуговує робота за кількістю лексичних, граматичних і стилістичних помилок; одержана сума ділиться на два.

Під час виведення єдиної оцінки за письмову роботу до кількості балів, набраних за зміст переказу чи твору, додається кількість балів за мовне оформлення, і їхня сума ділиться на два. При цьому, якщо частка не є цілим числом, то вона заокруглюється в бік більшого числа.

III. ЧИТАННЯ

Читання вголос

Перевірка читання вголос здійснюється індивідуально в 5-9 класах: учитель дає учневі текст, опрацьований на попередніх уроках, деякий час на підготовку і пропонує прочитати цей текст перед класом.

Матеріалом для контрольного завдання є знайомий учневі текст, дібраний відповідно до вимог програми для кожного класу; текст добирається з таким розрахунком, щоб час його озвучення (за нормативною швидкістю) окремим учнем дорівнював 1-2 хвилинам (для читання слід пропонувати невеликі тексти зазначених у програмі стилів, типів і жанрів мовлення, відносно завершені уривки творів або порівняно великий текст, розділений на частини, які читаються кількома учнями послідовно).

Одиниця контролю: озвучений учнем текст (швидкість читання у звичайному для усного мовлення темпі – 80-120 слів за хвилину).

При читанні вголос перевіряється здатність учня:

- а) демонструвати певний рівень розуміння прочитаного;
- б) виявляти вміння читати із достатньою швидкістю, плавно, з гарною дикцією, відповідно до орфоепічних та інтонаційних норм;
- в) виражати за допомогою темпу, тембру, гучності читання особливості змісту, стилю тексту, авторський задум;
- г) пристосовувати читання до особливостей слухачів (ступеня підготовки, зацікавленості темою тощо).

Вимоги до оцінювання

Оцінка	Характеристика читання
1	Учень читає дуже повільно, не зв'язуючи слова між собою інтонаційно, відділяючи одне речення від іншого, припускається значної кількості помилок на заміну, перестановку, пропуск (складів, слів); вимовляє в багатьох випадках слова відповідно до їх написання, а не до норм вимови; швидкість читання у кілька разів нижча від норми. Структурує текст і речення, читає та вимовляє слова, інтонує речення із значною кількістю помилок.
2	Учень читає дуже повільно, не завжди відділяючи одне речення від іншого; робить помилки на заміну, перестановку, пропуск (складів, слів); вимовляє в багатьох випадках слова відповідно до їх написання, а не до норм вимови; швидкість читання становить приблизно третину від норми.

3	Учень читає зі швидкістю, нижчою за норму. В основному правильно інтонує речення, але припускає помилки, поділяючи текст на смислові частини, при логічному наголошуванні слів, інтонуванні речень тощо. Школяр читає не досить плавно і виразно, у його мовленні наявні орфоепічні помилки.
4	Учень читає швидко, плавно, в основному правильно інтонує речення і поділяючи їх на смислові відрізки, додержується логічних наголосів, але не завжди пристосовується до особливостей слухацької аудиторії; темп, тембр, гучність читання не пов'язані з певним комунікативним завданням. Учень припускається певних недоліків (у вираженні авторського задуму, виконанні комунікативного завдання, дотриманні норм орфоєпії, порушенні дикції).
5	Учень читає виразно, плавно, швидко, з гарною дикцією (логічне наголошування слів, мелодика речень різної синтаксичної будови). Школяр правильно інтонує речення й поділяє їх на смислові відрізки; належним чином відтворює авторський задум, емоційне забарвлення, стильові характеристики тексту. Під час читання він може припуститися окремих орфоепічних помилок.

Контрольна перевірка читання вголос у 10-11 класах не здійснюється!

Читання мовчки

1. Перевіряється здатність учнів:

а) читати незнайомий текст із належною швидкістю, розуміти й запам'ятовувати після одного прочитання:

- фактичний зміст;
- причинно-наслідкові зв'язки;
- тему і основну думку;
- виражально-зображувальні засоби прочитаного твору;

б) давати оцінку прочитаному.

Перевірка вміння читати мовчки здійснюється фронтально за одним із варіантів.

Варіант перший: учні читають незнайомий текст від початку до кінця (при цьому фіксується час, витрачений кожним учнем на читання з метою визначення швидкості). Потім учитель пропонує серію запитань. Школярі повинні вислухати кожне запитання, варіанти відповідей на нього, вибрати один із них і записати лише його номер поряд із номером запитання.

Варіант другий: учні одержують видрукувані запитання та варіанти відповідей на них і відзначають «галочкою» правильний, на їхню думку, варіант.

У 5 класі (з українською мовою навчання) та 5-6 класах (з російською мовою навчання) учням пропонують 6 запитань за текстом з чотирма варіантами відповідей, у (6)7-11 класах – 12 запитань з чотирма варіантами відповідей.

Запитання мають торкатися фактичного змісту тексту, його причинно-наслідкових зв'язків, окремих мовних особливостей (переносне значення слова, виражальні засоби мови тощо), відображених у тексті образів (якщо є), висловлення оцінки прочитаного.

2. Матеріал для контрольного завдання: незнайомі учням тексти різних стилів, типів, жанрів мовлення, що включають монологічне та діалогічне мовлення (відповідно до вимог чинних програм для кожного класу).

Текст добирається таким чином, щоб учні, які мають порівняно високу швидкість читання, витрачали на нього не менше 1-2 хвилини часу і були нормально завантажені роботою.

Обсяг текстів:

Для шкіл і класів з українською мовою навчання			Для шкіл і класів з російською мовою навчання		
Клас	Обсяг тексту для читання мовчки (кількість слів)		Клас	Обсяг тексту для читання мовчки (кількість слів)	
	художнього стилю	інших стилів		художнього стилю	інших стилів
5	360-450	300-360	5	350-400	290-360
6	450-540	360-420	6	440-530	350-410
7	540-630	420-480	7	530-625	410-475
8	630-720	480-540	8	625-720	475-540
9	720-810	540-600	9	720-810	540-600
10	810-900	600-660	10	810-900	600-660
11	900-990	660-720	11	900-990	660-720

3. Одиниця контролю: відповіді учнів на запитання тестового і творчого характеру, складені за текстом, що запропонований для читання, та швидкість читання.

Швидкість читання мовчки по класах оцінюється із урахуванням таких норм:

Для шкіл і класів з українською мовою навчання		Для шкіл і класів з російською мовою навчання	
Клас	Швидкість читання мовчки (слів за хвилину)	Клас	Швидкість читання мовчки (слів за хвилину)
5	100-150	5	90-140
6	110-180	6	100-170
7	120-210	7	110-200
8	130-240	8	120-230
9	140-270	9	130-260
10	150-300	10	150-300
11	160-330	11	160-330

4. Оцінювання.

Якість читання мовчки перевіряється таким чином: згідно з таблицею «Швидкість читання мовчки (кількість слів за хвилину)» учні відповідної паралелі повинні виконати завдання репродуктивного характеру:

(12 завдань по 1б.= 12 б. – орієнтовно 12 хв.).

Оцінка «5» виставляється за бездоганно виконану роботу (12 набраних балів), а також за наявності 10-11 набраних балів, «4» – за наявності 7-9 набраних балів, «3» – за наявності 4-6 набраних балів, «2» – за наявності 2-3 набраних балів, «1» – за наявності 1 набраного бала чи в разі відсутності правильної відповіді.

IV. ОЦІНЮВАННЯ МОВНИХ ЗНАТЬ І ВМІНЬ

Видами оцінювання навчальних досягнень учнів з української мови є *поточне, тематичне, семестрове, річне оцінювання та державна підсумкова атестація.*

Поточне оцінювання – це процес встановлення рівня навчальних досягнень учнів щодо оволодіння змістом предмета, уміннями та навичками відповідно до вимог навчальної програми.

Поточне оцінювання здійснюється у процесі поурочного вивчення теми. Його основними завданнями є: встановлення й оцінювання рівнів розуміння і первинного засвоєння окремих елементів змісту теми, встановлення зв'язків між ними та засвоєним змістом попередніх тем, закріплення знань, умінь і навичок. Формами поточного оцінювання є індивідуальне, групове і фронтальне опитування; виконання учнями різних видів письмових робіт; взаємоконтроль учнів у парах і групах; самоконтроль тощо.

Для контрольної перевірки мовних знань і вмінь використовуються завдання тестового характеру, складені на матеріалі слова, сполучення слів, речення, груп пов'язаних між собою речень. Одиницею контролю вважаються вибрані учнями правильні варіанти виконання завдань тестового характеру та самостійно дібрані приклади.

Оцінювання здійснюється таким чином, щоб за зазначену вище роботу учень міг одержати від 1 бала (за сумлінну роботу, яка не дала задовільного результату) до 12 балів (за бездоганно виконану роботу).

Отже, оцінка «5» виставляється за бездоганно виконану роботу (12 набраних балів), а також за наявності 10-11 набраних балів, «4» – за наявності 7-9 набраних балів, «3» – за наявності 4-6 набраних балів, «2» – за наявності 2-3 набраних балів, «1» – за наявності 1 набраного бала чи в разі відсутності правильної відповіді.

V. ОЦІНЮВАННЯ ПРАВОПИСНИХ (ОРФОГРАФІЧНИХ І ПУНКТУАЦІЙНИХ) УМІНЬ УЧНІВ

Основною формою перевірки орфографічної та пунктуаційної грамотності є контрольний текстовий *диктант*. Матеріалом є текст, доступний для учнів певного класу. Перевірка здійснюється фронтально за традиційною методикою.

Обсяг диктанту за класами:

Для шкіл і класів з українською мовою навчання		Для шкіл і класів з російською мовою навчання	
Клас	Кількість слів у тексті	Клас	Кількість слів у тексті
5	90-100	5	80-90
6	100-110	6	90-100
7	110-120	7	105-115
8	120-140	8	115-135
9	140-160	9	140-160
10	170-180	10	170-180
11	180-190	11	180-190

Примітка. При визначенні кількості слів у диктанті враховують як самостійні, так і службові слова.

Для контрольних диктантів використовуються тексти, у яких кожне з опрацьованих протягом семестру правил орфографії та/чи пунктуації були представлені 3-5 прикладами. Текст записується учнем з голосу вчителя.

Диктант оцінюється однією оцінкою на основі таких критеріїв:

- орфографічні та пунктуаційні помилки оцінюються однаково; виправляються, але не враховуються такі орфографічні і пунктуаційні помилки:
- на правила, які не включені до шкільної програми; 2) на ще не вивчені правила; 3) у словах з написаннями, що не перевіряються, над якими не проводилася спеціальна робота; 4) у передачі так званої авторської пунктуації.
- повторювані помилки (помилка у тому ж слові, яке повторюється у диктанті кілька разів), вважаються однією помилкою; однотипні помилки (на одне й те ж правило), але у різних словах вважаються різними помилками;
- розрізняють грубі й негрубі помилки; зокрема, до *негрубих* належать такі: 1) у винятках з усіх правил; 2) у написанні великої букви в складних власних найменуваннях; 3) у випадках написання разом і окремо префіксів у прислівниках, утворених від іменників з прийменниками; 4) у випадках, коли замість одного знака поставлений інший; 5) у випадках, що вимагають розрізнення *не і ні* (у сполученнях *не хто інший, як...; не що інше, як...; ніхто інший не...; ніщо інше не...;*); 6) у пропуску одного із сполучуваних розділових знаків або в порушенні їх послідовності; 7) у заміні українських букв російськими;
- п'ять виправлень (неправильне написання на правильне) прирівнюються до однієї помилки.

Нормативи оцінювання:

Для шкіл і класів з українською мовою навчання		Для шкіл і класів з російською мовою навчання	
Оцінка	Кількість пропусканих помилок	Оцінка	Кількість пропусканих помилок
«1»	15 і більше	«1»	17 і більше
«2»	11-14	«2»	13-16
«3»	5-10	«3»	7-12
«4»	1+1 негруба; 2; 3; 4	«4»	2-6
«5»	0-1	«5»	0; 1+1 негруба

Оцінювання усних відповідей учнів з української мови

Усне опитування є одним з основних способів перевірки знань, умінь і навичок учнів з української мови. При оцінюванні відповіді учня потрібно керуватися такими критеріями:

- 1) повнота і логіка викладу матеріалу;
- 2) ступінь усвідомленості, розуміння вивченого, зв'язок теорії з практикою;
- 3) правильність мовленнєвого оформлення.

Відповідь учня має бути зв'язним, логічно послідовним повідомленням з певної теми, виявляти його вміння застосовувати визначення, правила до конкретних випадків.

Оцінка «5» ставиться, якщо учень:

- ґрунтовно й повно викладає науково-теоретичний вивчений матеріал;
- виявляє повне розуміння матеріалу, обґрунтовує свої думки, застосовує знання на практиці;
- наводить необхідні приклади не тільки за підручником, а й самостійно дібрані;
- конструктивно вміє відповідати на запитання, креативно підходить до вирішення поставлених навчальних завдань;
- викладає матеріал послідовно й правильно згідно з нормами сучасної літературної мови.

Оцінка «4» ставиться, якщо учень:

- дає відповідь, що задовольняє ті ж вимоги, що й оцінка «5», але допускає деякі помилки, які сам виправляє після зауваження вчителя;
- припускається поодиноким недолікам у послідовності викладу матеріалу й мовленнєвому оформленні;
- наводить приклади в основному за підручником, не виявляє достатньої креативності;
- конструктивно і творчо підходить до вирішення поставлених навчальних завдань, але допускає неточності;
- викладає матеріал послідовно й правильно згідно з нормами сучасної літературної мови, але при цьому допускає незначні помилки.

Оцінка «3» ставиться, якщо учень:

- виявляє знання і розуміння основних положень з теми;
- викладає матеріал не досить повно, уривчасто;
- при формулюванні правил допускає помилки;
- не вміє глибоко і переконливо обґрунтовувати свої думки і відчуває труднощі під час добору прикладів;
- викладає матеріал непослідовно і допускає помилки в мовленнєвому оформленні.

Оцінка «2» ставиться, якщо учень:

- виявляє незнання більшої частини вивченого матеріалу відповідного розділу;
- допускає у формулюванні правил помилки, що спотворюють їх зміст, непослідовно і невпевнено викладає матеріал;
- не показує логічного зв'язку теоретичного матеріалу з практичним;
- має обмежений словниковий запас.

Оцінка «1» ставиться, якщо учень:

- виявляє дуже слабе або повне незнання чи нерозуміння навчального матеріалу;
- неспроможний підтримувати діалог навіть за наявності зразка, відповідає на запитання словами «так» чи «ні» або аналогічними уривчастими реченнями ствердного чи заперечного характеру;
- має обмежений словниковий запас.

Кількість обов'язкових контрольних робіт з української мови*

Контрольна перевірка здійснюється фронтально та індивідуально.

Фронтально оцінюються: аудіювання, читання мовчки, диктант, письмовий переказ та письмовий твір, мовні знання і вміння. *Індивідуально* оцінюються: говоріння (діалог; усний переказ, усний твір) і читання вголос.

Перевірка мовних знань та вмінь здійснюється за допомогою завдань тестового характеру (на їх виконання відводиться 15-20 хвилин уроку) залежно від характеру виучуваного матеріалу. Решта часу контрольного уроку може бути використана на виконання завдань з аудіювання, читання мовчки.

Тематичну оцінку виставляють на підставі поточних оцінок з урахуванням контрольної (тестової) роботи з мовної теми. Оцінку за півріччя виставляють на основі тематичного оцінювання.

Оцінювання говоріння, читання вголос здійснюється індивідуально шляхом поступового накопичення оцінок для того, щоб кожний учень (учениця) одержав(ла) мінімум одну оцінку за виконання завдань на побудову діалогу, усного переказу та усного твору. Для цих видів робіт не відводиться окремих уроків, а оцінки виводяться один раз на рік і виставляються в колонки без дати.

Форми контролю	КЛАСИ / ЧВЕРТІ																															
	5				6				7				8				9				10				11							
	1	2	3	4	1	2	3	4	1	2	3	4	1	2	3	4	1	2	3	4	1	2	3	4	1	2	3	4				
Перевірка мовної теми:	1		1		1		1		1		1		1		1		1		1		1		1		1		1		1		1	
тестування																																
диктант		1		1		1		1		1		1		1		1		1		1		1		1		1		1		1		1
Аудіювання	1				1				1				1				1				1				1				1			
Говоріння:		1				1				1				1				1				1				1				1		
діалог																																
переказ			1			1				1				1				1				1				1				1		
твір				1				1				1				1				1				1				1				1
Читання:			1				1				1				1				1				1				1				1	
мовчки																																
вголос				1				1				1				1				1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Письмо:			1				1				1				1				1				1				1				1	
переказ																																
твір	-	-	-	-	-	-	-	1		1				1				1				1				1				1		

*У таблиці подано мінімальну кількість обов'язкових контрольних робіт. У разі потреби учитель має право збільшувати кількість контрольних робіт. Педагог має право при плануванні самостійно розподіляти послідовність проведення тієї чи іншої форми контролю, т.т. спланувати, наприклад, проведення диктанту в п'ятому класі не в другій та четвертій чвертях, як подається в таблиці, а в першій та третій (головне, щоб 1 раз на півріччя).

**Кількість обов'язкових контрольних робіт з української мови
(для профільних 10-11 класів, профіль – українська філологія)**

Форми контролю	Класи							
	10				11			
	1	2	3	4	1	2	3	4
Перевірка мовної теми: тестування	1	1	1	1	1	1	1	1
диктант		1		1		1		1
Аудіювання	1		1		1		1	
Говоріння: діалог	1				1			
переказ			1				1	
твір		1				1		
Читання: мовчки		1				1		
вголос				1				1
Письмо: переказ		1		1		1		1
твір	1		1		1		1	

5 КЛАС

(105 год., 3 год на тиждень)

(6 год. – резерв годин для використання на розсуд учителя)

МОВЛЕННЄВА ЗМІСТОВА ЛІНІЯ¹ (24 год.)

№ п\п	Кіл-ть годин	Зміст навчального матеріалу	Державні вимоги до рівня загальноосвітньої підготовки учнів
1	24 (заг.)	<p>Відомості про мовлення Загальне уявлення про мовлення як діяльність; види мовленнєвої діяльності (аудіювання, читання, говоріння, письмо), особливості їх. Різновиди мовленнєвого спілкування: усне й писемне, монологічне й діалогічне. Мета спілкування й адресат мовлення; основні правила спілкування : ввічливість, привітність, доброзичливість, уважність до співрозмовника, стриманість, тактовність. (практично). Текст як продукт мовленнєвої діяльності. Змістова й композиційна єдність, зв'язність тексту. Тема, основна думка тексту, мікротема. Будова тексту (вступна частина, основна частина, закінчення); абзац. Ключові слова в тексті. Усна й письмова форми тексту (висловлення). Простий план тексту. Ознайомлення з вимогами до мовлення (змістовність, логічна послідовність, багатство, точність, виразність, доречність, правильність). Помилки в змісті й будові висловлення (практично). Розмовний, науковий і художній стилі мовлення, сфера використання їх. Типи мовлення: розповідь, опис, роздум, оцінка предмета (явища). Особливості будови розповіді, опису предмета і тварини, елементарного роздуму.</p>	<p>Учень/учениця: розрізняє такі поняття, як мовлення, спілкування, види мовленнєвої діяльності, монолог, діалог, адресат мовлення; усна й письмова, монологічна й діалогічна форма спілкування; усвідомлює основні правила спілкування, вимоги до мовлення; визначає істотні ознаки тексту, тему, основну думку, мікротему висловлення, мету спілкування; належність тексту до певного стилю (розмовного, художнього, наукового), типу (розповіді, опису, роздуму) і жанру мовлення (оповідання, відгуку, листа); виокремлює в тексті абзаци, мікротеми; знаходить мовні засоби зв'язку речень у тексті, ключові слова; складає простий план тексту; знаходить і виправляє помилки в змісті, будові висловлення; аналізує й оцінює текст (його зміст, форму, задум і мовне оформлення).</p>

¹ Матеріал цієї змістової лінії вивчається упродовж року як на спеціальних уроках розвитку зв'язного мовлення, так і на інших уроках мови.

		Жанри мовлення: оповідання, відгук, лист, особливості будови їх.	
2	2	<p>Види робіт</p> <p><u>Сприймання чужого мовлення:</u></p> <p><i>Аудіювання (слухання-розуміння)</i> Особливості аудіювання як виду мовленнєвої діяльності. Слухання-розуміння текстів діалогічного й монологічного характеру вивчених стилів, типів і жанрів мовлення.</p>	<p>Учень /учениця: розуміє з одного прослуховування почутий уперше (незнайомий) текст, тривалість звучання якого в розмовному й художньому стилі (обсяг 400–500 слів) – 4–5 хв., у науковому стилі (обсяг 300–400 слів) – 3–4 хв.;</p> <p>виконує завдання до тексту: ділить текст на частини, знаходить указані частини, створює малюнок за текстом, розв’язує тестові завдання й дає відповіді на запитання за текстом;</p> <p>складає первинне уявлення про зміст почутого;</p> <p>прогнозує загальний характер змісту повідомлюваного на основі формулювання теми, основної думки;</p> <p>визначає адресата, комунікативну мету й мотив висловлення, причиново-наслідкові зв’язки, зображувально-виражальні засоби тексту;</p> <p>оцінює особливості змісту й будови почутого тексту.</p>
	2	<p><i>Читання (мовчки і вголос)</i> Особливості читання як виду мовленнєвої діяльності. Читання мовчки (швидкість, розуміння, запам’ятовування) текстів діалогічного й монологічного характеру, що належать до таких стилів: розмовного, художнього, наукового; типів: розповідь, опис (зокрема опису предмета, тварини), роздум; різних жанрів мовлення. оповідання, статті, казки, легенди, переказу, пісні, вірша, загадки; прислів’я, приказки. Робота з книжкою: способи виділення частин змісту в тексті (відступи, підзаголовки тощо). Зміст книжки, журналу. Словникові статті в словниках різних типів.</p>	<p>Учень /учениця: читає мовчки відповідно до свого віку незнайомі тексти різних стилів, типів, жанрів мовлення зі швидкістю 100-150 слів за хв.;</p> <p>виділяє у прочитаному головне і другорядне;</p> <p>запам’ятовує основний зміст прочитаного й деталі;</p> <p>визначає тему й основну думку тексту;</p> <p>добирає заголовки до частин тексту, складає простий план;</p> <p>ставить запитання до прочитаного, відповідає на них;</p> <p>виділяє структурні частини тексту, а також окремі його частини, підтеми змісту;</p> <p>переглядає текст швидко й знаходить у ньому вказані елементи (цифри, слова в лапках, слова, написані через дефіс, виноски, слова, написані з великої літери, набрані курсивом, схеми, таблиці й частини тексту, які до них відносяться, тощо);</p> <p>оцінює прочитаний текст із погляду новизни, значущості змісту, виразності мовного оформлення тощо</p>
		Виразне читання вголос художніх, науково-популярних	Учень /учениця:

	<p>текстів різних типів мовлення, що належать до таких жанрів, як оповідання, стаття, легенда, переказ, казка, прислів'я, приказки, пісня, вірш, байка (вивчення деяких з них напам'ять або близько до тексту для збагачення мовлення).</p> <p>Основні характеристики виразного читання вголос: темп, гучність, емоційність, правильність вимови тощо.</p>	<p>виразно читає вголос знайомі тексти різних стилів (розмовного, наукового й художнього), типів, жанрів мовлення з достатньою швидкістю (80-120 слів за хв.), відповідно до орфоепічних та інтонаційних норм, ділячи текст на смислові частини, виділяючи голосом ключові слова;</p> <p>додержує адекватного темпу й гучності читання;</p> <p>оцінює прочитаний уголос текст (його зміст, будову й мовне оформлення).</p>
3	<p>Відтворення тексту: Перекази за простим планом. Говоріння: Докладні перекази художніх текстів розповідного характеру з елементами опису тварин, роздуму. Докладний переказ тексту наукового стилю. Письмо: Докладний переказ художнього тексту розповідного характеру з елементами опису предмета.</p>	<p>Учень /учениця: переказує докладно (усно й письмово) почуті й прочитані тексти художнього й наукового стилів мовлення (обсягом 100-150 слів) за самостійно складеним простим планом, підпорядковуючи висловлення темі й основній думці, дотриманням композиції, мовних, стильових особливостей;</p> <p>помічає й виправляє недоліки в своєму мовленні;</p> <p>оцінює текст (його зміст, форму, будову й мовне оформлення).</p>
4	<p>Створення власних висловлень Діалогічне мовлення Говоріння й письмо: Діалог, складання й розігрування його відповідно до запропонованої ситуації спілкування, пов'язаної із життєвим досвідом учнів (діалог етикетного характеру, діалог-розпитування).</p>	<p>Учень /учениця: складає й розігрує усні й письмові діалоги певного обсягу (орієнтовно 6-7 реплік для двох учнів) відповідно до запропонованої ситуації спілкування, зразка, за опорними словами, досягаючи комунікативної мети (тривалість діалогу 3-5 хв.);</p> <p>дотримується теми висловлення, норм української літературної мови;</p> <p>використовує репліки для стимулювання й підтримання діалогу, формули мовленнєвого етикету;</p> <p>оцінює текст (його зміст, форму, задум і мовне оформлення).</p>
	<p>Монологічне мовлення Твори за колективно складеним планом. Говоріння: Твори-описи окремих предметів, тварин (зокрема за картиною) у художньому стилі з висловленням оцінки щодо предмета, явища.</p>	<p>Учень /учениця: складає усні й письмові твори з урахуванням мети й адресата мовлення, типу мовлення (зокрема твір-опис окремих предметів, тварин, твір-роздум на основі власного досвіду), жанру мовлення (оповідання про випадок із життя, відповідь на уроці, відгук про висловлення, лист);</p>

	<p>Відповідь на уроках української мови та інших предметів (за поданим планом або таблицею) у науковому стилі. Відгук про висловлення товариша. Твір-оповідання про випадок із життя. Письмо: Твори-описи окремих предметів, тварин у художньому стилі. Твір-роздум на тему, пов'язану з життєвим досвідом учнів у художньому стилі. Лист рідним, друзям.</p>	<p>використовує вивчені мовні засоби зв'язку між реченнями в тексті; оформляє текст адреси відправника та одержувача на конверті відповідно до чинних норм; вибирає відповідно до умов спілкування стиль мовлення (розмовний, науковий, художній); додержує вимог до мовлення та основних правил спілкування; знаходить й виправляє недоліки й помилки в змісті, будові й мовному оформленні власних висловлень; оцінює текст (його зміст, форму й мовне оформлення).</p>
	Ділові папери. Адреса. Оформлення конверта.	
<p>Міжпредметні зв'язки. Художній твір і його частини: тема та ідейний зміст художнього твору; розповідь і опис предметів, тварин у вивчених творах; роздуми про вчинки героїв (література); усний опис змісту й художніх засобів у творах живопису, що зображують предмети, тварин; усна розповідь за змістом жанрової картини про дітей; спостереження за окремими предметами під час малювання з натури (образотворче мистецтво).</p>		

МОВНА ЗМІСТОВА ЛІНІЯ¹ (75 год.)

№ п/п	Кіл-ть годин	Зміст навчального матеріалу	Державні вимоги до рівня загальноосвітньої підготовки учнів
1	1	Вступ Значення мови в житті суспільства. Місце і роль української мови в державі.	Учень /учениця: розуміє й усвідомлює значення й роль мови в житті людини й суспільства.
2	7	Повторення вивченого в початкових класах Частини мови; основні способи розпізнавання їх. Іменник. Прикметник. Числівник. Займенник. Дієслово. Прислівник. Прийменник. Сполучник. Частки не,ні. Уживання однієї частини мови в значенні іншої. Правопис. Написання іменників із великої літери й у лапках. Літери, що позначають голосні звуки в закінченнях іменників, прикметників, дієслів.	Учень (учениця): розпізнає вивчені в початкових класах частини мови, визначаючи істотні ознаки їх; правильно пише слова з вивченими орфограмами; розставляє розділові знаки в кінці речення, при звертанні, однорідних членах речення; розрізняє літературну лексичну норму; пояснює вивчені орфограми й розділові знаки; знаходить і виправляє орфографічні й пунктуаційні помилки

² Матеріал цієї змістової лінії вивчається упродовж року як на спеціальних уроках розвитку зв'язного мовлення, так і на інших уроках мови.

		<p><i>Не</i> з дієсловами. Правопис <i>-шся, -ться</i> у кінці дієслів. Написання прийменників з іншими частинами мови. Правопис вивчених прислівників. Апостроф. Знак м'якшення. Внутрішньопредметні зв'язки: Лексикологія. Уживання вивчених частин мови як синонімів і антонімів, у прямому й переносному значенні. Грамматика. Роль вивчених частин мови в будові речення й висловленні думки. Використання прийменників та сполучників <i>і, та, й, а, але</i> для зв'язку слів у реченні. Культура мовлення. Дотримання лексичних норм літературної мови.</p>	<p>на вивчені правила; користується орфографічним і тлумачним словниками; будує речення з вивченими частинами мови, використовуючи їх у прямому, переносному значенні, як синоніми та антоніми; оцінює випадки вдалого й невдалого використання їх; складає усні й письмові висловлення на певну соціокультурну тему з використанням власного життєвого досвіду відповідно до визначеної комунікативної мети.</p>
3	7	<p>Відомості з синтаксису й пунктуації Словосполучення. Відмінність словосполучення від слова й речення. Головне й залежне слово в словосполученні. Граматична помилка та умовне позначення її (практично). Речення, його граматична основа (підмет і присудок). Речення з одним головним членом (загальне ознайомлення). Види речень за метою висловлювання: розповідні, питальні, спонукальні; за емоційним забарвленням: окличні і неокличні (повторення). Окличні речення (повторення). Правопис. Пунктуаційна помилка та її умовне позначення (практично). Внутрішньопредметні зв'язки: Лексикологія. Засвоєння нових слів (зокрема власне українських) і фразеологізмів, прислів'їв, крилатих висловів. Грамматика. Спостереження за використанням вивчених частин мови в ролі головного й залежного слова. Культура мовлення. Інтонавання розповідних, питальних, спонукальних, а також окличних речень. Синонімічність простих речень різних видів. Міжпредметні зв'язки. Прислів'я, приказки, співвідносні зі словосполученням і реченнями (література).</p>	<p>Учень /учениця: усвідомлює, що вивчає синтаксис і пунктуація; відрізняє словосполучення від слова й речення; розпізнає види речень за метою висловлювання, за інтонацією, емоційним забарвленням; знаходить межі речень у тексті, частини складного речення, що мають будову простих; правильно виділяє словосполучення, граматичну основу речення, головне й залежне слово в словосполученні; правильно інтонує речення різних видів; розставляє та обґрунтовує розділові знаки в кінці речення; знаходить і виправляє пунктуаційні помилки; добирає синонімічні словосполучення й речення (різні за будовою); формулює теми текстів у формі словосполучень і речень; переказує своїми словами почуте й прочитане, використовуючи прислів'я й приказки; доцільно використовує в мовленні виразні й синонімічні словосполучення, різні за будовою й метою висловлювання речення, прислів'я, крилаті вислови.</p>

5	4	<p>Другорядні члени речення: додаток, означення, обставини.</p> <p>Внутрішньопредметні зв'язки: <i>Лексикологія.</i> Засвоєння нових слів (зокрема власне українських), фразеологізмів, прислів'їв, крилатих висловів. <i>Культура мовлення.</i> Засвоєння складних випадків слововживання. Міжпредметні зв'язки. Епітет, порівняння, пейзаж, літературний портрет, зображувально-виражальна роль їх (література).</p>	<p>Учень /учениця: розрізняє додатки, означення, обставини; виділяє другорядні члени умовними позначками; будує речення, поширюючи їх додатками, означеннями, обставинами, а також із засвоєними словами в ролі другорядних членів речення; використовує виражальні можливості другорядних членів речення у власному мовленні.</p>
6	6	<p>Речення з однорідними членами (без сполучників і зі сполучниками <i>а, але, і</i>). Узагальнювальне слово в реченні з однорідними членами.</p> <p>Звертання. Роль звертань у реченні (практично). Непоширені й поширені звертання.</p> <p>Ознайомлення з найбільш уживаними вставними словами та сполученнями слів (практично).</p> <p>Складні речення із безсполучниковим і сполучниковим зв'язком.</p> <p>Правопис. Кома між однорідними членами. Двокрапка і тире при узагальнювальних словах у реченнях з однорідними членами.</p> <p>Розділові знаки при звертанні (повторення). Виділення вставних слів на письмі комами.</p> <p>Кома між частинами складного речення, з'єднаних безсполучниковим і сполучниковим зв'язком.</p> <p>Внутрішньопредметні зв'язки: <i>Культура мовлення.</i> Правильне інтонування речень з однорідними членами, звертаннями і вставними словами й складних речень. Використання звертань і вставних слів у розмовному й художньому стилях мовлення. Засвоєння складних випадків слововживання.</p>	<p>Учень /учениця: розрізняє однорідні члени речення, узагальнювальні слова при них, звертання, вставні слова в реченні й складні речення; усвідомлює стилістичну функцію однорідних членів, звертань, вставних слів у реченні; правильно інтонує речення з однорідними членами, звертаннями, вставними словами й складні речення; розставляє розділові знаки між однорідними членами, при звертаннях і вставних словах, у складному реченні, обґрунтовує їх за допомогою вивчених правил; знаходить і виправляє пунктуаційні помилки на вивчені правила; будує речення з однорідними членами, звертаннями, вставними словами й складні речення й використовує їх у власному мовленні; оцінює роль однорідних членів, звертань і вставних слів у реченні, а також складних речень у тексті; будує діалоги на визначені теми й відповідно до запропонованої ситуації, використовуючи виражальні можливості однорідних членів речення, звертань і вставних слів; складає висловлення з урахуванням адресата мовлення, використовуючи різні за будовою (прості й складні) речення.</p>
7	4	<p>Пряма мова. Діалог</p> <p>Правопис. Розділові знаки в реченнях із прямою мовою.</p>	<p>Учень /учениця: розрізняє слова автора й пряму мову в реченні з прямою мовою;</p>

		<p>Тире при діалозі.</p> <p>Внутрішньопредметні зв'язки: Культура мовлення. Правильне інтонування речень із прямою мовою, діалогів. Синонімічність речень із прямою й непрямю мовою.</p> <p>Міжпредметні зв'язки. Звертання, пряма мова, діалоги в художніх творах (література).</p>	<p>правильно інтонує речення з прямою мовою; ставить та обґрунтовує розділові знаки при прямій мові й діалозі; знаходить і виправляє пунктуаційні помилки на вивчені правила; оцінює роль звертань і діалогів у художніх творах; складає тексти, використовуючи речення з прямою мовою, діалогом, із висловленнями відомих людей, крилатими висловами для докладної, точної й виразної передачі почутого й прочитаного.</p>
8	12	<p>Фонетика. Графіка. Орфоепія. Орфографія</p> <p>Звуки мови й звуки мовлення. Голосні і приголосні звуки. Приголосні тверді і м'які, дзвінки і глухі (повторення); вимова звуків, що позначаються літерами <i>r i z</i>.</p> <p>Позначення звуків мовлення на письмі. Українська абетка, Співвідношення звуків і літер. Звукове значення літер <i>я, ю, є, ї</i> та <i>щ</i> (повторення).</p> <p>Склад. Наголос. Орфоепічний словник і словник наголосів. Вимова наголошених і ненаголошених голосних. Ненаголошені голосні [e], [u], [o] у коренях слів. Ненаголошені голосні, що не перевіряються наголосом.</p> <p>Орфоепічна помилка (практично).</p> <p>Правопис. Орфограма (практично).</p> <p>Основні правила переносу. Позначення на письмі ненаголошених голосних [e], [и] та (o) перед складом із наголошеним (y) у коренях слів.</p> <p>Орфографічний словник.</p> <p>Орфографічна помилка (практично), умовне позначення її.</p> <p>Внутрішньопредметні зв'язки: Культура мовлення. Правильна вимова наголошених і ненаголошених голосних. Засвоєння складних випадків слововживання.</p> <p>Використання інтонації як риторико-мелодійного боку мовлення (логічний наголос, пауза, темп, мелодика, тембр</p>	<p>Учень /учениця: усвідомлює, що вивчає фонетика, графіка, орфоепія, орфографія; розрізняє в словах тверді і м'які, дзвінки і глухі приголосні, ненаголошені і наголошені голосні звуки; розрізняє співвідношення звуків і літер; пояснює звукове значення літер <i>я, ю, є, ї</i> та <i>щ</i>; вимовляє звуки в словах відповідно до орфоепічних норм; користується орфоепічним і орфографічним словниками; словником наголосів; правильно пише й обґрунтовує слова з вивченими орфограмами; знаходить і виправляє орфоепічні й орфографічні помилки на вивчені правила; застосовує орфоепічний словник і словник наголосів для самоконтролю власної вимови; складає повідомлення, твори на певну соціокультурну тему, використовуючи засвоєні слова, афоризми, дотримуючись інтонації як риторико-мелодійного боку мовлення, засобів милозвучності, елементів звукової організації тексту, мовних норм.</p>

		голосу). <i>Міжпредметні зв'язки. Особливості звукової організації художнього тексту (література).</i>	
9	16	<p>Вимова приголосних звуків. Уподібнення приголосних звуків. Спрощення в групах приголосних.</p> <p>Найпоширеніші випадки чергування голосних і приголосних звуків (практично).</p> <p>Чергування [о] — [а], [е] — [і], [е] — [и]; [о],[е] з [і]; [е] — [о] після [ж],[ч], [ш]; [и], [і] після [ж], [ч],[ш], [шч] та [г], [к], [х] у коренях слів; [г], [к], [х] — [ж], [ч], [ш] — [з'], [ц'], [с'].</p> <p>Основні випадки чергування у — в, і — й, з — із — зі. (правила милозвучності).</p> <p style="text-align: center;">ОРФОЕПІЯ</p> <p>Фонетична транскрипція (повторення).</p> <p>Вимова префіксів з- (зі-, с-), роз-, без-, пре-, при-, прі-.</p> <p>Правопис. Позначення м'якості приголосних на письмі ь та літерами <i>і, є, ю, я</i>.</p> <p>Правила вживання ь (повторення й поглиблення).</p> <p>Правила вживання апострофа. Правильна вимова й написання слів з апострофом. Подвоєння букв на позначення подовжених м'яких приголосних і збігу однакових приголосних звуків.</p> <p>Написання слів, що увійшли в українську мову з інших мов (слова іншомовного походження): літери и, і; уживання ь й апострофа; подвоєння букв у загальних і власних назвах.</p> <p>Внутрішньопредметні зв'язки: Культура мовлення. Засвоєння складних випадків слововживання.</p>	<p>Учень /учениця: розпізнає у словах і словосполученнях явища уподібнення, спрощення, чергування; вимовляє приголосні звуки відповідно до орфоепічних норм; правильно пише слова з вивченими орфограмами й обґрунтовує їх; користується орфографічним словником; знаходить і виправляє орфоепічні й орфографічні помилки на вивчені правила; складає речення й мікротексти із засвоєними новими словами, афоризмами; виступає з усним чи письмовим повідомленням на певну соціокультурну тему, використовуючи виражальні засоби мови для висловлення емоційно-ціннісного ставлення до світу.</p>
10	8	<p style="text-align: center;">Лексикологія</p> <p>Лексичне значення слова. Однозначні і багатозначні слова (повторення). Використання багатозначних слів у прямому й переносному значеннях (повторення). Лексична помилка (практично).</p> <p>Загальноновживані (нейтральні) і стилістично забарвлені слова. Глумачний словник.</p>	<p>Учень /учениця: усвідомлює, що вивчає лексикологія; визначає належність слів до певної лексичної категорії: (однозначні і багатозначні, загальноновживані (нейтральні) і стилістично забарвлені слова, групи слів за значенням; оцінює роль їх у тексті;</p>

		<p>Групи слів за значенням: синоніми, антоніми, омоніми (повторення й поглиблення). Пароніми (практично). Ознайомлення зі словниками антонімів, синонімів, паронімів. Словник іншомовних слів.</p> <p>Внутрішньопредметні зв'язки: Культура мовлення. Використання слів відповідно до значення їх. Доцільність використання слів із переносним значенням, синонімів як засобу зв'язку речень у тексті. Уживання синонімів для уникнення невиправданих повторів слів. Засвоєння складних випадків слововживання. Міжпредметні зв'язки. Епітети, порівняння, синоніми, характерні для усної народної творчості (література).</p>	<p>пояснює (у нескладних випадках) значення відомих слів, походження їх, значення прислів'їв, приказок, крилатих висловів; користується тлумачним, словниками синонімів, антонімів, словником іншомовних слів; добирає з-поміж синонімів антонімів найбільш відповідні контексту; редагує тексти з лексичними помилками; усвідомлює й аргументує різницю між лексичним і граматичним значенням слова; використовує виражальні можливості вивчених лексичних засобів у власному мовленні.</p>
11	8	<p>Будова слова. Орфографія Основа слова (корінь, суфікс, префікс) і закінчення — значущі частини слова (повторення і поглиблення відомостей). Спільнокореневі слова й форми слова. Незмінні і змінні слова. Правопис значущих частинах слова (повторення). Написання префіксів <i>пре-, при-, прі-</i>. Внутрішньопредметні зв'язки: Лексикологія. Засвоєння нових слів (зокрема власне українських), прислів'їв, крилатих висловів. Грамматика. Особливості будови вивчених частин мови. Культура мовлення. Використання в мовленні слів із суфіксами й префіксами, що надають тексту емоційного забарвлення й виразності. Спільнокореневі слова як засіб зв'язку речень у тексті. Уникнення помилок, пов'язаних із невиправданим уживанням спільнокореневих слів. Засвоєння складних випадків слововживання. Текст (риторичний аспект). Удосконалення вмінь знаходити інформацію до обраної теми, аналізувати її, виділяти головне і другорядне, добирати ключові слова для висловлення, розташовувати їх у логічній послідовності відповідно до задуму.</p>	<p>Учень /учениця: виділяє в слові всі його значущі частини; розрізняє форми слова й спільнокореневі слова, змінні і незмінні слова; правильно пише й обґрунтовує слова з вивченими орфограмами; знаходить і виправляє орфографічні помилки на вивчені правила, а також лексичні помилки; складає речення й мікротексти з використанням слів із суфіксами й префіксами, що надають тексту емоційного забарвлення й виразності; оцінює стилістичні функції суфіксальних і префіксальних слів, використаних у тексті; створює висловлення відповідно до задуму, упорядковуючи дібрані відомості в логічній послідовності, використовуючи ключові слова й речення, надаючи виразності мовному оформленню.</p>

12	2	<p>Повторення й узагальнення в кінці року</p> <p>Синтаксис і пунктуація. Лексикологія. Будова слова й орфографія. Фонетика й графіка. Орфоепія й орфографія.</p>	<p>Учень /учениця: повторює вивчені відомості; класифікує й систематизує їх; узагальнює поняття, закономірності, правила й винятки з них.</p>
----	---	--	---

СОЦІОКУЛЬТУРНА ЗМІСТОВА ЛІНІЯ

Зміст соціокультурного блоку програми

<i>Проблематика</i>	<i>Конкретизація проблематики</i>
Я і дивовижний світ природи.	Дивовижний світ рідної природи. Єдність з рідною природою в різні пори року.
Мій рідний дім – моя земля.	Історія мого міста, села. Історичне минуле Донеччини. Заснування Юзівки.
Я і культурна спадщина (звичаї, традиції, свята, культура взаємин, народна пісня).	Звичаї, традиції, обряди й свята – віковічні духовні засади розвитку народу.
Я і ти (члени родини, друзі, товариші). Родина. Рід. Родинні зв'язки. Традиційна пошана до старших членів родини.	Поняття «родина», «рід», «родинні зв'язки». Дружба і дружні стосунки. Різниця між поняттями «друг» і «товариш». Міркування над проблемами: Чи всі люди – брати і сестри? Який ти син і онук? Дружби дружбою шукають.
Я і ми (класний колектив, народ, людство) Школа. Учитель. Навчання.	“Школа – святиня і надія народу” (В. Сухомлинський). Чим я завдячую своїй першій учительці.
Я як особистість Риси характеру. Загальнолюдські норми моралі. Стосунки між дорослими й дітьми, між ровесниками.	Що означає бути справжньою людиною. Правда яскравіша за сонце. Добра людина – як сонечко, всяк біля неї зігріється. “Добро твориться просто – ні за так” (І. Драч). Усе добре переймай, а зла уникай. Ким бути і ким не бути. Світ не без добрих людей. Як живеться скупому серед людей. Чужим добром не багатієш.
Я і мистецтво (традиційне й професійне).	Народне мистецтво - вищий вияв творчого генія народу. Видатні народні митці. Чому люди різних професій не можуть обійтися один без одного? «Ким я хотів(ла) б

Праця. Цікаві професії.	бути і стати й чому?».
Природа в різні пори року. Різноманітність рослинного і тваринного світу. Цікаве про рослини (тварин). Причини природних явищ. Охорона природи.	Яку пору року я найбільше люблю і чому. Природні багатства Донеччини. Мій улюбленець зі світу тварин. Ти завжди відповідальний за тих, кого приручив. Хай б'ється завжди зелене серце природи!

Діяльнісна (стратегічна) змістова лінія

<i>Види загально-навчальних умінь</i>	<i>Орієнтовні вимоги до рівня діяльнісної компетентності учнів</i>
Організаційно-контрольні	Учень (учениця) за допомогою вчителя: визначає мету власної пізнавальної діяльності; планує діяльність для досягнення мети; реалізує визначений план; оцінює здобутий результат.
Загальнопізнавальні (інтелектуальні, інформаційні)	Учень (учениця) за необхідною допомогою вчителя: аналізує мовні й позамовні поняття, явища, закономірності; порівнює, узагальнює їх; виділяє головне з-поміж другорядного; здобуває інформацію з різноманітних джерел (довідкової, художньої літератури, ресурсів Інтернету тощо), здійснює бібліографічний пошук, працює з текстами вивчених типів, стилів і жанрів мовлення; систематизує, зіставляє, інтерпретує готову інформацію; моделює мовні й позамовні поняття, явища, закономірності.
Творчі	Учень (учениця) за певною допомогою вчителя: уявляє словесно описані предмети і явища; переносить раніше засвоєні знання і вміння в нову ситуацію; помічає й формулює проблему в процесі навчання; усвідомлює структуру предмета вивчення; робить припущення щодо способу розв'язання певної проблеми; добирає аргументи для його доведення (у нескладних випадках).
Естетико-етичні	помічає красу в мовних явищах, явищах природи, мистецтві, вчинках і звершеннях людей; спроможний критично оцінювати власні вчинки.

6 КЛАС

(70 год., 2 год на тиждень)

(4 год. – резерв годин для використання на розсуд учителя)

МОВЛЕННЕВА ЗМІСТОВА ЛІНІЯ¹ (16 год.)

№ п\п	Кіл-ть годин	Зміст навчального матеріалу	Вимоги до рівня мовленнєвої компетентності учнів
1	16 (заг.)	<p>Відомості про мовлення</p> <p>Повторення вивченого про мовлення. Загальне уявлення про ситуацію спілкування та її складники: адресат мовлення (той, хто говорить або пише), адресант мовлення (той, до кого спрямоване мовлення), тема та основна думка висловлювання, мета й місце спілкування (практично).</p> <p>Повторення вивченого про текст, його основні ознаки.</p> <p>Структурні особливості тексту: наявність зачину, основної частини й кінцівки, послідовність викладу змісту, використання мовних засобів зв'язку між частинами тексту (повторення). Види зв'язку речень у тексті: послідовний, паралельний (практично).</p> <p>Основні джерела матеріалу для твору і його систематизація (практично). Складний план готового тексту; простий план власного висловлення.</p> <p>Повторення відомостей про стилі мовлення. Поняття про офіційно-діловий стиль.</p> <p>Повторення вивченого про типи мовлення. Особливості побудови опису приміщення й природи. Сполучення в одному тексті різних типів мовлення (розповіді й опису, розповіді з елементами роздуму).</p> <p>Жанри мовлення: оповідання, замітка, повідомлення, план роботи, оголошення, особливості їх побудови.</p>	<p>Учень (учениця):</p> <p>розпізнає текст, його структурні особливості (зачин, основну частину, кінцівку), послідовний і паралельний види зв'язку речень у тексті, нове й відоме;</p> <p>визначає ситуацію спілкування, її складники;</p> <p>розрізняє стилі (розмовний, художній, науковий, офіційно-діловий) мовлення, сферу їх використання, типи (розповідь, опис приміщення і природи, роздум) і жанри мовлення (оповідання, замітка про вчинки людей, план роботи, оголошення), особливості їх побудови; збирає й систематизує зібраний матеріал для твору з основних джерел ;</p>

³ Матеріал цієї змістової лінії вивчається упродовж року як на спеціальних уроках розвитку зв'язного мовлення, так і на інших уроках мови.

	<p align="center">Види робіт</p> <p>Сприймання чужого мовлення: Аудіювання (слухання-розуміння) Аудіювання текстів діалогічного й монологічного характеру, що належать до таких стилів: розмовного, художнього, офіційно-ділового, наукового; типів: розповідь, опис (зокрема опис приміщення й природи), роздум; жанрів мовлення: оповідання, замітка, стаття, п'єса, вірш, казка, байка, легенда, переказ, пісня; загадка, прислів'я, приказки. Сприймання під час читання емоційно-оцінної інформації, прямо вираженої в тексті. Розрізнення на слух частин тексту за поданим простим планом.</p>	<p>Учень (учениця): розуміє з одного прослухування фактичний зміст висловлювань інших людей (розповіді, лекції, повідомлення тощо), слідкує за змістом мовлення та його особливостями (тривалість звучання незнайомих художніх текстів обсягом 500-600 слів 5-6 хв., текстів інших стилів обсягом 400-500 (також офіційно-ділового) – 4-5 хв.); виконує вказівки, які містяться в тексті щодо вибору одного із запропонованих варіантів відповіді на запитання за змістом текстом, ділить текст на частини, знаходить указані вчителем частини тощо; визначає тему й основну думку, причинно-наслідкові зв'язки, основну й другорядну інформацію, зображувально-виражальні засоби тексту; розрізняє емоційно-оцінну інформацію, прямо виражену в тексті; частини тексту за поданим простим планом; оцінює особливості змісту й форми прослуханого тексту; висловлює ставлення до змісту і критично формулює власні судження.</p>
	<p>Читання мовчки і вголос Читання мовчки текстів діалогічного й монологічного характеру, що належать до стилів: розмовного, художнього, офіційно-ділового, наукового; типів: розповідь, опис (зокрема опис приміщення й природи), роздум; жанрів мовлення: оповідання, замітка, стаття, п'єса, вірш, казка, байка, легенда, переказ, пісня; загадка, прислів'я, приказки.</p>	<p>Учень (учениця): читає мовчки відповідно до його віку незнайомі тексти різних стилів, типів і жанрів мовлення зі швидкістю 110-180 слів за хв.; переглядає більші за обсягом тексти, ніж у попередніх класах, швидко знаходячи в них указані вчителем елементи тексту й змісту (виділені спеціальним шрифтом слова, розділові знаки, виноски, кількість абзаців на сторінці тощо, пряму мову й діалог, порівняння, опис чи роздум, висновки, ключові слова або пропущені слова тощо), основну й другорядну інформації; осмислює й запам'ятовує найважливіші змістові віхи прочитаного; аналізує структуру тексту, виділяючи в ньому мікротеми; добирає до них заголовки; складає складний план готового тексту; оцінює прочитаний текст з погляду новизни його змісту,</p>

			виразності мовного оформлення, задуму мовця тощо; висловлює своє ставлення до змісту прочитаного тексту, критично формулюючи власні судження.
2.		Виразне читання вголос художніх, ділових, науково-популярних текстів, що належать до таких жанрів мовлення, як оповідання, стаття, замітка, п'єса, казка, байка, прислів'я, приказки, загадки (вивчення деяких для збагачення власного мовлення).	Учень (учениця): читає вголос знайомі тексти різних стилів, типів, жанрів мовлення (складніші порівняно з попереднім класом), з достатньою швидкістю (80-120 слів за хв.), плавно, з дикцією напам'ять чи близько до тексту відповідно до орфоепічних та інтонаційних норм; ділить речення на смислові відрізки, виділяє голосом ключові слова, ураховуючи ситуацію спілкування; оцінює прочитаний вголос текст (його зміст, форму, задум і мовне оформлення);
3		Відтворення готового тексту: Перекази за простим і складним планами. Говоріння: Докладні перекази художніх текстів розповідного характеру з елементами опису приміщення, природи. Вибірковий переказ тексту наукового стилю з елементами роздуму. Письмо: Докладні перекази художніх текстів розповідного характеру з елементами опису приміщення й тексту-роздуму. Вибірковий переказ художнього тексту розповідного характеру з елементами опису природи. Докладний переказ тексту художнього стилю із творчим завданням (опис природи чи приміщення).	Учень (учениця): переказує докладно й вибірково (усно й письмово) почуті й прочитані тексти художнього й наукового стилів мовлення обсягом (для докладного переказу 150-200 слів, вибіркового – орієнтовно 250-300 слів) за самостійно складеним простим і складним планами, підпорядковуючи висловлювання темі та основній думці, з дотриманням композиції, мовних, стильових особливостей та авторського задуму; помічає й виправляє недоліки у своєму й чужому мовленні; оцінює текст (його зміст, форму, задум і мовне оформлення).
		Створення власних висловлювань: Діалогічне мовлення: <i>Діалог</i> , його розігрування відповідно до запропонованої ситуації спілкування, пов'язаної з особистими враженнями від певних подій, спостереженнями, обміном думками, життєвим досвідом учнів, етикетного характеру.	Учень (учениця): складає й розігрує діалоги певного обсягу (орієнтовно 7-8 реплік для двох учнів) відповідно до запропонованої ситуації спілкування, запитань, досягаючи комунікативної мети; дотримується норм української літературної мови; висловлює особисту позицію щодо обговорюваної теми, дотримуючись правил спілкування, уживає прислів'я й приказки

		для висновків та узагальнень; оцінює текст (його зміст, форму, задум і мовне оформлення); добирає й систематизує для самостійних висловлювань матеріал на основі різних інформаційних джерел (зокрема й ресурсів Інтернету).
4	<p>Монологічне мовлення: Твори за простим планом. Говоріння: Твори-описи приміщення та природи на основі особистих вражень у художньому стилі. Твір-оповідання за жанровою картиною. Повідомлення на лінгвістичну тему в науковому стилі. Письмо: Твір-опис приміщення на основі особистих вражень у науковому стилі. Твір-опис природи за картиною в художньому стилі. Твір-роздум про вчинки людей на основі власних спостережень і вражень у художньому стилі. Твір-оповідання на основі побаченого. Замітка в газету типу роздуму про вчинки людей. <i>Ділові папери. План роботи. Оголошення.</i></p>	<p>Учень (учениця): складає усні й письмові твори за простим планом, обираючи відповідний до ситуації спілкування та задуму стиль мовлення (розмовний, науковий, художній, офіційно-діловий); тип мовлення (зокрема твір-опис приміщення й природи, твір-роздум про вчинки людей), жанри мовлення (оповідання на основі побаченого, повідомлення, замітка про вчинки людей, план роботи, оголошення), мовні засоби, ураховуючи особливості ситуації спілкування, відповідно до заданої структури (вступ, основна частина, кінцівка), комунікативного завдання; додержується вимог до мовлення й основних правил спілкування; помічає й виправляє недоліки у своєму й чужому мовленні; оцінює текст (його зміст, форму, задум і мовне оформлення).</p>
<p>Міжпредметні зв'язки. Інтер'єр і пейзаж у літературному творі; усна характеристика літературного героя; письмовий відгук про невеликий твір (література); переказ текстів наукового стилю (історія, природознавство); усні роздуми на математичні теми (математика); усний опис змісту й художніх засобів творів живопису, які зображують інтер'єр, пейзаж; усна розповідь за змістом жанрової картини про вчинки людей; теплі й холодні кольори; властивості, кольорове багатство доквілля (образотворче мистецтво).</p>		

МОВНА ЗМІСТОВА ЛІНІЯ⁴ (50 год.)

№ п\п	Кіл-ть годин	Зміст навчального матеріалу	Вимоги до рівня мовної компетентності учнів
1	1	Вступ. Краса і багатство української мови	Учень (учениця): знає засоби милозвучності української мови; знаходить їх у тексті; використовує у власному мовленні; усвідомлює естетичну цінність української мови.
2	2	<p style="text-align: center;">Повторення, узагальнення й поглиблення вивченого</p> Словосполучення й речення. Головні члени речення. Просте речення. Звертання, вставні слова, однорідні члени речення в простому реченні. Розділові знаки в простому реченні. Складне речення. Пряма мова. Діалог. Структура тексту: зачин, основна частина, кінцівка; відоме й нове. Тема й основна думка тексту, мікротема, тематичне речення. Види зв'язку речень у тексті: послідовний, паралельний (практично). Типи й стилі тексту. Поняття про офіційно-діловий стиль. Правопис. Розділові знаки в простому реченні. Розділові знаки у складному реченні і при прямій мові й діалозі. Орфограми в коренях, префіксах, суфіксах і на межі значущих частин слова та основ. Внутрішньопредметні зв'язки: Лексикологія. Вставні слова, слова зі звертаннями й вставними словами. Граматика. Частини мови, якими виражаються звертання, вставні слова, однорідні члени речення. Займенники, сполучники, прислівники, повтори спільнокореневих слів, контекстуальні синоніми як засоби зв'язку речень у тексті. Культура мовлення. Правильне інтонування простих речень зі звертаннями, вставними словами та однорідними членами речення різних за метою	Учень (учениця): розрізняє словосполучення й речення, прості й складні речення, типи й стилі мовлення; визначає головне й залежне слово в словосполученні, головні й другорядні члени речення, типи й стилі мовлення; знаходить у реченні вставні слова, звертання та однорідні члени речення; називає частини мови, якими вони виражені; розставляє правильно розділові знаки в простих ускладнених реченнях, складних реченнях; пояснює орфограми й пунктограми за допомогою вивчених правил; знаходить і виправляє орфографічні й пунктуаційні помилки на вивчені правила; будує речення зі звертаннями, вставними словами, однорідними членами речення; із простих речень – складне; речення з прямою мовою; тексти офіційно-ділового стилю та інших стилів; помічає й виправляє порушення вимог до культури мовлення при інтонуванні простих і складних речень, усуває недоліки в змісті, структурі тексту й мовному оформленні; складає усні й письмові монологічні й діалогічні

⁴ Матеріал цієї змістової лінії вивчається упродовж року як на спеціальних уроках розвитку зв'язного мовлення, так і на інших уроках мови.

		<p>висловлювання. Інтонавання складних речень. Засвоєння стандартних висловів, словоспо-лучень в офіційно-діловому стилі.</p> <p>Текст (риторичний аспект)</p> <p>Звертання, вставні слова, однорідні члени речення у власних висловлюваннях на певну тему.</p>	<p>висловлювання на певну соціокультурну тему відповідно до визначеної комунікативної мети на основі власного життєвого досвіду, використовуючи звертання, вставні слова, прості й складні речення з прямою й непрямою мовою та діалоги.</p>
3	5	<p>Лексикологія. Фразеологія</p> <p>Групи слів за їх походженням: власне українські й запозичені (іншомовного походження) слова. Тлумачний словник української мови. Словник іншомовних слів.</p> <p>Активна й пасивна лексика української мови: застарілі слова (архаїзми й історизми), неологізми.</p> <p>Групи слів за вживанням: загальноновживані й стилістично забарвлені слова, діалектні, професійні слова й терміни, просторічні слова.</p> <p>Офіційно-ділова лексика.</p> <p>Фразеологізми. Поняття про фразеологізм, його лексичне значення. Джерела українських фразеологізмів. Прислів'я, приказки, крилаті вирази, афоризми як різновиди фразеологізмів. Фразеологізми в ролі членів речення. Ознайомлення із фразеологічним словником.</p> <p>Внутрішньопредметні зв'язки:</p> <p>Фонетика, орфоенія.</p> <p>Вимова слів іншомовного походження, передача звуків в українській мові.</p> <p>Культура мовлення й стилістика.</p> <p>Доречне вживання вивчених пластів лексики у власному мовленні; визначення їх ролі в текстах різних стилів.</p> <p>Текст (риторичний аспект). Удосконалення умінь і навичок використовувати лексичні групи й фразеологізми, дотримуватися морально-етичних норм у процесі спілкування.</p> <p>Міжпредметні зв'язки. Використання фразеологізмів у художньому творі.</p>	<p>Учень (учениця):</p> <p>усвідомлює основні терміни розділу, їх значення;</p> <p>визначає лексичне значення слова, групи слів за значенням, походженням, уживанням у мові; значення фразеологізмів, прислів'їв, приказок, крилатих висловів; стилістичну роль діалектизмів, професійних слів, термінів, архаїзмів, неологізмів і фразеологізмів у художніх і науково-публіцистичних текстах;</p> <p>доводить аргументовано приналежність слова до певної групи лексики;</p> <p>редагує тексти з лексичними помилками;</p> <p>доречно використовує у власному мовленні вивчені шари лексики, фразеологізми;</p> <p>складає висловлювання про професію з описом процесів праці;</p> <p>користується словниками різних типів;</p> <p>складає й розігрує діалоги за певною ситуацією в офіційно-діловому стилі.</p>
5	5	<p>Словотвір. Орфографія</p> <p>Змінювання і творення слів. Твірне слово - база для утворення іншого слова.</p>	<p>Учень (учениця):</p> <p>знає основні способи словотвору; приголосні, що зазнають змін при суфіксальному словотворенні;</p>

	<p>Основні способи словотворення: префіксальний, суфіксальний, префіксально-суфіксальний, безафіксний (відкидання від твірного слова префіксів, суфіксів і закінчення), складання основ (або слів), аббревіатури, перехід слів з однієї частини мови в іншу.</p> <p>Словотвірний ланцюжок. Словотвірний розбір слова. Словотвірний словник.</p> <p>Зміни приголосних при творенні слів: іменників із суфіксом -ин (а) від прикметників на -ський, -цький; буквосполученням -чн- (-ин-).</p> <p>Зміни приголосних при творенні відносних прикметників із суфіксами -ськ-, -цьк-, -зьк- та іменників з суфіксами -ств (о), -ств (о), -цтв (о).</p> <p>Складні слова. Сполучні о, е в складних словах.</p> <p>Творення складноскорочених слів.</p> <p>Правопис складних слів разом і через дефіс, написання слів з пів-; правопис складноскорочених слів.</p> <p>Внутрішньопредметні зв'язки: Лексикологія й фразеологія. <i>Засвоєння нових слів, утворених різними способами, поетичних неологізмів із художніх творів.</i></p> <p>Граматика. <i>Творення самостійних частин мови.</i></p> <p>Культура мовлення. <i>Вимова та наголошення складних і складноскорочених слів; правильне вживання їх у мовленні з прикметниками й дієсловами.</i></p> <p><i>Складні випадки слововживання.</i></p> <p>Текст (риторичний аспект). <i>Удосконалення вмінь забезпечувати зв'язність тексту, також шляхом використання в ньому спільнокореневих слів.</i></p>	<p>знаходить їх у слові, правильно проводить зміни; визначає спосіб творення відомих слів, а також поетичних неологізмів; самостійно утворює нові слова вивченими способами, словотвірний ланцюжок й словотвірне гніздо; знаходить і пояснює вивчені орфограми в словах; знаходить і виправляє орфографічні помилки на вивчені правила; користується словотвірним та орфографічним словниками; утворює й використовує складноскорочені слова у власному мовленні, правильно узгоджуючи їх із прикметниками й дієсловами; правильно пише й вимовляє складні й складноскорочені слова; складає речення зі словами, що перейшли з однієї частини мови в іншу, а також висловлювання на певну соціокультурну тему, звертаючи особливу увагу на забезпечення зв'язності тексту; редагує тексти, усуваючи недоліки в їх будові, а також у стилістичному використанні засобів словотвору.</p>
6	<p style="text-align: center;">Морфологія. Орфографія</p> <p>1 11</p> <p>Загальна характеристика частин мови.</p> <p>Іменник</p> <p>Іменник як частина мови: загальне значення, морфологічні ознаки, синтаксична роль. Іменники – назви істот і неістот (повторення). Іменники загальні й власні, конкретні та абстрактні. Збірні іменники. Рід іменників (повторення). Іменники спільного роду.</p>	<p>Учень (учениця): усвідомлює, що вивчає морфологія; морфологічні ознаки іменника, його синтаксичну роль; особливості відмінювання іменників кожної відміни; знаходить іменники в реченні; визначає правильно морфологічні ознаки іменника, належність його до певної відміни й роду іменників;</p>

	<p>Число іменників (повторення). Іменники, що мають форми тільки однини або тільки множини. Відмінки іменників, їх значення. Відмінювання іменників. Поділ іменників на відміни й групи. Відмінювання іменників I відміни. Відмінювання іменників II відміни. Особливості відмінювання іменників чоловічого роду в родовому відмінку. Відмінювання іменників III – IV відмін. Незмінювані іменники. Рід незмінюваних іменників. Відмінювання іменників, що мають форму лише множини. Особливості творення іменників. Правопис іменників. Велика буква і лапки у власних назвах. Не з іменниками. Букви -а (-я), -у (-ю) в закінченнях іменників чоловічого роду другої відміни. Букви е, и, і в суфіксах -ечок, -ечк, -ичок, -ичк, -інн (я), -ення (-я), -н (я), -инн (я), -ив (о), -ев (о). Особливості написання іменників у кличному відмінку. Написання й відмінювання чоловічих і жіночих прізвищ, імен по батькові, Правопис складних іменників. Внутрішньопредметні зв'язки: Лексикологія й фразеологія. <i>Засвоєння нових слів на позначення осіб, предметів і явищ, прислів'їв, крилатих висловів.</i> Культура мовлення й стилістика. <i>Використання в мовленні іменників – синонімів, омонімів.</i> Запобігання помилкам у визначенні роду окремих іменників (рояль, зал, рукопис), іменників спільного роду (староста, сирота, бідолаха, листоноша, нероба, сиротина). Уживання відмінкових форм іменників, кличного відмінка при звертанні (земле, Василю, Олено, добродію, батьку). Синонімічність деяких відмінкових закінчень: купив сіль (солі), хліб (хліба), твого ім'я (імені), пас ягнята (ягнят). Текст (риторичний аспект).</p>	<p>пояснює основні значення відмінків; відмінює іменники; визначає форму іменника в реченні, значення іменникових суфіксів; використовує відмінкові закінчення іменників I–IV відмін, а також незмінювані іменники та іменники, що вживаються лише у власному мовленні; утворює іменники різними способами; правильно пише іменники з вивченими орфограмами; правильно утворює і пише чоловічі й жіночі прізвища, імена по батькові; знаходить і виправляє орфо-графічні помилки на вивчені правила; користується орфографічним словником; використовує в мовленні іменники-синоніми та іменники-антоніми, синонімічність відмінкових закінчень, зокрема як засіб милозвучності, кличний відмінок іменників при звертанні, фразеологізми й крилаті вислови, до складу яких входять іменники; усвідомлює роль іменників у досягненні точності, інформативності й виразності мовлення; помічає й виправляє граматичні помилки у використанні іменників; створює тексти на визначену соціокультурну тему, використовуючи вивчені виражальні можливості іменника й уникаючи помилок, зазначених у програмі.</p>
--	---	--

		<p>Залежність точності й ясності висловлення від правильного вживання іменника; уживання «модних» слів (сленгу), іменникових запозичень з інших мов; вибір слова-іменника залежно від стилю й ситуації спілкування.</p> <p>Міжпредметні зв'язки. Слова із суфіксами зменшувально-пестливого значення й суфіксами згрубілості в художніх творах (література). Велика буква у власних назвах (історія, географія).</p>	
7	11	<p>Прикметник: загальне значення, морфологічні ознаки, синтаксична роль.</p> <p>Групи прикметників за значенням: якісні, відносні, присвійні.</p> <p>Перехід прикметників з однієї групи в іншу.</p> <p>Ступені порівняння якісних прикметників, їх творення.</p> <p>Відмінювання прикметників. Повні й короткі форми прикметники.</p> <p>Прикметники твердої й м'якої груп.</p> <p>Творення прикметників. перехід прикметників в іменники.</p> <p>Правопис прикметників.</p> <p>Написання прикметників із суфіксами: -еньк-, -есеньк-, -ісіньк-, -юсіньк-, -ськ-, -цьк-, -зьк-.</p> <p>Букви е, о, и в прикметникових суфіксах -ев-(-ев-), -ов-(-йов-, -ьов-), -ин-, -ін-, -ичн-. Зміни приголосних при творенні відносних прикметників за допомогою суфіксів -ськ-, -ств(о), -цьк-, цтв(о), -зьк-, зтв(о).</p> <p>Написання не з прикметниками.</p> <p>Написання -н- і -нн- у прикметниках.</p> <p>Написання складних прикметників разом і через дефіс.</p> <p>Написання прізвищ прикметникової форми.</p> <p>Внутрішньопредметні зв'язки:</p> <p>Культура мовлення й стилістика.</p> <p>Використання в мовленні прикметників-синонімів.</p> <p>Правильне вживання в мовленні вищого й найвищого ступенів порівняння прикметників.</p> <p>Лексикологія. Фразеологія.</p> <p>Засвоєння прикметників-означень, фразеологізмів прикметниками. Прикметники-синоніми та антоніми.</p>	<p>Учень (учениця):</p> <p>усвідомлює морфологічні ознаки прикметника, його синтаксичну роль;</p> <p>знаходить прикметники в реченні;</p> <p>визначає його значення, морфологічні ознаки, синтаксичну роль у реченні;</p> <p>відмінює прикметники твердої й м'якої груп;</p> <p>утворює правильно форми вищого і найвищого ступеня порівняння якісних прикметників; якісні, відносні й присвійні прикметники від інших частин мови за допомогою відомих способів словотвору;</p> <p>складає з ними речення; уживає у власному мовленні; правильно пише прикметники з вивченими орфограмами й пояснює їх, користуючись правилом;</p> <p>знаходить і виправляє помилки в правописі прикметників;</p> <p>усвідомлює роль прикметників у досягненні точності й виразності мовлення;</p> <p>робить аналіз текстів у підручниках літератури, історії, географії, фізики, хімії щодо стилістичної ролі в них прикметників;</p> <p>редагує тексти з метою усунення невиправданих повторів прикметників і заміни їх синонімами;</p> <p>читає й переказує (усно й письмово) тексти з описами природи, приміщення;</p> <p>складає діалоги відповідно до запропонованої ситуації, пов'язаної з особистими враженнями, спостереженнями,</p>

		<p>Текст (риторичний аспект). <i>Роль прикметників-епітетів у розкритті задуму висловлювання.</i> Міжпредметні зв'язки. Використання прикметників для точного опису предметів, явищ і подій (географія, історія, ботаніка, образотворче мистецтво), епітет, порівняння, метафора (література).</p>	<p>а також висловлювання на соціокультурну тему, використовуючи виражальні можливості прикметника.</p>
8	6	<p>Числівник: загальне значення, морфологічні ознаки, синтаксична роль. Числівники кількісні (на означення цілих чисел, дробові, збірні) і порядкові. Числівники прості, складні й складені. Відмінювання числівників. Творення числівників. Правопис. Буква ь на кінці числівників і перед закінченням у непрямих відмінках. Роздільне написання складених числівників. Написання разом порядкових числівників з <i>-тисячний</i>. Внутрішньопредметні зв'язки: Культура мовлення й стилістика. <i>Правильне вживання кількісних числівників з іменниками у всіх відмінках.</i> <i>Уживання числівників для позначення дат, часу (годин).</i> Лексикологія й фразеологія. <i>Засвоєння числівників на позначення дат і годин. Числівники у фразеологізмах; засвоєння таких фразеологізмів.</i> Текст (риторичний аспект). <i>Використання числівників з метою надання текстові переконливості, точності; почуття міри у використанні числівників.</i> Міжпредметні зв'язки. <i>Правильне використання форм числівників під час читання й усного пояснення задач, прикладів (фізика, математика); використання числівників у відповідях на уроках (історія, географія, хімія).</i></p>	<p>Учень (учениця): усвідомлює загальне значення числівника, його морфологічні ознаки, синтаксичну роль у реченні; знаходить числівники в тексті, розрізняє числівники й прислівники; визначає їх граматичні ознаки; утворює й використовує правильно відмінникові форми числівників; поєднує правильно числівники з іменниками; знаходить вивчені орфограми в числівниках, пояснює їх правилами; помічає й виправляє помилки на вивчені правила; аналізує тексти щодо стилістичної ролі в них числівників; усвідомлює роль числівників у досягненні точності й виразності мовлення; складає речення, висловлення з використанням прислів'їв, крилатих висловів, до складу яких входять числівники; створює діалоги з використанням дат і точного позначення часу, а також усні, письмові висловлення на певну тему, використовуючи виражальні можливості числівників.</p>
9	6	<p>Займенник: загальне значення, морфологічні ознаки, синтаксична роль. Розряди займенників за значенням: особові, зворотний, присвійні, вказівні; питальні й відносні; заперечні; означальні й</p>	<p>Учень (учениця): усвідомлює значення, морфологічні ознаки й синтаксичну роль займенника; знаходить займенники в тексті; визначає їх</p>

	<p>неозначені(ознайомлення). Відмінювання займенників усіх розрядів. Перехід з однієї частини мови в іншу (займенника в іменник і частку, числівника й прикметника в займенник). Правопис займенників. Приставний н у формах особових і вказівних займенників. Написання разом і через дефіс неозначених займенників. Правопис заперечних займенників. Написання займенників із прийменниками окремо. Внутрішньопредметні зв'язки: Культура мовлення і стилістика. <i>Уживання займенників для зв'язку речень у тексті.</i> <i>Використання особового займенника Ви у ввічливому значенні при звертанні до однієї особи.</i> Лексикологія й фразеологія. <i>Засвоєння фразеологізмів, прислів'їв, крилатих висловів, до складу яких входять займенники.</i> Текст(риторичний аспект). <i>Займенники я і ми в спілкуванні.</i> Міжпредметні зв'язки. Використання займенників у відповідях учнів на уроках історії, географії, літератури, предметах природничо-математичного циклу.</p>	<p>морфологічні ознаки й синтаксичну роль у реченні; утворює неозначені й заперечні займенники; відмінює правильно всі розряди займенників; правильно визначає розряд займенників <i>його, її, їх;</i> знаходить вивчені орфограми й пояснює їх; помічає й виправляє помилки в написанні та вживанні займенників; аналізує тексти щодо стилістичної ролі в них займенників; використовує займенники для зв'язку речень у тексті; правильно поєднує займенники з прийменниками; створює монологи й діалоги-роздуми про вчинки людей із використанням виражальних можливостей займенника для розкриття задуму висловлення.</p>
10 2	<p style="text-align: center;">Повторення в кінці року</p> <p>Лексикологія. Словотвір й орфографія. Морфологія й орфографія.</p>	<p>Учень (учениця): знає основні орфограми у вивчених частинах мови; знаходить у тексті й харак-теризує за граматичними озна-ками вивчені частини мови; правильно використовує їх у власному мовленні; знаходить лексичні й граматичні помилки в тексті, виправляє й пояснює їх; складає твори на основі побаченого, почутого з урахуванням тематики соціокультурної змістової лінії.</p>

СОЦІОКУЛЬТУРНА ЗМІСТОВА ЛІНІЯ

Зміст соціокультурного блоку програми

<i>Проблематика</i>	<i>Конкретизація проблематики</i>
Я і мова.	Скільки ти знаєш мов — стільки разів ти людина.
Я – частинка своєї землі.	Рослинний і тваринний світ рідного краю. Особливості природного ландшафту. Гармонія людини й природи. Міркування над проблемою природозбереження. «Рідні краєвиди», «Велична премудра природа».
Я і культура.	Гумористична й сатирична творчість народу. Родинно-побутова культура.
Я і мистецтво (традиційне й професійне).	Художньо-культурна цінність декоративно-прикладного мистецтва. Плетіння, вишивка, ткацтво, килимкарство, кераміка, мереживо тощо. «Мережила скатертину».
Я і моя родина.	Моя родина, родовід. Родинні цінності, свята й традиції. Мати – берегиня роду. «Любить людей мене навчила мати...» (В.Симоненко). Життя за нормами народної моралі. Етика спілкування. Слово як духовна святиня. Домашні обов'язки.
Я як особистість.	Світ моїх захоплень. Люди, з яких я беру приклад. Почуття колективізму. «Пізнай самого себе», «Не одяг прикрашає людину, а добрі справи». «Чим я цікавий для колективу?»

Діяльнісна (стратегічна) змістова лінія

<i>Види загально-навчальних вмінь</i>	<i>Орієнтовні вимоги до рівня діяльнісної компетентності учнів</i>
Організаційно-контрольні	Учень (учениця) самостійно чи за допомогою вчителя: визначає мотив і мету власної пізнавальної діяльності; планує діяльність для досягнення мети; здійснює план ; оцінює здобутий результат і робить відповідні корективи.
Загальнопізнавальні (інтелектуальні, інформаційні)	Учень (учениця) самостійно чи за необхідною допомогою вчителя: аналізує мовні й позамовні поняття, явища, закономірності ; порівнює, узагальнює їх; виділяє головне з-поміж другорядного ; здобуває інформацію з різноманітних джерел (довідкової, художньої літератури, ресурсів Інтернету тощо), здійснює бібліографічний пошук, працює з текстами вивчених типів, стилів і жанрів мовлення; систематизує, зіставляє, інтерпретує готову інформацію; моделює мовні й позамовні поняття, явища, закономірності.

Творчі	Учень (учениця) <i>за певною допомогою вчителя чи самостійно:</i> уявляє словесно описані предмети і явища; переносить раніше засвоєні знання і вміння в нову ситуацію; помічає й формулює проблему в процесі навчання; усвідомлює будову предмета вивчення; робить припущення щодо способу розв'язання певної проблеми ; добирає аргументи для його доведення (у нескладних випадках) .
Естетико-етичні	Учень (учениця) помічає красу в мовних явищах, явищах природи, у творах мистецтва, у вчинках людей і результатах їхньої діяльності; критично оцінює свої вчинки, узгоджувати їх із загальнолюдськими моральними нормами; виявляє готовність і здатність творити добро словом і ділом.

7 КЛАС

(70 год., 2 год на тиждень)

(4 год. – резерв годин для використання на розсуд учителя)

МОВЛЕННЄВА ЗМІСТОВА ЛІНІЯ⁵ (16 год.)

№ з/п	Кіл-ть годин	Зміст навчального матеріалу	Державні вимоги до рівня загальноосвітньої підготовки учнів
1.	16	Відомості про мовлення Повторення вивченого про текст, його структурні особливості, загальні мовні засоби міжфразного зв'язку в тексті (практично). Повторення вивченого про стилі мовлення. Поняття про публіцистичний стиль. Складний план власного висловлювання (практично). Різновиди читання. Ознайомлювальне читання (практично). Повторення вивченого про типи мовлення. Особливості побудови опису зовнішності людини і процесу праці, роздуму дискусійного характеру. Жанри мовлення: оповідання, замітка, розписка, особливості їх	Учень: <i>розпізнає</i> текст, його структурні особливості, загальні мовні засоби міжфразного зв'язку в тексті (службові і вставні слова, єдність видо-часових форм дієслів-присудків, займенники, числівники); <i>визначає</i> ситуацію спілкування, стилі мовлення (розмовний, художній, науковий, офіційно-діловий, публіцистичний); типи (розповідь, опис зовнішності людини, процесу праці, роздум дискусійного характеру); жанри (оповідання, замітка, розписка), особливості їх побудови.

⁵ Матеріал цієї змістової лінії вивчається упродовж року як на спеціальних уроках розвитку зв'язного мовлення, так і на інших уроках мови.

	побудови.	
2.	<p>Види робіт Сприймання чужого мовлення <i>Аудіювання (слухання-розуміння)</i> текстів діалогічного і монологічного характеру, що належать до таких стилів: художнього, наукового, офіційно-ділового, публіцистичного, розмовного; типів: розповідь, опис, роздум (у т. ч. опис зовнішності людини, процесу праці); жанрів мовлення: оповідання, стаття, нарис, замітка, п'єса, казка, пісня, легенда, переказ, байка, загадка, прислів'я, приказки (об'єднані певною темою).</p>	<p>Учень: <i>розуміє</i> з одного прослуховування фактичний зміст незнайомого тексту, тему та основну думку (тривалість звучання художнього тексту — 6-7 хв, інших стилів (у т. ч. публіцистичного) — 5-6 хв); <i>уміє</i> прогнозувати зміст висловлювання за формулюванням теми, поданим планом; <i>виокремлює</i> ключові слова і записує їх по ходу слухання; <i>визначає</i> основну і другорядну інформацію, причинно-наслідкові зв'язки, зображувально-виражальні особливості в текстах (складніших порівняно з попередніми класами); <i>складає</i> простий план почутого; <i>оцінює</i> прослухане, співвідносячи його із задумом мовця, своїм життєвим досвідом;</p>
	<p><i>Читання мовчки</i> текстів діалогічного і монологічного характеру, що належать до таких стилів: художнього, наукового, офіційно-ділового, публіцистичного, розмовного; типів мовлення: розповідь, опис (в т. ч. опис зовнішності людини, процесу праці), роздум; жанрів: оповідання, стаття, нарис, замітка, п'єса, казка, пісня, легенда, переказ, байка, загадка, прислів'я, приказки (об'єднані певною темою). Ознайомлювальне читання (практично).</p>	<p><i>читає</i> мовчки відповідно до його віку незнайомі тексти різних стилів, типів і жанрів мовлення зі швидкістю 120—210 слів за 1 хв; <i>користується</i> з певною метою залежно від мовленнєвої ситуації ознайомлювальним видом читання (відшуковує потрібну інформацію, читаючи заголовки, назву, анотацію, початок, кінцівку, окремі фрагменти тексту, орієнтується в його композиції, виділяє ключові слова, основну і другорядну інформацію, ділить текст на змістові частини, максимально повно охоплює відібраний матеріал); <i>складає</i> складний план прочитаного; <i>визначає</i> причинно-наслідкові зв'язки, зображувально-виражальні особливості тексту; <i>оцінює</i> прочитане з погляду змісту, форми, авторського задуму і мовного оформлення.</p>
3.	<p>Відтворення готового тексту <i>Виразне читання вголос</i> художніх, науково-популярних, публіцистичних текстів, що належать до таких жанрів мовлення, як оповідання, п'єса, стаття, нарис, замітка, переказ, легенда, байка, вірш, пісня, прислів'я, усмішки (вивчення деяких</p>	<p>Учень: <i>виразно читає</i> вголос знайомі тексти (складніші порівняно з попередніми класами) різних стилів, типів і жанрів мовлення з достатньою швидкістю (80—120 слів за хв), плавно, з гарною дикцією відповідно до орфоепічних та інтонаційних норм,</p>

	напам'ять або близько до тексту).	виражає з допомогою темпу, тембру, гучності читання особливості змісту, авторський задум; <i>оцінює</i> прочитаний уголос текст з погляду його змісту, форми, задуму і мовного оформлення;
	<i>Перекази (навчальні й контрольні)</i> за простим і складним планами. <i>Говоріння.</i> Докладний переказ розповідного тексту художнього стилю з елементами опису зовнішності людини. Докладний переказ тексту публіцистичного стилю мовлення. Стислий переказ тексту наукового стилю. <i>Письмо.</i> Докладні перекази розповідного тексту з елементами опису зовнішності людини і тексту-роздуму в художньому стилі. Стислий переказ розповідного тексту з елементами опису процесу праці в художньому стилі.	<i>переказує</i> докладно і стисло (усно і письмово) прослухані і прочитані тексти художнього, наукового і публіцистичного стилів мовлення обсягом (для докладного переказу 200—250 слів, стислого — в півтора рази більше), підпорядковуючи висловлювання темі та основній думці, з дотриманням комунікативного завдання, композиції, мовних, стильових особливостей та авторського задуму, за самостійно складеним простим і складним планами; <i>оцінює</i> текст з погляду його змісту, форми, авторського задуму і мовного оформлення.
4.	Створення власних висловлювань Діалогічне мовлення Діалог, який доповнює почутий або прочитаний текст, його розігрування відповідно до запропонованої ситуації спілкування, пов'язаної з характеристикою людей; діалог дискусійного характеру.	Учень: <i>складає</i> діалог за зразком, поданим початком або закінченням, діалоги до монологічних текстів, доповнює відсутні репліки в поданому діалозі; <i>розігрує</i> діалог (орієнтовно 8—10 реплік для двох учнів) відповідно до запропонованої ситуації спілкування, досягаючи комунікативної мети, аргументуючи висловлені тези, спростовуючи помилкові висловлювання співрозмовника; <i>дотримується</i> норм української літературної мови та правил спілкування; <i>висловлює</i> особисту позицію щодо обговорюваної теми, добираючи цікаві, переконливі аргументи на захист своєї позиції, даючи влучну, дотепну відповідь з використанням прислів'їв і приказок; <i>оцінює</i> текст з погляду його змісту, форми, задуму і мовного оформлення;
	Монологічне мовлення <i>Твори (навчальні і контрольні)</i> за простим і складним планами. <i>Говоріння.</i> Твір-опис зовнішності людини в художньому стилі. Твір-опис процесу праці за власними спостереженнями	<i>складає</i> усні й письмові твори (вказаних у програмі видів) за простим і складним планами, обираючи відповідний ситуації спілкування стиль мовлення (розмовний, художній, науковий, публіцистичний, офіційно-діловий), типи мовлення (в т. ч.

	<p>наукового стилю. Твір-роздум дискусійного характеру публіцистичного стилю. <i>Листьмо</i>. Твір-опис зовнішності людини за картиною в художньому стилі. Твір-опис процесу праці за власними спостереженнями в художньому стилі. Твір-оповідання за поданим сюжетом. Замітка дискусійного характеру в газету в публіцистичному стилі. <i>Ділові папери</i>. Розписка.</p>	<p>описи зовнішності людини і процесу праці, роздум дискусійного характеру); жанри мовлення (оповідання за поданим сюжетом, замітка, розписка); мовні засоби відповідно до задуму висловлювання, стилю, типу і жанру мовлення; <i>збирає</i> та <i>систематизує</i> матеріал для твору; <i>додержується</i> вимог до мовлення та основних правил спілкування; <i>помічає</i> і <i>виправляє</i> недоліки у власному і чужому мовленні; <i>оцінює</i> текст з погляду його змісту, форми, задуму і мовного оформлення.</p>
Міжпредметні зв'язки.	Письмова характеристика літературного героя; елементарний аналіз змісту і	художніх засобів твору-живопису про подвиг людей; передача динаміки дій (образотворче мистецтво).

МОВНА ЗМІСТОВА ЛІНІЯ⁶ (50 год.)

<i>№ п/п</i>	<i>Кіл-ть годин</i>	<i>Зміст навчального матеріалу</i>	<i>Державні вимоги до рівня загальноосвітньої підготовки учнів</i>
1.	1	Вступ Мова — скарбниця духовності народу	Учень: <i>знає</i> , яку роль відіграє мова у збереженні духовних надбань народу; <i>уміє</i> аргументовано довести своє твердження з теми уроку.
2.	2	Повторення та узагальнення вивченого. Розділові знаки у вивчених синтаксичних конструкціях. Частини мови. Вивчені групи орфограм.	Учень: <i>розставляє</i> правильно розділові знаки у простому і складному реченнях згідно з вивченими правилами; <i>знаходить</i> у реченні вивчені частини мови, орфограми; <i>доводить</i> приналежність слова до частини мови, обґрунтовує написання орфограми; <i>виправляє</i> допущені помилки; <i>складає</i> прості і складні речення; <i>читає</i> й <i>переказує</i> тексти з різними видами речень.
3.	15	Морфологія. Орфографія Дієслово: загальне значення, морфологічні ознаки, синтаксична роль.	Учень: <i>знає</i> загальне значення дієслова, його морфологічні ознаки, синтаксичну роль;

⁶ Матеріал цієї змістової лінії вивчається упродовж року як на спеціальних уроках розвитку зв'язного мовлення, так і на інших уроках мови.

	<p>Форми дієслова: неозначена форма, особові форми, дієприкметник, дієприслівник, безособові форми на <i>-но, -то</i> (загальне ознайомлення).</p> <p>Неозначена форма (інфінітив) та особові форми. Доконаний і недоконаний види дієслова.</p> <p>Часи дієслова. Теперішній час. Минулий час. Зміна дієслів у минулому часі. Майбутній час. Дієслова I і II дієвідмін.</p> <p>Дієвідмінювання дієслів теперішнього і майбутнього часу.</p> <p>Способи дієслів (дійсний, умовний, наказовий). Творення дієслів умовного способу і наказового способу.</p> <p>Безособові дієслова.</p> <p>Способи творення дієслів.</p> <p>Правопис дієслів</p> <p><i>Не</i> з дієсловами (повторення).</p> <p>Правопис <i>-ться, -шся</i> в кінці дієслів (повторення).</p> <p>Букви <i>е, и</i> в особових закінченнях дієслів I і II дієвідмін (повторення).</p> <p>Буква <i>ь</i> у дієсловах наказового способу.</p> <p>Внутрішньопредметні зв'язки</p> <p><i>Лексикологія і фразеологія.</i> Уживання діє-слів-синонімів, антонімів у переносному значенні; засвоєння найуживаніших фразеологізмів (в т. ч. приказок і прислів'їв), крилатих висловів, до складу яких входять дієслова.</p>	<p><i>знаходить</i> дієслово в реченні;</p> <p><i>визначає</i> його форми, граматичні ознаки, належність дієслова до певної дієвідміни, засоби творення видових пар дієслів;</p> <p><i>правильно вимовляє</i> дієслова і пише їх з вивченими орфограмами;</p> <p><i>аргументує</i> написання орфограм;</p> <p><i>знаходить і виправляє</i> допущені помилки на вивчені орфографічні правила, а також помилки у формі залежного слова;</p> <p><i>використовує</i> правильно форми дієслів у мовленні;</p> <p><i>аналізує</i> випадки використання дієслів із стилістичною метою, визначаючи їх виражальні можливості;</p> <p><i>конструює</i> речення з дієсловами в усіх часах і особових формах, у т. ч. в переносному значенні;</p> <p><i>редагує</i> тексти щодо заміни повторюваних дієслів синонімами, уживання одних дієслів одного способу замість інших;</p> <p><i>бере участь</i> у розігруванні діалогів відповідно до запропонованої ситуації спілкування, використовуючи з комунікативною метою дієслова у формі одного часу і способу замість іншого;</p> <p><i>складає</i> усні чи письмові висловлювання на певну соціокультурну тему, використовуючи виражальні можливості дієслова, у т. ч. висловлювання у художньому стилі з дієсловами у 2 ос. однини; ділові папери (інструкцію) з дієсловами у 3 особі множини.</p>
2	<p>Фонетика. Орфоепія</p> <p>Вимова дієслів на <i>-шся, -ться</i>. Чергування приголосних у дієсловах.</p> <p><i>Синтаксис.</i> Уживання дієслова в ролі різних членів речення.</p> <p><i>Культура мовлення і стилістика.</i> Засвоєння дієслівних словосполучень з керованим залежним словом. Уживання одних способів дієслів чи форм певного часу замість інших.</p> <p><i>Текст (риторичний аспект).</i> Складання висловлювань у художньому стилі з дієсловами у 2 ос. однини; ділових паперів (інструкція) з дієсловами у 3 особі множини.</p>	
Міжпредметні зв'язки. Метафора, уособлення (література).		

4.	7	<p>Дієприкметник як особлива форма дієслова: загальне значення, морфологічні ознаки, синтаксична роль. Активні та пасивні дієприкметники. Творення активних і пасивних дієприкметників теперішнього і минулого часу. Дієприкметниковий зворот. Безособові діє-слівні форми на <i>-но, -то</i>.</p> <p>Правопис дієприкметників Правопис голосних у закінченнях дієприкметників. Відокремлення комами дієприкметникових зворотів (після означуваного іменника). Правопис голосних і приголосних у суфіксах дієприкметників. Написання <i>-н-</i> у дієприкметниках та <i>-нн-</i> у прикметниках дієприкметникового походження. <i>Не</i> з дієприкметниками. Внутрішньопредметні зв'язки <i>Лексикологія і фразеологія.</i> Дієприкметникові синоніми, антоніми; фразеологізми (приказки і прислів'я), крилаті вислови, до складу яких входять дієприкметники.</p>	<p>Учень: <i>знає</i> значення дієприкметника, його морфологічні ознаки, синтаксичну роль; <i>відрізняє</i> дієприкметник від прикметника; <i>знаходить</i> у реченні дієприкметник і дієприкметниковий зворот, безособові дієслівні форми на <i>-но, -то</i>; <i>визначає</i> дієприкметники активного і пасивного стану; засоби їх творення; <i>пише</i> правильно дієприкметники з вивченими орфограмами; <i>правильно розставляє</i> розділові знаки при дієприкметниковому звороті; <i>пояснює</i> орфограми в дієприкметнику і пунктограми; <i>знаходить і виправляє</i> в реченні помилки на вивчені орфографічні, граматичні й пунктуаційні правила; <i>правильно інтонуює</i> речення з дієприкметниковими зворотами; <i>складає</i> речення з дієприкметниковими зворотами; <i>проводить</i> їх заміну підрядним реченням; <i>використовує</i> дієприкметники, дієприкметникові звороти, форми на <i>-но, -то</i>, а також фразеологізми, крилаті вислови, до складу яких входять дієприкметники, у власних висловлюваннях, зокрема в текстах-описах на певну соціокультурну тему.</p>
		<p><i>Синтаксис.</i> Уживання дієприкметників і діє-прикметникових зворотів у ролі другорядних членів речення. <i>Культура мовлення і стилістика.</i> Побудова речень з дієприкметниковими зворотами; синоніміка складних і простих речень з дієприкметниковими зворотами. Синоніміка речень активного і пасивного стану. Уживання в мовленні безособових форм на <i>-но, -то</i>. <i>Текст (риторичний аспект).</i> Створення текстів-описів з уживанням дієприкметників і дієприкметникових зворотів.</p>	
<p>Міжпредметні зв'язки. Використання дієприкметників як засобу творення образності (література); використання дієприкметників у наукових текстах (історія, географія, біологія, фізика).</p>			

5.	4	<p>Дієприслівник як особлива форма дієслова: загальне значення, морфологічні ознаки, синтаксична роль. Вид і час дієприслівників. Дієприслівники недоконаного і доконаного виду, їх творення. Дієприслівниковий зворот.</p> <p>Правопис дієприслівників</p> <p>Коми при дієприслівниковому звороті й одиничному дієприслівникові.</p> <p><i>Не</i> з дієприслівниками.</p> <p>Внутрішньопредметні зв'язки</p> <p><i>Лексикологія і фразеологія.</i> Дієприслівникові синоніми й антоніми. Найуживаніші фразеологізми (у т. ч. приказки й прислів'я) з дієприслівниками і дієприслівниковими зворотами.</p> <p><i>Синтаксис.</i> Дієприслівники і дієприслівникові звороти в ролі другорядних членів речення.</p> <p><i>Культура мовлення:</i> Правильне вживання дієприслівників у власному мовленні, дотримання інтонації в реченнях з дієприслівниковим зворотом.</p> <p><i>Текст (риторичний аспект).</i> Використання дієприслівників та дієприслівникових зворотів для зв'язку речень у тексті.</p>	<p>Учень:</p> <p><i>знає:</i> загальне значення, морфологічні ознаки, синтаксичну роль дієприслівника;</p> <p><i>знаходить</i> дієприслівник, дієприслівниковий зворот у реченні;</p> <p><i>відрізняє</i> дієприслівник від дієприкметника;</p> <p><i>визначає</i> граматичні ознаки дієприслівника;</p> <p><i>пише</i> правильно дієприслівники з вивченими орфограмами;</p> <p><i>розставляє</i> розділові знаки при дієприслівниках і дієприслівникових зворотах;</p> <p><i>виправляє</i> помилки у вживанні та правописі дієприслівників;</p> <p><i>правильно інтонує</i> речення з дієприслівниковими зворотами;</p> <p><i>конструює</i> прості речення з дієприслівниками і дієприслівниковими зворотами, замінює їх складними реченнями з підрядними обставинними;</p> <p><i>читає й переказує</i> тексти з дієприслівниками та дієприслівниковими зворотами;</p> <p><i>складає</i> монологи і діалоги, використовуючи виражальні можливості дієприслівників і дієприслівникових зворотів.</p>
<p>Міжпредметні зв'язки. Використання дієприслівника для створення образності (художня література); використання дієприслівника в наукових текстах (історія, географія, біологія, хімія, фізика, математика).</p>			
6.	7	<p>Прислівник загальне значення, морфологічні ознаки, синтаксична роль.</p> <p>Розряди прислівників (практично).</p> <p>Ступені порівняння прислівників. Способи їх творення.</p> <p>Правопис прислівників</p> <p>Букви <i>-н-</i> та <i>-нн-</i> у прислівниках.</p> <p><i>Не</i> і <i>ні</i> з прислівниками.</p> <p><i>И</i> та <i>і</i> в кінці прислівників.</p> <p>Правопис прислівників на <i>-о</i>, <i>-е</i>, утворених від прикметників та дієприкметників.</p> <p>Написання прислівників разом і через дефіс.</p> <p>Написання прислівникових словосполучень типу: <i>раз у раз</i>, <i>з</i></p>	<p>Учень:</p> <p><i>знає</i> загальне значення, морфологічні ознаки, синтаксичну роль прислівника;</p> <p><i>знаходить</i> прислівники у реченні, відрізняючи їх від омонімічних і паронімічних частин мови;</p> <p><i>визначає</i> його граматичні ознаки;</p> <p><i>уміє</i> утворювати ступені порівняння, практично застосовувати правила правопису;</p> <p><i>правильно наголошує</i> прислівники;</p> <p><i>помічає</i> і <i>виправляє</i> помилки у правописі прислівників;</p> <p><i>аналізує</i> і <i>визначає</i> роль прислівника в художніх і наукових текстах;</p>

		<p>дня на день...</p> <p>Внутрішньопредметні зв'язки <i>Лексикологія і фразеологія.</i> Прислівники — синоніми й антоніми; прислівники — омоніми до іменників з прийменниками. Фразеологізми й крилаті вислови з прислівниками. <i>Синтаксис.</i> Прислівник у ролі головних і другорядних членів речення. <i>Культура мовлення і стилістика.</i> Правильне наголошування прислівників. Використання прислівників як засобу зв'язку речень у тексті і засобу підсилення виразності мовлення. <i>Текст (риторичний аспект).</i> Використання прислівників у текстах художнього і публіцистичного стилів.</p>	<p>складає речення з прислівниками і мікротексти, використовуючи прислівник для зв'язку речень у тексті; створює усні й письмові висловлювання на певну соціокультурну тему, використовуючи прислівник як виражальний засіб мовлення.</p>
Міжпредметні зв'язки. Використання прислівників у художніх і наукових текстах (література, історія, географія, біологія, хімія, фізика).			
7.	3	<p>Прийменник як службова частина мови. Прийменник як засіб зв'язку в словосполученні. Непохідні й похідні прийменники. Правопис прийменників Написання похідних прийменників разом, окремо і через дефіс. Внутрішньопредметні зв'язки <i>Лексикологія і фразеологія.</i> Прийменники-синоніми й антоніми. <i>Синтаксис.</i> Прийменниково-іменникові конструкції в ролі членів речення. <i>Культура мовлення і стилістика.</i> Особливості вживання деяких прийменників з іменниками. Прийменники-синоніми як засіб милозвучності мови (в-у, з-зі-із). <i>Текст (риторичний аспект).</i> Використання прийменника в мовленні для відтворення логічних зв'язків. Стилістичне вживання повтору прийменника в народнопоетичній творчості.</p>	<p>Учень: знаходить прийменники в реченні; відрізняє їх від сполучників і часток; правильно поєднує з іменниками; вміє застосовувати правила правопису прийменників; знаходить і виправляє помилки в їх правописі; аналізує тексти щодо правильності вживання прийменників з відмінковими формами іменників; складає речення з різноманітними прийменниково-іменниковими конструкціями; редагує тексти щодо правильності вживання прийменникових засобів милозвучності мовлення.</p>
Міжпредметні зв'язки. Використання прийменниково-іменникових конструкцій у художніх та наукових текстах (література, історія, географія, фізика, хімія).			

8.	3	<p>Сполучник як службова частина мови. Уживання сполучників у простому і складному реченнях: сполучники сурядності й підрядності.</p> <p>Правопис сполучників Написання сполучників разом і окремо.</p> <p>Внутрішньопредметні зв'язки <i>Лексикологія і фразеологія.</i> Сполучники-синоніми й антоніми, фразеологізми і крилаті вислови зі сполучниками. <i>Синтаксис.</i> Сполучник як засіб зв'язку однорідних членів речення, частин складносурядного і складнопідрядного речення. <i>Культура мовлення і стилістика.</i> Використання в мовленні сполучників-синонімів.</p>	<p>Учень: <i>знаходить</i> сполучники в реченні; <i>відрізняє</i> їх від прийменників і часток; <i>називає</i> групи сполучників за функцією в простому і складному реченнях; <i>правильно пише</i> сполучники; <i>помічає і виправляє</i> помилки в їх написанні; <i>правильно аналізує</i> наукові тексти щодо функції в них похідних складених сполучників; <i>використовує</i> сполучники у власних висловлюваннях відповідно до функціонального призначення, складаючи прості й складні речення; <i>редагує</i> речення, доцільно замінюючи сполучники синонімічними.</p>
		<p><i>Текст (риторичний аспект).</i> Використання сполучників для зв'язку речень у тексті і як засобу створення антитези.</p>	
<p>Міжпредметні зв'язки. Використання похідних складених сполучників у наукових текстах (історія, географія, біологія, хімія, фізика, математика).</p>			
9.	2	<p>Частка як службова частина мови. Розряди часток за значенням.</p> <p>Правопис часток Написання часток <i>-бо, -но, -то, -таки.</i></p> <p><i>Не і ні</i> з різними частинами мови (узагальнення).</p> <p>Внутрішньопредметні зв'язки <i>Лексикологія і фразеологія.</i> Частки синоніми та антоніми. Фразеологізми і крилаті вислови із частками. <i>Синтаксис.</i> Частка у спонукальних і окличних реченнях. <i>Культура мовлення.</i> Виразне читання речень із частками. <i>Текст (риторичний аспект).</i> Використання часток для підсилення виразності мовлення.</p>	<p>Учень: <i>знаходить</i> частки в реченні; <i>відрізняє</i> від інших службових частин мови; <i>визначає</i> частки за їх роллю у реченні; <i>правильно пише</i> частки; <i>знаходить і пояснює</i> орфограми в частках за допомогою правил; <i>самостійно знаходить і виправляє</i> помилки в правописі; <i>аналізує</i> тексти щодо використання в них часток як виражального засобу; <i>складає</i> речення з модальними частками; <i>редагує</i> тексти щодо правильності вживання модальних часток; <i>створює</i> висловлювання, правильно вживаючи частки.</p>
<p>Міжпредметні зв'язки. Використання часток як виражального засобу в художніх творах (література).</p>			
10	2	<p>Вигук як особлива частина мови.</p> <p>Правопис вигуків Дефіс у вигуках. Кома і знак оклику при вигуках.</p>	<p>Учень: <i>знаходить</i> вигуки в реченні; <i>відрізняє</i> їх від часток; <i>правильно пише</i> вигуки з орфограмами і розставляє розділові знаки при них;</p>

		Внутрішньопредметні зв'язки <i>Лексикологія і фразеологія.</i> Найуживаніші фразеологізми (в т. ч. приказки і прислів'я) з вигуками. <i>Синтаксис.</i> Вигук у ролі головних і другорядних членів речення. <i>Культура мовлення.</i> Правильне читання речень з вигуками.	<i>пояснює</i> написання вигуків з орфограмами і пунктограмами; <i>аналізує</i> тексти щодо ролі в них вигуків; виразно <i>читає</i> тексти з вигуками; доречно <i>використовує</i> вигуки у власному мовленні.
		<i>Текст (риторичний аспект).</i> Використання вигуків для надання висловлюванню експресії і виразності.	
Міжпредметні зв'язки. Використання вигуків як засобу виразності в художніх творах (література).			
11	2	Узагальнення й систематизація вивченого про частини мови, їх правопис і використання у мовленні.	Учень: <i>визначає</i> в реченні всі частини мови, називаючи їх граматичні ознаки; <i>правильно пише і пояснює</i> орфограми; <i>самостійно помічає і виправляє помилки</i> в усному й писемному мовленні.

СОЦІОКУЛЬТУРНА ЗМІСТОВА ЛІНІЯ

Зміст соціокультурного блоку програми

<i>Проблематика</i>	<i>Конкретизація проблематики</i>
Я і мова.	Мова — скарбниця духовності народу
Я і історія. Я і культура (звичаї, традиції, свята, культура взаємин).	Історичне минуле нашого краю. Наші предки — слов'яни. Письмові відомості про них, їх заняття, поселення. Слов'яни на території нашої місцевості. Матеріальна культура. Народна медицина. Народні музичні інструменти. Традиції і святкування. Народні обряди. Тематика висловлювань: “Мандрівка в минуле”, “Вісники старовини”, “У краєзнавчому музеї”, “Відгомін минулого”.
Я і мистецтво. Я і моя родина.	У світі прекрасного. Шевченко — художник. Хто такі кобзарі. Храми і парки — культурні скарби. “Прекрасне в моєму житті”. Родинні традиції. Взаємини між чоловіком і жінкою та іншими членами родини. Сімейний бюджет. “Мое родовідне дерево”. “Краса взаємин”.

Я і рідна природа.	Людина і природа. Різноманітність рослинного і тваринного світу на Землі. Необхідність охорони і збереження природи. Екологічна культура людини. “Роль природи в житті людини”.
Я як особистість.	Покликання людини: пізнавати істину, творити добро, примножувати красу. «Мій обов’язок перед природою», «Мій життєвий вибір».

Діяльнісна (стратегічна) змістова лінія

<i>Види умінь</i>	<i>Вимоги до загальнонавчальних досягнень учнів</i>	
Організаційно-контрольні	Учень самостійно чи з допомогою вчителя:	<i>усвідомлює і визначає</i> мотив і мету власної пізнавальної і життєтворчої діяльності; <i>планує</i> діяльність для досягнення мети, розподіляючи її на етапи; <i>здійснює</i> намічений план; <i>оцінює</i> проміжні й кінцеві результати, робить відповідні корективи.
Загальнопізнавальні	Учень самостійно чи з необхідною допомогою вчителя:	<i>аналізує</i> мовні та позамовні поняття, явища, закономірності; <i>порівнює, систематизує, узагальнює, конкретизує</i> їх; <i>робить висновки</i> на основі спостережень; <i>виділяє головне</i> з-поміж другорядного; <i>моделює</i> мовні та позамовні поняття, явища, закономірності.
Творчі	Учень самостійно:	<i>уявляє</i> словесно описані предмети і явища, фантазує на основі сприйнятого; <i>прогнозує</i> подальший розвиток певних явищ; <i>переносить</i> раніше засвоєні знання і вміння в нову ситуацію; <i>помічає і формулює</i> проблеми в процесі навчання і життєтворчості; <i>усвідомлює</i> будову предмета вивчення; <i>робить припущення</i> щодо способу розв’язання певної проблеми; <i>добирає аргументи</i> для його доведення; <i>спростовує</i> хибні припущення і твердження.
Естетико-етичні	Учень:	<i>помічає й цінує</i> красу в мовних явищах, явищах природи, у творах мистецтва, у вчинках людей і результатах їхньої діяльності; <i>спроможний</i> критично оцінювати відповідність своїх вчинків загальнолюдським моральним нормам, усувати помічені невідповідності; <i>виявляє здатність</i> поставити себе на місце іншої людини; <i>готовий великодушно</i> прощати образи з боку знайомих і незнайомих; <i>намагається творити добро</i> словом і ділом.

8 КЛАС

(70 год., 2 год на тиждень)

(4 год. – резерв годин для використання на розсуд учителя)

МОВЛЕННЄВА ЗМІСТОВА ЛІНІЯ¹ (16 год.)

№ п/п	Кіл-ть годин	Зміст навчального матеріалу	Державні вимоги до рівня загальноосвітньої підготовки учнів
1.	16	<p>Відомості про мовлення Повторення відомостей про мовлення, текст, стилі і типи мовлення. Різновиди аудіювання: ознайомлювальне, вивчальне, критичне. Вивчальне читання (практично). Особливості побудови опису місцевості, пам'яток історії і культури. Жанри мовлення: оповідання, повідомлення, тематичні виписки, конспект прочитаного, протокол, особливості їх побудови.</p>	<p>Учень: <i>розрізняє</i> такі поняття, як види, форми мовлення, вимоги до мовлення; різновиди аудіювання, читання (вивчальне), складові ситуації спілкування; текст, його основні ознаки, структуру, види зв'язку речень у тексті, загальні мовні засоби міжфразного зв'язку (повторення і узагальнення знань); <i>визначає</i> стилі (розмовний, художній, науковий, офіційно-діловий, публіцистичний), сферу їх використання, типи (розповідь, опис місцевості, пам'яток історії і культури, роздум) і жанри мовлення (оповідання, повідомлення, тематичні виписки, конспект, протокол).</p>
2.		<p>Види робіт Сприймання чужого мовлення <i>Аудіювання (слухання-розуміння)</i> текстів, що належать до стилів: розмовного, художнього, офіційно-ділового, публіцистичного, наукового; типів: розповідь, опис (в т. ч. опис місцевості, пам'яток історії і культури), роздум; жанрів мовлення (оповідання, стаття, повість, п'єса, нарис, замітка, вірш, байка), різноманітні жанри фольклору. Різновиди аудіювання — ознайомлювальне, вивчальне, критичне (практично).</p>	<p>Учень: <i>розуміє</i> фактичний зміст, тему та основну думку висловлювань інших людей з одного прослуховування (розповіді, лекції, повідомлення, радіо- і телепередачі та ін.), слідкуючи за особливостями їх змісту і мовного оформлення (тривалість звучання художнього тексту 7—8 хв, інших стилів — 6—7 хв); <i>визначає</i> причинно-наслідкові зв'язки, зображувально-виражальні особливості в текстах, складніших, ніж у попередніх класах; <i>користується</i> з певною метою залежно від мовленнєвої ситуації різновидами слухання: ознайомлювальним (розуміє загальний зміст повідомлення), вивчальним (усвідомлює всі елементи почутого і запам'ятовує їх, розрізняє основну і другорядну інформацію), критичним (визначає власне ставлення до змісту); <i>визначає</i> зображувально-виражальні особливості тексту (помічає мовні засоби, що забезпечують зв'язність тексту),</p>

¹ Матеріал цієї змістової лінії вивчається упродовж року як на спеціальних уроках розвитку зв'язного мовлення, так і на інших уроках мови.

			<i>формулює</i> висновки щодо сприйнятого, оцінює прослухане, співвідносячи його із задумом мовця, своїм життєвим досвідом; <i>складає</i> простий і складний плани почутого;
		<i>Читання мовчки</i> текстів, що належать до стилів: розмовного, художнього, офіційно-ділового, наукового, публіцистичного; типів: розповідь, опис (у т. ч. опис місцевості, пам'яток історії і культури), роздум; жанрів мовлення (оповідання, стаття, повість, п'єса, нарис, замітка, вірш, байка), різноманітних жанрів фольклору. Вивчальне читання.	<i>читає мовчки</i> незнайомий текст, складніший і довший, ніж у попередніх класах (швидкість читання — 130—240 слів за 1 хв); <i>користується</i> з певною метою залежно від мовленнєвої ситуації вивчальним різновидом читання (глибоко проникаючи в зміст тексту, розуміє взаємозв'язок, послідовність його композиції, максимально повно охоплює нову інформацію, визначає основне і другорядне, причинно-наслідкові зв'язки між явищами); <i>робить</i> короткі записи (план, тематичні виписки, конспект) у процесі читання; <i>ставить</i> самостійно запитання під час читання і шукає на них відповідь; <i>оцінює</i> прочитане з погляду змісту, форми, авторського задуму і мовного оформлення.
3.		Відтворення готового тексту <i>Виразне читання вголос</i> художніх, наукових, публіцистичних, ділових текстів, що належать до таких жанрів мовлення: стаття, оповідання, повість, нарис, п'єса, замітка, легенда, байка, вірш, пісня, прислів'я і приказки (вивчення деяких напам'ять або близько до тексту).	Учень: <i>виразно читає</i> вголос знайомі (складніші, ніж у попередніх класах) і незнайомі тексти різних стилів, типів, жанрів мовлення, з достатньою швидкістю (80—120 слів за 1 хв), відповідно до орфоепічних та інтонаційних норм, виражаючи з допомогою темпу, тембру, гучності читання особливості змісту, стилю тексту, авторський задум; <i>оцінює</i> прочитаний вголос текст з погляду його змісту, форми, задуму і мовного оформлення;
		<i>Перекази (навчальні й контрольні)</i> за складним планом. <i>Говоріння.</i> Стислий переказ розповідного тексту з елементами опису місцевості в художньому стилі. Вибірковий переказ розповідного тексту з елементами опису пам'яток історії та культури в науковому стилі. Стислий переказ тексту публіцистичного стилю (у тому числі на основі прослуханих радіо- і телепередач). <i>Письмо.</i> Стислий переказ розповідного тексту з	<i>переказує</i> докладно, вибірково і стисло (усно чи письмово) прослуханий і прочитаний тексти художнього, наукового і публіцистичного стилів мовлення обсягом (для докладного переказу 250—300 слів, стислого і вибіркового — в 1,5—2 рази більше), підпорядковуючи висловлювання темі та основній думці, дотримуючись композиції, мовних, стильових особливостей та авторського задуму; <i>складає</i> самостійно складний план, конспект, тематичні виписки; <i>знаходить</i> і <i>виправляє</i> недоліки в змісті, побудові і мовному оформленні висловлювання; <i>оцінює</i> текст з погляду його змісту, форми, авторського задуму і мовного

	<p>елементами опису місцевості в художньому стилі. Вибірковий переказ розповідного тексту з елементами опису пам'яток історії та культури в публіцистичному стилі. Докладний переказ тексту художнього стилю із творчим завданням. Конспектування як різновид стислого переказу прочитаного науково-навчального тексту; тематичні виписки.</p>	оформлення.
4.	<p>Створення власних висловлювань <i>Діалогічне мовлення</i> Діалог, складений на основі радіо- чи телепередач, дібраних запитань за текстом, як обмін думками, повідомлення, відповідно до створеної в класі ситуації спілкування, пов'язаної із життєвим досвідом учнів, дискусійного характеру, його розігрування в різних стилях мовлення.</p>	<p>Учень: <i>складає</i> діалог (орієнтовно 10—12 реплік для двох учнів) як обмін думками, повідомлення на основі самостійно дібраних запитань за текстом, прослуханих радіо- і телепередач, що містять розповідь чи роздум дискусійного характеру; <i>додає</i> чи <i>змінює</i> окремі репліки діалогу відповідно до зміненої ситуації спілкування; <i>підтримує</i> діалог, використовуючи репліки для стимулювання, формули мовленнєвого етикету, демонструючи певний рівень вправності у процесі діалогу (стислість, виразність, доречність тощо), дотримуючись норм української літературної мови; <i>обирає</i> самостійно аспект запропонованої теми, висловлюючи особисту позицію щодо її обговорення, добираючи цікаві, переконливі аргументи на захист своєї позиції, у тому числі і з власного життєвого досвіду, змінюючи свою думку в разі незаперечних аргументів іншого; <i>оцінює</i> текст з погляду його змісту, форми, задуму і мовного оформлення;</p>
	<p>Монологічне мовлення <i>Твори (навчальні й контрольні)</i> за складним планом. <i>Говоріння.</i> Твір-опис місцевості (вулиці, села, міста) на основі особистих спостережень і вражень у художньому стилі. Твір-опис пам'яток історії і культури за картиною в публіцистичному стилі. Повідомлення на тему про мову, що вимагає зіставлення і узагальнення матеріалу в науковому</p>	<p><i>складає</i> усні й письмові твори (зазначених у програмі видів) за складним планом, обираючи відповідний ситуації спілкування і комунікативного завдання стиль мовлення (розмовний, художній, науковий, публіцистичний, офіційно-діловий), використовуючи різні типи мовлення (в тому числі опис місцевості, пам'яток історії і культури, роздум на морально-етичну чи суспільну теми) і жанр мовлення (оповідання з обрамленням, протокол); <i>додержується</i> основних вимог до мовлення та правил спілкування; <i>знаходить</i> і <i>виправляє</i> недоліки в змісті, побудові і мовному оформленні</p>

	<p>стилі.</p> <p><i>Письмо.</i> Твори-описи місцевості (вулиці, села, міста), пам'яток історії і культури на основі особистих спостережень і вражень у художньому стилі.</p> <p>Твір-оповідання на основі почутого (з обрамленням).</p> <p>Твір-роздум на морально-етичну чи суспільну теми в публіцистичному стилі.</p> <p>Ділові папери. Протокол.</p>	<p>власного і чужого висловлювання;</p> <p><i>оцінює</i> текст з погляду його змісту, форми, задуму і мовного оформлення.</p>
<p>Міжпредметні зв'язки. Роздуми з елементами аналізу художнього твору, письмова порівняльна і групова</p>		<p>характеристики літературних героїв (література); роздуми на суспільну тему (історія).</p>

МОВНА ЗМІСТОВА ЛІНІЯ¹ (50 год.)

№ п/п	Кіл-ть годин	Зміст навчального матеріалу	Державні вимоги до рівня загальноосвітньої підготовки учнів
1.	1	<p>Вступ</p> <p>Мова — найважливіший засіб спілкування, пізнання і впливу.</p>	<p>Учень:</p> <p><i>знає</i>, у чому полягає значення мови як найважливішого засобу пізнання, спілкування і впливу.</p>
2.	3	<p>Повторення та узагальнення вивченого. Пунктуація</p> <p>Словосполучення і речення; члени речення (у тому числі однорідні); звертання; вставні слова.</p> <p>Просте і складне речення.</p> <p>Пряма мова і діалог.</p> <p><i>Правопис.</i> Розділові знаки у простому і складному реченнях, а також у реченнях із однорідними членами, звертаннями, вставними словами, прямою мовою, при діалозі.</p> <p>Внутрішньопредметні зв'язки</p> <p><i>Лексикологія і фразеологія.</i> Засвоєння нових слів і фразеологізмів, прислів'їв та крилатих висловів.</p> <p><i>Культура мовлення і стилістика.</i> Додержання правильної інтонації у реченнях з однорідними членами речення, звертаннями, вставними словами, прямою мовою і в</p>	<p>Учень:</p> <p><i>розрізняє</i> словосполучення і речення, просте і складне речення; звертання, вставні слова, речення з прямою мовою за їх істотними ознаками;</p> <p><i>правильно інтонує</i> речення вивчених видів;</p> <p><i>користується</i> різними видами словників;</p> <p><i>будує</i> речення різних типів, використовуючи в них фразеологізми, прислів'я й крилаті вислови, передбачені мінімумом;</p> <p><i>правильно ставить</i> розділові знаки відповідно до вивчених пунктуаційних правил;</p> <p><i>знаходить і виправляє</i> пунктуаційні та орфографічні помилки на вивчені правила;</p> <p><i>правильно і доцільно</i> використовує вивчені поняття у власних</p>

⁸ Матеріал цієї змістової лінії вивчається упродовж року як на спеціальних уроках розвитку зв'язного мовлення, так і на інших уроках мови.

		діалогах. Засвоєння складних випадків слововживання. <i>Текст (риторичний аспект)</i> . Удосконалення вмінь складати й поліпшувати висловлювання на основі використання власного досвіду.	висловлюваннях, зважаючи на особливості їх уживання в мовленні.
3.	6	Синтаксис. Пунктуація Словосполучення і речення. <i>Словосполучення</i> . Будова і види словосполучень за способами вираження головного слова. <i>Речення</i> . Види речень за метою висловлювання; окличні речення (повторення). Речення прості й складні (повторення), двоскладні й односкладні. Порядок слів у реченні. Логічний наголос. <i>Правопис</i> . Розділові знаки в кінці речення (повторення).	Учень: <i>розрізняє</i> головне і залежне слово у словосполученні; <i>визначає</i> види словосполучень за приналежністю головного слова до певної частини мови; речення різних видів (за метою висловлювання, характером граматичної основи, кількістю граматичних основ); <i>інтонує</i> правильно речення різних видів, беручи до уваги й логічний наголос для передачі різних змістових та емоційних відтінків значення; <i>аналізує й оцінює</i> виражальні можливості словосполучень і речень різних видів;
		Внутрішньопредметні зв'язки <i>Лексикологія і фразеологія</i> . Засвоєння нових слів і фразеологізмів та крилатих висловів. <i>Грамматика</i> . Спостереження за використанням вивчених частин мови в ролі головного і залежного слова. Грамматична помилка та її умовне позначення (практично). <i>Культура мовлення і стилістика</i> . Практичне засвоєння словосполучень, у яких допускаються помилки у формі залежного слова; синоніміка словосполучень різної будови. Логічний наголос і порядок слів як засіб підвищення точності і виразності мовлення. Інтонація спонукальних і окличних речень, що передає різні емоційні відтінки значення; зворотний порядок слів як засіб виразності мовлення. <i>Текст (риторичний аспект)</i> . Удосконалення вмінь стисло формулювати теми й мікротемати усних і письмових висловлювань у формі словосполучень. Риторичні запитання, виклад за допомогою запитань і відповідей.	<i>правильно ставить</i> розділові знаки; <i>обґрунтовує</i> їх уживання за допомогою вивчених правил; <i>знаходить і виправляє</i> пунктуаційні і граматичні помилки; <i>конструює</i> словосполучення і речення різних видів, у тому числі синонімічні; <i>редагує</i> тексти, надаючи їм більшої виразності за допомогою вивчених мовних засобів; <i>використовує</i> виражальні можливості речень вивчених видів у власному мовленні.
Міжпредметні зв'язки.		Інверсія в художньому творі (література).	

4.	8	<p>Просте речення. Двоскладне речення Головні і другорядні члени речення <i>Підмет і присудок.</i> Способи вираження підмета. Простий і складений присудок (іменний і дієслівний). <i>Означення, додаток і обставина як другорядні члени речення</i> (повторення). Прикладка як різновид означення. Види обставин (за значенням). Порівняльний зворот. <i>Правопис.</i> Тире між підметом і присудком. Написання непоширених прикладок через дефіс; прикладки, що беруться в лапки. Виділення порівняльних зворотів комами. Внутрішньопредметні зв'язки</p>	<p>Учень: <i>розрізняє</i> головні й другорядні члени; <i>визначає</i> види присудків, означень та обставин у реченнях, способи вираження підмета; <i>пише</i> прикладки відповідно до орфографічних норм і обґрунтовує написання; <i>правильно ставить</i> розділові знаки між підметом і присудком і при порівняльних зворотах; <i>обґрунтовує</i> їх за допомогою вивчених правил; <i>знаходить і виправляє</i> орфографічні та пунктуаційні помилки на вивчені правила; <i>аналізує</i> будову простого двоскладного речення, будову тексту, засоби зв'язку речень у ньому; <i>оцінює</i> виражальні можливості простого двоскладного речення у текстах різних стилів;</p>
		<p><i>Лексикологія і фразеологія.</i> Засвоєння фразеологізмів (у тому числі прислів'їв і приказок), крилатих висловів. <i>Культура мовлення і стилістика.</i> Правильне вживання форм присудка при підметі, вираженому словосполученням або складноскороченим словом. Єдність видо-часових форм дієслів-присудків як засіб зв'язку речень у тексті. Обставини часу, місця як засіб зв'язку речень у розповідних текстах; їх синоніміка. Стилiстична роль означень і порівняльних зворотів у художньому мовленні. <i>Текст (риторичний аспект).</i> Удосконалення будови і зв'язності розповідного й описового тексту. Використання означень і порівняльних зворотів.</p>	<p><i>вдосконалює</i> будову розповідного тексту з елементами опису з метою зацікавити слухачів, використовуючи засоби зв'язку речень у тексті; <i>правильно будує</i> висловлювання на певну соціокультурну тему, використовуючи відповідну його структуру, вивчені засоби зв'язку речень, добираючи із синонімів найбільш відповідні обраному стилю і ситуації спілкування.</p>
Міжпредметні зв'язки. Епітет і порівняння як художні прийоми (література).			
5.	6	<p>Односкладні речення. Неповні речення <i>Односкладні прості речення</i> з головним членом у формі присудка (означено-особові, узагальнено-особові, неозначено-особові, безособові) і підмета (називні). Односкладні речення як частини складного речення. Повні й неповні речення</p>	<p>Учень: <i>виділяє</i> односкладні і неповні речення з-поміж інших видів речень; <i>визначає</i> види односкладних речень (у тому числі в складних реченнях); <i>оцінює</i> виражальні можливості і роль односкладних і неповних</p>

		<p><i>Правопис.</i> Тире в неповних реченнях.</p> <p>Внутрішньопредметні зв'язки</p> <p><i>Лексикологія і фразеологія.</i> Засвоєння фразеологізмів (у тому числі прислів'їв і приказок), крилатих висловів (у формі односкладних і неповних речень).</p> <p><i>Культура мовлення і стилістика.</i> Речення двоскладні й односкладні різних видів як синтаксичні синоніми. Уживання в описах називних речень для позначення часу і місця.</p> <p>Використання неповних речень у діалозі, а також у складних реченнях для уникнення невиправданих повторень.</p> <p>Додержання інтонації неповних речень.</p> <p><i>Текст (риторичний аспект).</i> Використання ключових слів для підготовки усного висловлювання.</p>	<p>речень у текстах художнього, розмовного, публіцистичного стилів;</p> <p><i>правильно інтонує</i> неповні речення;</p> <p><i>ставить</i> правильно тире в неповних реченнях;</p> <p><i>обґрунтовує</i> його вживання;</p> <p><i>знаходить і виправляє</i> пунктуаційні помилки на вивчені правила;</p> <p><i>конструює</i> односкладні речення вивчених видів, а також неповні речення;</p> <p><i>правильно використовує</i> їх у власному мовленні;</p> <p><i>складає</i> конспект ключових слів як змістову опору в процесі підготовки усного висловлювання;</p> <p><i>правильно будує</i> текст на соціокультурну тему, використовуючи виражальні можливості односкладних і неповних речень.</p>
Міжпредметні зв'язки. Односкладні і неповні речення як виражальний засіб у художніх творах (література).			
б.	6	<p>Речення з однорідними членами</p> <p><i>Однорідні члени речення</i> (із сполучниковим, безсполучниковим і змішаним зв'язком). Речення з кількома рядами однорідних членів. Однорідні й неоднорідні означення. Узагальнюючі слова в реченнях з однорідними членами.</p> <p><i>Правопис.</i> Кома між однорідними членами.</p> <p>Двокрапка і тире при узагальнюючих словах у реченнях з однорідними членами.</p> <p>Внутрішньопредметні зв'язки</p> <p><i>Лексикологія і фразеологія.</i> Засвоєння фразеологізмів (у тому числі прислів'їв і приказок), крилатих висловів (з однорідними членами речення).</p> <p><i>Культура мовлення і стилістика.</i> Правильна побудова речень із сполучниками <i>не лише... а й...; як..., так і...</i> Синоніміка рядів однорідних членів з різними типами зв'язку між ними.</p> <p>Інтонація речень з однорідними членами (у тому числі з узагальнюючими словами).</p> <p><i>Текст (риторичний аспект).</i> Використання однорідних членів речення в текстах офіційно-ділового, наукового і</p>	<p>Учень:</p> <p><i>знаходить</i> речення з однорідними членами (непоширеними й поширеними), з узагальнюючими словами, різними рядами однорідних членів в одному реченні;</p> <p><i>правильно ставить</i> розділові знаки при однорідних членах речення та обґрунтовує їх;</p> <p><i>знаходить і виправляє</i> помилки на вивчені правила;</p> <p><i>правильно інтонує</i> речення з однорідними членами;</p> <p><i>аналізує й оцінює</i> виражальні можливості речень з однорідними членами в різних стилях мовлення;</p> <p><i>конструює</i> речення, до складу яких входять однорідні члени з різними типами зв'язку між ними, зокрема з парними сполучниками, узагальнюючими словами при однорідних членах;</p> <p><i>будує</i> висловлювання в різних стилях мовлення, використовуючи виражальні можливості речень з однорідними членами в усному і писемному мовленні.</p>

		художнього стилів.	
Міжпредметні зв'язки. Ряди різних за характером слів у ролі однорідних членів як засіб художньої виразності (література).			
7.	6	<p>Речення зі звертаннями, вставними словами (словосполученнями, реченнями) Звертання непоширені й поширені. Вставні слова (словосполучення, речення). <i>Правопис.</i> Розділові знаки при звертанні і вставних словах.</p>	<p>Учень: <i>знаходить</i> звертання, вставні слова (словосполучення, речення) у реченні; <i>аналізує й оцінює</i> виражальні можливості речень із звертаннями, вставними словами (словосполученнями, реченнями) в тексті;</p>
		<p>Внутрішньопредметні зв'язки <i>Лексикологія і фразеологія.</i> Засвоєння фразеологізмів (у тому числі прислів'їв і приказок), крилатих висловів. <i>Культура мовлення і стилістика.</i> Використання звертань і вставних слів для передачі ставлення до адресата. Синоніміка вставних слів і речень у тексті. Інтонація речень із звертаннями, вставними словами (словосполученнями, реченнями). <i>Текст (риторичний аспект).</i> Використання морфологічних і синтаксичних засобів привернення уваги слухачів та вираження особистого ставлення до висловлюваного.</p>	<p><i>правильно ставить</i> розділові знаки при звертаннях, вставних словах (словосполученнях, реченнях) та обґрунтовує їх; <i>знаходить та виправляє</i> помилки на вивчені пунктуаційні правила; <i>конструює та інтонує</i> правильно речення зі звертаннями, вставними словами (словосполученнями, реченнями); <i>використовує</i> виражальні можливості речень зі звертаннями, вставними словами (словосполученнями, реченнями) в усному і писемному мовленні.</p>
Міжпредметні зв'язки. Використання вставних слів для зв'язку частин наукового тексту (математика, фізика, історія та ін.)			
8.	9	<p>Речення з відокремленими членами Поняття про відокремлення. Відокремлені другорядні члени речення (в тому числі уточнюючі). <i>Правопис.</i> Розділові знаки при відокремлених членах. Внутрішньопредметні зв'язки <i>Лексикологія і фразеологія.</i> Засвоєння фразеологізмів (у тому числі прислів'їв і приказок), крилатих висловів (з відокремленими членами речення). <i>Культура мовлення і стилістика.</i> Правильна побудова речень з дієприкметниковими і дієприслівниковими зворотами. Дієприслівникові звороти як засіб зв'язку речень у тексті. Інтонація речень з відокремленими й уточнюючими членами. Синоніміка простих речень з відокремленими членами і складних речень.</p>	<p>Учень: <i>знаходить</i> відокремлені та уточнюючі члени в реченні; <i>правильно розставляє</i> розділові знаки при відокремлених та уточнюючих членах речення та обґрунтовує їх; <i>знаходить і виправляє</i> допущені пунктуаційні і граматичні помилки; <i>правильно інтонує</i> речення з відокремленими та уточнюючими членами речення; <i>аналізує й оцінює</i> виражальні можливості речень з відокремленими та уточнюючими членами в текстах різних стилів; <i>будує</i> висловлювання в публіцистичному і науковому стилях, використовуючи виражальні можливості речень з відокремленими та уточнюючими членами речення в усному і</p>

		<i>Текст (риторичний аспект)</i> . Використання виражальних засобів фразеології та відокремлених членів речення в мовленні.	писемному мовленні.
Міжпредметні зв'язки. Відокремлення як засіб художнього зображення (література); використання конструкцій з відокремленням у текстах наукового стилю (історія, географія, фізика, література та ін.).			
9.	5	Повторення в кінці року відомостей про просте речення.	Учень: <i>систематизує</i> вивчені відомості із синтаксису і пунктуації; <i>правильно використовує</i> їх у власному мовленні; <i>доцільно застосовує</i> виражальні можливості синтаксичних засобів для досягнення комунікативної мети.

СОЦІОКУЛЬТУРНА ЗМІСТОВА ЛІНІЯ

Зміст соціокультурного блоку програми

<i>Проблематика</i>	<i>Конкретизація проблематики</i>
Я і мова.	Мова — найважливіший засіб пізнання, спілкування і впливу,
Я і культура (звичаї, традиції, свята, культура взаємин).	Роль народних традицій, вірувань, релігії, християнської моралі, свят, міфології, фольклорної творчості, художньої літератури у формуванні світогляду людини. Єдність і взаємовплив культур. «А в серці тільки ти, єдиний мій, коханий рідний краю!»
Я і суспільство. Я і моя родина. Я і рідна природа.	Визначні люди. «Хто для мене є взірцем?» Стосунки в родині. Мистецтво поважати близьких. «Сім'я – це сім Я». Природа. Тваринний і рослинний світ. Екологічний стан. Чорнобильська трагедія. “Червона книга” про охорону тварин. Покликання людини: пізнавати істину, творити добро, примножувати красу. «Екологія природи й екологія душі».
Я як особистість. Я і мистецтво (традиційне і професійне).	Шляхи самопізнання і життєтворчості. «Шукайте папороті цвіт у своїй душі». Архітектурні скарби. Магія народного мелосу. Краса душі, що виражається в рукотворній красі. «Мистецтво як засіб творення особистості».

Діяльнісна (стратегічна) змістова лінія

<i>Види умінь</i>	<i>Вимоги до загальнонавчальних досягнень учнів</i>	
Організаційно-контрольні	Учень самостійно:	<i>усвідомлює і визначає</i> мотив і мету власної пізнавальної і життєтворчої діяльності; <i>планує</i> діяльність для досягнення мети, розподіляючи її на етапи; <i>здійснює</i> намічений план за допомогою дібраних методів і прийомів; <i>оцінює</i> проміжні і кінцеві результати пізнавальної діяльності, робить відповідні корективи.
Загально-пізнавальні	Учень самостійно:	<i>аналізує</i> мовні та позамовні поняття, явища, закономірності; <i>порівнює, систематизує, узагальнює, конкретизує</i> їх; <i>робить висновки</i> на основі спостережень; <i>виділяє головне</i> з-поміж другорядного; <i>моделює</i> мовні та позамовні поняття, явища, закономірності.
Творчі	Учень самостійно:	<i>уявляє</i> словесно описані предмети і явища, фантазує на основі сприйнятого; <i>прогнозує</i> подальший розвиток певних явищ; <i>переносить</i> раніше засвоєні знання і вміння в нову ситуацію; <i>помічає і формулює</i> проблеми в процесі навчання і життєтворчості; <i>усвідомлює</i> будову предмета вивчення; <i>робить припущення</i> щодо способу розв'язання певної проблеми; <i>добирає аргументи</i> для його доведення; <i>спростовує</i> хибні припущення і твердження.
Естетико-етичні	Учень:	<i>помічає й цінує</i> красу в мовних явищах, явищах природи, у творах мистецтва, у вчинках людей і результатах їхньої діяльності; <i>спроможний</i> критично оцінювати відповідність своїх вчинків загальнолюдським моральним нормам, усувати помічені невідповідності; <i>виявляє здатність</i> поставити себе на місце іншої людини; <i>готовий прощати</i> образи з боку знайомих і незнайомих, усвідомлюючи їх недосконалість; <i>переконаний</i> , що творити добро словом і ділом — обов'язок кожної людини.

9 КЛАС

(52 год., 1,5 год на тиждень)

(2 год. – резерв годин для використання на розсуд учителя)

МОВЛЕННЕВА ЗМІСТОВА ЛІНІЯ¹ (10 год.)

№ п/п	Кіл-ть годин	Зміст навчального матеріалу	Державні вимоги до рівня загальноосвітньої підготовки учнів
1.	10	<p>Відомості про мовлення Повторення вивченого про мовлення. Види мовленнєвої діяльності (аудіювання, читання, говоріння, письмо). Різновиди аудіювання: ознайомлювальне, вивчальне і критичне; читання (ознайомлювальне, вивчальне і переглядове). Вимоги до мовлення. Текст, його основні ознаки; стилі, типи мовлення. Жанри мовлення: оповідання, доповідь, тези прочитаного, конспект почутого, заява, автобіографія.</p>	<p>Учень: <i>систематизує</i> вивчені відомості про види, форми мовлення, види мовленнєвої діяльності, різновиди аудіювання, читання, вимоги до мовлення, ситуацію спілкування, її складові, основні правила спілкування; <i>аналізує</i> текст, його основні ознаки, структуру, види зв'язку речень у тексті, загальні мовні засоби міжфразного зв'язку; типи, стилі і жанри мовлення (в т. ч. оповідання, доповідь, тези прочитаного, конспект почутого, заяву, автобіографію), особливості їх побудови.</p>
2.		<p>Види робіт Сприймання чужого мовлення <i>Аудіювання (слухання-розуміння)</i> (ознайомлювальне, вивчальне, критичне) текстів різних стилів, типів і жанрів мовлення.</p>	<p>Учень: <i>розуміє</i> фактичний зміст, тему та основну думку висловлювань інших людей з одного прослуховування (тривалість звучання художніх текстів 8—9 хв, інших стилів — 7—8 хв); <i>користується</i> різними видами аудіювання (ознайомлювальним, вивчальним, критичним) залежно від мовленнєвої ситуації, адекватно сприймаючи основну думку висловлювання, особливості його структури і мовного оформлення; <i>визначає</i> причинно-наслідкові зв'язки, виразально-зображувальні засоби в складніших, порівняно з попередніми класами, прослуханих текстах; <i>складає</i> план, конспект почутого; <i>оцінює</i> почуте висловлювання з погляду змісту, форми, задуму і мовного оформлення;</p>
		<p><i>Читання мовчки</i> текстів різних стилів, типів і жанрів мовлення.</p>	<p><i>читає</i> мовчки незнайомий текст (швидкість читання — 140—270 слів за 1 хв), складніший і більший за обсягом, ніж у попередніх класах;</p>

⁹ Матеріал цієї змістової лінії вивчається упродовж року як на спеціальних уроках розвитку зв'язного мовлення, так і на інших уроках мови.

	Різновиди читання (ознайомлювальне, вивчальне, переглядове) (практично).	<p><i>користується</i> залежно від мовленнєвої ситуації відомими різновидами читання, у т. ч. <i>переглядом</i> (розпізнає смислові групи слів у тексті на основі заголовка, ключових слів, малюнків, початкових фраз абзацу, виділяє і узагальнює факти у процесі читання, прогнозує зміст ще не прочитаної частини; переглядає тексти, більші за обсягом, ніж у попередніх класах, швидко знаходячи в них указані вчителем елементи тексту (розділові знаки, слова, частини тексту, виділені спеціальними шрифтами, цифри, зноски, кількість абзаців, довгих речень, певний розділ чи підрозділ тощо); <i>складає</i> план, тези прочитаного; <i>оцінює</i> прочитане з погляду змісту, форми, задуму і мовного оформлення.</p>
3.	<p>Відтворення готового тексту <i>Виразне читання вголос</i> текстів різних типів, стилів, жанрів мовлення (у тому числі різноманітних жанрів фольклору, вивчення деяких напам'ять або близько до тексту).</p>	<p>Учень: <i>виразно читає</i> вголос знайомі, складніші, порівняно з попередніми класами, і незнайомі тексти різних стилів, типів, жанрів мовлення, з достатньою швидкістю (80—120 слів за 1 хв), відповідно до орфоепічних та інтонаційних норм, виражаючи за допомогою темпу, тембру, гучності читання особливості змісту, стилю тексту, мовного оформлення, авторський задум; <i>оцінює</i> прочитаний уголос текст з погляду його змісту, форми, задуму і мовного оформлення;</p>
	<p><i>Перекази (навчальні й контрольні)</i> за складним планом. <i>Говоріння.</i> Стислі перекази текстів наукового і публіцистичного стилів. Вибірковий переказ тексту художнього стилю. <i>Письмо.</i> Вибіркові перекази текстів наукового і художнього стилів (на основі декількох джерел). Докладний переказ тексту публіцистичного стилю із творчим завданням. Тези прочитаного (художнього твору, публіцистичної чи науково-пізнавальної статей). Конспектування як різновид стислого переказу почутого.</p>	<p><i>переказує</i> (усно і письмово) докладно, вибірково і стисло тексти художнього, наукового і публіцистичного стилів, підпорядковуючи висловлювання темі та основній думці, дотримуючись композиції, мовних, стильових особливостей прослуханих і прочитаних текстів художнього, наукового і публіцистичного стилів мовлення обсягом (для докладного переказу — 300—350 слів, стислого і вибіркового — в 1,5—2 рази більше), за самостійно складеним складним планом; <i>оцінює</i> текст з погляду його змісту, форми, мовного оформлення та авторського задуму.</p>

4.	<p>Створення власних висловлювань Діалогічне мовлення Діалог, складений відповідно до запропонованої ситуації (офіційна і неофіційна розмова, діалог-домовленість), обговорення самостійно обраної теми, розігрування діалогу.</p>	<p>Учень: <i>складає, розігрує</i> діалог (орієнтовно 12—14 реплік для двох учнів) відповідно до запропонованої ситуації, демонструючи певний рівень вправності у процесі діалогу (стислість, логічність, виразність, доречність, винахідливість тощо), додаючи або замінюючи окремі репліки діалогу відповідно до зміненої ситуації спілкування; <i>обирає</i> самостійно аспект запропонованої теми, висловлюючи особисту позицію щодо її обговорення, знаходячи цікаві, переконливі аргументи на захист своєї позиції, у тому числі і з власного життєвого досвіду, змінюючи свою думку в разі незаперечних аргументів іншого; <i>використовує</i> репліки для стимулювання і підтримання діалогу, формули мовленнєвого етикету; дотримуючись норм української літературної мови; <i>оцінює</i> висловлювання з погляду його змісту, форми, задуму і мовного оформлення;</p>
	<p>Монологічне мовлення <i>Твори (навчальні й контрольні)</i> за складним планом. <i>Говоріння.</i> Твір у публіцистичному стилі мовлення на морально-етичну тему. Доповідь на основі двох-трьох джерел на морально-етичну і суспільну теми у публіцистичному стилі. <i>Письмо.</i> Твори в публіцистичному стилі мовлення на морально-етичну та суспільну теми. Оповідання на самостійно обрану тему. <i>Ділові папери.</i> Заява. Автобіографія.</p>	<p><i>складає</i> усні і письмові твори (зазначених у програмі видів), заяву і автобіографію, підпорядковуючи висловлювання темі та основній думці, будуючи в логічній послідовності за самостійно складеним простим або складним планами, добираючи мовні засоби відповідно до задуму висловлювання, стилю і жанру мовлення; <i>добирає і систематизує</i> з різних джерел матеріал для творів; <i>робить</i> необхідні узагальнення і висновки; <i>додержується</i> вимог до мовлення та основних правил спілкування; <i>знаходить і виправляє</i> недоліки в змісті, побудові і мовному оформленні власного і чужого висловлювання; <i>оцінює</i> текст з погляду його змісту, форми, задуму і мовного оформлення.</p>
	<p>Міжпредметні зв'язки. Виступ проблемного характеру на літературну тему (література); цитатний план,</p>	<p>тези літературно-критичних статей, їх окремих розділів і розділів підручників (література, історія, географія та ін.).</p>

МОВНА ЗМІСТОВА ЛІНІЯ¹ (40 год.)

№ п/п	Кіл-ть годин	Зміст навчального матеріалу	Державні вимоги до рівня загальноосвітньої підготовки учнів
1.	1	Вступ Розвиток української мови.	Учень: знає, як здійснювався процес і результат розвитку української мови в ході історичного становлення українського суспільства та його культури.
2.	3	Повторення вивченого у 8 класі. Просте неускладнене й ускладнене речення <i>Правопис.</i> Основні правила правопису (за вибором учителя). Внутрішньопредметні зв'язки	Учень: <i>знаходить і розрізняє</i> види простого речення; <i>визначає</i> їх істотні ознаки; <i>правильно ставить</i> розділові знаки у простому реченні й обґрунтовує їх;
		<i>Лексикологія і фразеологія.</i> Засвоєння фразеологізмів (у тому числі прислів'їв і приказок), крилатих висловів. <i>Культура мовлення і стилістика.</i> Удосконалення вмінь нормативного вживання вивчених мовних явищ. Складні випадки слововживання. <i>Текст (риторичний аспект).</i> Підготовка виступу типу розповіді на основі особистих вражень.	<i>знаходить і виправляє</i> помилки на вивчені правила; <i>складає</i> усні і письмові висловлювання на самостійно визначену соціокультурну тему, використовуючи вивчені виражальні можливості мовних засобів простого речення.
3.	3	Пряма і непряма мова як засоби передачі чужої мови. Заміна прямої мови непрямою. Цитата як спосіб передачі чужої мови. Діалог. Внутрішньопредметні зв'язки <i>Лексикологія і фразеологія.</i> Засвоєння фразеологізмів (у тому числі прислів'їв і приказок), крилатих висловів. <i>Культура мовлення і стилістика.</i> Синоніміка різних способів передачі прямої мови. Інтонація речень з прямою мовою, діалогом. <i>Текст (риторичний аспект).</i> Використання цитування, уособлення як виражальних засобів усного і писемного мовлення.	Учень: <i>знаходить</i> речення з прямою і непрямою мовою, з цитатами, репліками діалогу; <i>визначає</i> їх особливості, виражальні можливості; <i>правильно ставить</i> розділові знаки при прямій мові, цитаті, діалозі й обґрунтовує їх; <i>замінює</i> пряму мову непрямою; <i>знаходить і виправляє</i> помилки на вивчені правила; <i>порівнює</i> виражальні можливості різних способів передачі прямої мови; <i>складає</i> усні та письмові висловлювання на соціокультурну тему, використовуючи виражальні можливості речень з прямою і непрямою мовою та діалогів.

¹⁰ Матеріал цієї змістової лінії вивчається упродовж року як на спеціальних уроках розвитку зв'язного мовлення, так і на інших уроках мови.

Міжпредметні зв'язки. Мова персонажа в діалозі та словах автора (література).		
4.	6	<p>Складне речення і його ознаки Складні речення без сполучників, з сурядним і підрядним зв'язком. Складносурядне речення, його будова і засоби зв'язку в ньому. Смилові зв'язки між частинами складносурядного речення. <i>Правопис.</i> Розділові знаки між частинами складносурядного речення. Внутрішньопредметні зв'язки <i>Лексикологія і фразеологія.</i> Засвоєння фразеологізмів (у тому числі прислів'їв і приказок), крилатих висловів, що мають будову складносурядних речень. <i>Культура мовлення і стилістика.</i> Інтонація складносурядного речення. Синоніміка складносурядних речень з різними сполучниками, а також складносурядного речення і простих речень. <i>Текст (риторичний аспект).</i> Використання складносурядних речень у текстах наукового, публіцистичного стилів.</p>
Міжпредметні зв'язки. Опис у художньому творі (література).		
5.	10	<p>Складнопідрядне речення, його будова і засоби зв'язку в ньому. Основні види складнопідрядних речень: з означальними, з'ясувальними, обставинними підрядними частинами (місця, часу, способу дії і ступеня, порівняльні, причини, мети, умови, наслідкові, допустові). Складнопідрядне речення з кількома підрядними частинами. <i>Правопис.</i> Розділові знаки між головною і підрядною частинами складнопідрядного речення. Розділові знаки у складнопідрядному реченні з кількома підрядними частинами. Внутрішньопредметні зв'язки <i>Лексикологія і фразеологія.</i> Засвоєння фразеологізмів (у</p>
		<p>Учень: <i>розрізняє</i> структурні відмінності простих і складних речень, складних речень із сурядним і підрядним зв'язком; <i>знаходить</i> у тексті складносурядні речення; <i>визначає</i> види складних речень (сполучникові й безсполучникові), засоби зв'язку між частинами речення у складному, межі частин у складному реченні, кількість граматичних основ у ньому; <i>правильно ставить</i> розділові знаки між частинами складносурядного речення й обґрунтовує їх; <i>знаходить і виправляє</i> пунктуаційні помилки на вивчені правила; <i>аналізує й оцінює</i> виражальні можливості складносурядних речень та інших синонімічних конструкцій; <i>складає</i> речення і мікротексти, використовуючи виражальні можливості складносурядних речень.</p>
		<p>Учень: <i>знаходить</i> складнопідрядне речення у тексті, у тому числі з кількома підрядними частинами; <i>визначає</i> головну і підрядну частини, види складнопідрядних речень, їх істотні ознаки, межі головної і підрядної частин, кількість частин; <i>розрізняє</i> сполучники і сполучні слова; <i>правильно ставить</i> коми між частинами складнопідрядного речення й обґрунтовує їх; <i>знаходить і виправляє</i> помилки на вивчені правила; <i>правильно інтонує</i> складнопідрядні речення; <i>аналізує й порівнює</i> виражальні можливості складнопідрядних речень та інших синонімічних конструкцій у текстах різних стилів;</p>

		<p>тому числі прислів'їв і приказок), крилатих висловів, що мають будову складнопідрядних речень.</p> <p><i>Культура мовлення і стилістика.</i> Синоніміка сполучникових складних, складнопідрядних і простих речень з відокремленими членами. Інтонація складнопідрядного речення.</p> <p><i>Текст (риторичний аспект).</i> Роль визначень понять, складнопідрядних речень у текстах наукового і публіцистичного стилів.</p>	<p><i>конструює</i> складнопідрядні речення різних видів; <i>складає</i> висловлювання в усній і письмовій формі на соціокультурну тему, використовуючи в них виражальні можливості складнопідрядних речень.</p>
Міжпредметні зв'язки. Наукові визначення, встановлення причинно-наслідкових зв'язків між явищами (історія, географія, хімія, біологія, математика, фізика).			
6.	4	<p>Безсполучникове складне речення Смислові відношення між частинами безсполучникового складного речення.</p> <p><i>Правопис.</i> Розділові знаки у безсполучниковому складному реченні.</p> <p>Внутрішньопредметні зв'язки <i>Лексикологія і фразеологія.</i> Засвоєння фразеологізмів (у тому числі прислів'їв і приказок), крилатих висловів, що мають будову безсполучникових складних речень.</p> <p><i>Культура мовлення і стилістика.</i> Синоніміка складних речень із сполучниками, без сполучників і простих речень. Особливості інтонації складного безсполучникового речення.</p> <p><i>Текст (риторичний аспект).</i> Використання безсполучникових складних речень у висловлюваннях розмовного, публіцистичного і художнього стилів.</p>	<p>Учень: <i>знаходить</i> безсполучникові складні речення; <i>визначає</i> його основні ознаки, смислові відношення між частинами безсполучникових складних речень; <i>правильно ставить</i> розділові знаки між частинами безсполучникового складного речення й обґрунтовує їх; <i>знаходить</i> і виправляє пунктуаційні помилки на вивчені правила; <i>правильно інтонує</i> безсполучникові складні речення; <i>аналізує й порівнює</i> виражальні можливості безсполучникових складних речень із синонімічними синтаксичними конструкціями в невеликих текстах розмовного, публіцистичного і художнього стилів; <i>правильно будує</i> безсполучникові складні речення з різними смисловими відношеннями між його частинами; <i>використовує</i> їх виражальні можливості в усних і письмових висловлюваннях на певну соціокультурну тему.</p>
Міжпредметні зв'язки. Опис у художньому творі (література).			
7.	5	<p>Складне речення з різними видами сполучникового і безсполучникового зв'язку <i>Правопис.</i> Розділові знаки в складному реченні з різними видами сполучникового і безсполучникового зв'язку.</p> <p>Внутрішньопредметні зв'язки <i>Лексикологія і фразеологія.</i> Засвоєння фразеологізмів (у</p>	<p>Учень: <i>знаходить</i> у тексті складне речення з різними видами зв'язку; <i>визначає</i> його основні ознаки і структуру; <i>правильно розставляє</i> в них розділові знаки й обґрунтовує їх; <i>знаходить</i> і <i>виправляє</i> помилки на вивчені правила; <i>розрізняє</i> вивчені пунктуаційні правила;</p>

		тому числі прислів'їв і приказок), крилатих висловів. <i>Культура мовлення.</i> Синоніміка складних синтаксичних конструкцій з простими. <i>Текст (риторичний аспект).</i> Використання складних речень із різними видами сполучникового і безсполучникового зв'язку в текстах різних стилів.	<i>аналізує й зіставляє</i> виражальні можливості складних речень з різними видами зв'язку і синонімічних конструкцій; <i>будує</i> складні речення з різними видами зв'язку; <i>складає</i> усні й письмові висловлювання публіцистичного і наукового стилів, доцільно використовуючи виражальні можливості складних синтаксичних конструкцій.
Міжпредметні зв'язки. Використання складних синтаксичних конструкцій у художніх описах (література).			
8.	4	Складне синтаксичне ціле (ССЦ), його основні ознаки. ССЦ і абзац. Види і засоби міжфразного зв'язку. Актуальне членування речень у висловлюванні: відоме і нове. <i>Правопис.</i> Повторення вивчених пунктограм у простому і складному реченнях. Внутрішньопредметні зв'язки <i>Лексикологія і фразеологія.</i> Засвоєння фразеологізмів (у тому числі прислів'їв і приказок), крилатих висловів, що мають будову ССЦ. <i>Культура мовлення і стилістика.</i> Засвоєння складних випадків слововживання. Синоніміка синтаксичних конструкцій. <i>Текст (риторичний аспект).</i> Оптиміальне структурування складних синтаксичних цілих у висловлюваннях, що належать до різних типів мовлення.	Учень: <i>знаходить</i> складне синтаксичне ціле в тексті; <i>визначає</i> його істотні ознаки, види і засоби міжфразного зв'язку, розподіл тексту на мікротеми, членування речень у висловленні на відоме і нове, співвідношення ССЦ з абзацом; <i>оцінює</i> виражальні можливості ССЦ різних типів і стилів; <i>конструює</i> невеликі тексти на певну тему, доцільно розподіляючи їх на ССЦ й абзаци відповідно до комунікативного задуму, використовуючи членування речень на відоме й нове для забезпечення оптимальної зв'язності текстів; <i>використовує</i> виражальні можливості ССЦ різних типів і стилів у власному усному і писемному мовленні.
9.	4	Повторення і систематизація вивченого Слово як предмет вивчення. Мовні аспекти вивчення речення. <i>Правопис.</i> Орфографія. Пунктуація.	Учень: <i>аналізує і систематизує</i> вивчені в шкільному курсі мовні поняття і правила; <i>виділяє</i> в них подібне й узагальнює його; <i>здійснює</i> самоконтроль за результатами навчальних досягнень.

СОЦІОКУЛЬТУРНА ЗМІСТОВА ЛІНІЯ

Зміст соціокультурного блоку програми

<i>Проблематика</i>	<i>Конкретизація проблематики</i>
Я і мова.	Розвиток української мови. «Спішу у храм святого слова».
Я і історія.	Історія нашої землі від часів Київської Русі до сучасності. «На тернистих шляхах історії»
Я і культура. Я і людство. Я і рідний край. Я і мистецтво (традиційне і професійне). Я як особистість.	Основні галузі господарства: ремесла та народні художні промисли; транспорт. Поселення та житло. Найвизначніші постаті вітчизняної та світової культури. «Для того щоб створити щось красиве, треба нести красу в душі». Людина – істота соціальна. «На кого я хотів (хотіла б) би бути схожим (схожою)». Донеччина, її географічне положення, природні багатства. Природа. Основні галузі господарства: ремесла і народні художні промисли. Графіка, орнамент, музика й театр. «Чарівний дивосвіт мистецтва». Життєвий і професійний вибір особистості. «Мій професійний вибір».

Діяльнісна (стратегічна) змістова лінія

<i>Види умінь</i>	<i>Вимоги до загальнонавчальних досягнень учнів</i>	
Організаційно-контрольні	Учень самостійно:	усвідомлює і визначає мотив і мету власної пізнавальної і життєтворчої діяльності; планує діяльність для досягнення мети, розподіляючи її на етапи; оцінює проміжні і кінцеві результати пізнавальної діяльності, робить відповідні корективи.
Загально-пізнавальні	Учень самостійно:	аналізує мовні та позамовні поняття, явища, закономірності; порівнює, систематизує, узагальнює, конкретизує їх; робить висновки на основі спостережень; виділяє головне з-поміж другорядного; моделює мовні та позамовні поняття, явища, закономірності.
Творчі	Учень самостійно:	уявляє словесно описані предмети і явища, фантазує на основі сприйнятого; прогнозує подальший розвиток певних явищ; переносить раніше засвоєні знання і вміння в нову ситуацію; помічає і формулює проблеми в процесі навчання і життєтворчості; усвідомлює будову предмета вивчення; робить припущення щодо способу розв'язання певної проблеми;

		<p><i>добирає аргументи для його доведення;</i> <i>спростовує хибні припущення і твердження.</i></p>
Естетико-етичні	Учень:	<p><i>помічає й цінує красу в мовних явищах, явищах природи, у творах мистецтва, у вчинках людей і результатах їхньої діяльності;</i> <i>спроможний критично оцінювати відповідність своїх вчинків загальнолюдським моральним нормам, усувати помічені невідповідності;</i> <i>виявляє здатність поставити себе на місце іншої людини;</i> <i>готовий прощати образи з боку знайомих і незнайомих, усвідомлюючи їх недосконалість;</i> <i>переконаний, що творити добро словом і ділом — обов'язок кожної людини.</i></p>

СПИСОК РЕКОМЕНДОВАНИХ УЧЕБНИКОВ

1. Бондаренко Н.В. Українська мова: Підруч. для 6 кл. загальноосвітніх навч. закл. з навчанням рос. мовою/ Н.В. Бондаренко, А.В. Ярмолюк. – К.: Освіта, 2006. – 240 с.
2. Бондаренко Н.В. Українська мова: Підруч. для 7 кл. загальноосвітніх навч. закл. з навчанням рос. мовою/ Н.В. Бондаренко, А.В. Ярмолюк. – К.: Освіта, 2007. – 240 с.
3. Ворон А.А., Солопенко В.А. Українська мова, 5 клас. Для шкіл з російською мовою навчання. – К.: Видавничий дім «Освіта», 2013. – 240 с.
4. Ворон А.А., Солопенко В.А. Українська мова, 6 клас. Для шкіл з російською мовою навчання. – К.: Видавничий дім «Освіта», 2014. – 242 с.
5. Ворон А.А., Солопенко В.А. Українська мова, 7 клас. Для шкіл з російською мовою навчання. – К.: Видавничий дім «Освіта», 2011. – 242 с.
6. Глазова О. Українська мова, 5 клас. Для шкіл з українською мовою навчання. – К.: «Грамота», 2013. – 272 с.
7. Глазова О. Українська мова, 6 клас. Для шкіл з українською мовою навчання. – К.: Видавничий дім «Освіта», 2014. – 240 с.
8. Горошкіна О.М., Нікітіна А.В., Попова Л.О. Українська мова, 6 клас. Для шкіл з російською мовою навчання. – К.: «Знання України», 2006. – 242 с.
9. Єрмоленко С.Я., Сичова В.Т. Українська мова, 5 клас. Для шкіл з українською мовою навчання. – К.: «Грамота», 2013. – 296 с.
10. Єрмоленко С.Я., Сичова В.Т. Українська мова, 6 клас. Для шкіл з українською мовою навчання. – К.: «Грамота», 2013. – 272 с.
11. Ворон А.А., Солопенко В.А. Українська мова, 7 клас. Для шкіл з російською мовою навчання. – К.: Освіта, 2011.
12. Єрмоленко С.Я., Сичова В.Т. Рідна мова, 7 клас. Для шкіл з українською мовою навчання. – К.: «Грамота», 2009.
13. Заболотний О.В., Заболотний В.В. Українська мова, 5 клас. Для шкіл з українською мовою навчання. – К.: «Генеза», 2013. – 256 с.
14. Заболотний О.В., Заболотний В.В. Українська мова, 5 клас. Для шкіл з російською мовою навчання. – К.: «Генеза», 2013. – 262 с.
15. Заболотний О.В., Заболотний В.В. Українська мова, 6 клас. Для шкіл з українською мовою навчання. – К.: «Генеза», 2014. – 256 с.
16. Заболотний О.В., Заболотний В.В. Українська мова, 6 клас. Для шкіл з російською мовою навчання. – К.: «Генеза», 2014. – 259 с.
17. Пентиліук М.І., Гайдаєнко І.В., Ляшкевич А.І., Омельчук С.А. Рідна мова, 7 клас. Для шкіл з українською мовою навчання. – К.: «Освіта», 2007. – 295 с.
18. Заболотний О.В., Заболотний В.В. Українська мова, 7 клас. Для шкіл з українською мовою навчання. – К.: «Генеза», 2015. – 256 с.
19. Глазова О.П., Кузнецов Ю.Б. Українська мова, 7 клас. Для шкіл з українською мовою навчання. – К.: «Зодіак-ЕКО», 2007.
20. Заболотний О.В., Заболотний В.В. Українська мова, 7 клас. Для шкіл з російською мовою навчання. – К.: «Генеза», 2015. – 208 с.
21. Бондаренко Н.В., Ярмолюк А.В. Українська мова, 7 клас. Для шкіл з російською мовою навчання. – К.: Освіта, 2007.
22. Кобцев Д.А. Українська мова, 7 клас. Для шкіл з українською мовою навчання. – К.: Освіта, 2015. – 280 с.
23. Ющук І.П. Рідна мова, 7 клас. Для шкіл з українською мовою навчання. – К.: «АРТ-Освіта», 2004. – 288 с.
24. Ворон А.А., Солопенко В.А. Українська мова, 8 клас. Для шкіл з російською мовою навчання. – К.: Освіта, 2008.

25. Пентилюк М.І., Гайдаєнко І.В., Ляшкевич А.І., Омельчук С.А. Рідна мова, 8 клас. Для шкіл з українською мовою навчання. – К.: «Освіта», 2008.
26. Бондаренко Н.В., Ярмолук А.В. Українська мова, 8 клас. Для шкіл з російською мовою навчання. – К.: Освіта, 2007.
27. Заболотний О.В., Заболотний В.В. Українська мова, 8 клас. Для шкіл з українською мовою навчання. – К.: «Гене́за», 2008.
28. Глазова О.П., Кузнецов Ю.Б. Українська мова, 8 клас. Для шкіл з українською мовою навчання. – К.: «Зодіак-ЕКО», 2008.
29. Заболотний О.В., Заболотний В.В. Українська мова, 8 клас. Для шкіл з російською мовою навчання. – К.: «Гене́за», 2008.
30. Заболотний О.В., Заболотний В.В. Українська мова, 9 клас. Для шкіл з українською мовою навчання. – К.: «Гене́за», 2009. – 240 с.
31. Єрмоленко С.Я., Сичова В.Т. Українська мова, 9 клас. Для шкіл з українською мовою навчання. – К.: «Гене́за», 2009. – 304 с.
32. Пентилюк М.І., Гайдаєнко І.В., Ляшкевич А.І., Омельчук С.А. Українська мова, 9 клас. Для шкіл з українською мовою навчання. – К.: «Освіта», 2009. – 340 с.
33. Глазова О.П., Кузнецов Ю.Б. Українська мова, 9 клас. Для шкіл з українською мовою навчання. – К.: «Зодіак-ЕКО», 2009.
34. Заболотний О.В., Заболотний В.В. Українська мова, 9 клас. Для шкіл з російською мовою навчання. – К.: «Гене́за», 2009. – 232 с.
35. Тихоша В.І. Українська мова, 9 клас. Для шкіл з українською мовою навчання. – К.: «Основа», 2009. – 281 с.
36. Заболотний О.В., Заболотний В.В. Українська мова, 10 клас. Для шкіл з українською мовою навчання. – К.: «Гене́за», 2010. – 227 с.
37. Біляєв О.М., Симоненкова Л.М., Скуратівський Л.В., Шелехова Г.Т. Українська мова, 10-11 класи. – 2004. – 384 с.
38. Плющ М.Я. Українська мова, 10 клас. Для шкіл з українською мовою навчання. Профільний рівень. - К.: «Освіта», 2010. – 426 с.
39. Бондаренко Н. В. Українська мова. Підруч. для загальноосвіт. навч. закл. з російською мовою навчання. – К.: Грамота, 2010. – 288 с.
40. Єрмоленко С.Я., Сичова В.Т. Українська мова, 11 клас. Рівень стандарт. – 2011. – К. Грамота, 2011. – 336 с.
41. Караман С.О., Караман М.Я., Плющ В.І., Тихоша В.І. Українська мова, 11 кл. – Сичив, 2012. – 416 с.
42. Заболотний О.В., Заболотний В.В. Українська мова, 11 клас. Для шкіл з українською мовою навчання. Рівень стандарт. – К.: «Гене́за», 2012. – 227 с.
43. Заболотний О.В., Заболотний В.В. Українська мова, 11 кл. Підруч. для загальноосвіт. навч. закл. з російською мовою навчання. – К.: «Литера ЛТД», 2011. – 304 с.
44. Пентилюк М.І., Горошкіна О.М., Попова Л.О. Українська мова, 11 кл. – К.: «Освіта», 2011. – 208 с.
45. Бондаренко Н. В. Українська мова. Підруч. для загальноосвіт. навч. закл. з російською мовою навчання. – К.: Грамота, 2011. – 336 с.

Учебные ресурсы в Интернет-сети:

1. <http://4book.org/uchebniki-ukraina/6-klasshttp://kultura-movy.wikidot.com/>
2. <http://4book.org/uchebniki-ukraina/7-klass>
3. <http://4book.org/uchebniki-ukraina/5-klass>
4. <http://4book.org/uchebniki-ukraina/8-klass>
5. <http://4book.org/uchebniki-ukraina/9-klass>